

ATATÜRK
ÜNİVERSİTESİ

Uluslararası Katılımlı
8. Engelsiz
Üniversiteler Çalıştayı

BİLDİRİ ÖZETLERİ
SÖZLÜ SUNUMLAR
KİTABI

15-17 Mayıs 2014 | ERZURUM

ATATÜRK
ÜNİVERSİTESİ

Uluslararası Katılımlı
8. Engelsiz
Üniversiteler Çalıştayı

BİLDİRİ ÖZETLERİ
SÖZLÜ SUNUMLAR
KİTABI

15-17 Mayıs 2014 | ERZURUM

Grafik & Tasarım & Baskı

T: 0 442 237 37 27 C: 0 506 389 19 76
Çaykara Cad. İbrahim Ethem Seven Sk. No: 12/10
e-mail: bekamedyabynur@gmail.com
Yakutiye/ERZURUM www.bekamedya.com

ÇALIŞTAY ONURSAL BAŞKANLARI

Doç. Dr. Ayşenur İSLAM

Dr. Ahmet ALTIPARMAK

Prof. Dr. Gökhan ÇETİNSAYA

Mehmet SEKMEN

Prof. Dr. Hikmet KOÇAK

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı

Erzurum Valisi

YÖK Başkanı

Erzurum Büyükşehir Belediye Başkanı

Atatürk Üniversitesi Rektörü

DÜZENLEME ve YÜRÜTME KURULU

Prof. Dr. Ömer İrfan KÜFREYOĞLU

Prof. Dr. Nuri BAKAN

Abdullah YURT

Doç. Dr. Fatma GÜDÜCÜ TÜFENKCI

Doç. Dr. Nadiye ÖZER

Prof. Dr. Abdülkadir YILDIRIM

Doç. Dr. Mahir GÖKDAĞ

Yrd. Doç. Dr. Ayşe GÜROL

Yrd. Doç. Dr. Fatih BOYNIKOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Muhammet ÇİFTÇİ

Yrd. Doç. Dr. Ahmet ŞİRİNKAN

Yrd. Doç. Dr. Onur Burak DURSUN

Yrd. Doç. Dr. Murat KURT

Yrd. Doç. Dr. Deniz ÖZTÜRK

Arş. Gör. Yavuz Erhan KANPOLAT

Uzm. Eyyüp TELCİ

Ergün AKSOY

Yavuz KEPENEK

Fatih ÖZTÜRK

Gonca ARSLAN

Mehmet CANSAN

Rektör Yardımcısı / ATAEÖB Başkanı

Tıp Fakültesi / Çalıştay Başkanı / ATAEÖB Üyesi

Aile ve Sosyal Politikalar Bakan. Erzurum İl Müdürlüğü

Sağlık Bilimleri Fakültesi / ATAEÖB Üyesi

Sağlık Bilimleri Fakültesi

Tıp Fakültesi / ATAEÖB Üyesi

Mühendislik Fakültesi / ATAEÖB Üyesi

Sağlık Hizmetleri MYO

Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi

Kazım Karabekir Eğtm. Fakültesi / ATAEÖB Üyesi

Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu / ATAEÖB Üyesi

Tıp Fakültesi

Mimarlık ve Tasarım Fakültesi / ATAEÖB Üyesi

Sağlık Hizmetleri MYO

Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi

Sağlık Hizmetleri MYO

Sağlık Hizmetleri MYO

Bilgi İşlem Daire Başkanlığı / ATAEÖB Üyesi

Sağlık Hizmetleri MYO

Grafiker

Bilgi İşlem Daire Başkanlığı

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Nuri BAKAN
 Prof. Dr. Türkan PASINLIOĞLU
 Prof. Dr. Necati UTLU
 Prof. Dr. Abdülkadir YILDIRIM
 Doç.Dr. Mahir GÖKDAĞ
 Doç. Dr. Fatma GÜDÜCÜ TÜFENKÇİ
 Doç. Dr. Nadiye ÖZER
 Doç Dr. Elanur YILMAZ KARABULUTLU
 Doç.Dr. Reva BALCI AKPINAR
 Yrd. Doç. Dr. Ayşe GÜROL
 Yrd. Doç.Dr. Fatih BOYNIKOĞLU
 Yrd. Doç.Dr. Muhammet ÇİFTÇİ
 Yrd. Doç. Dr. Ahmet ŞİRİNKAN
 Yrd.Doç.Dr. Serap EJDER APAY
 Yrd. Doç. Dr. Zeynep KARAMAN ÖZLÜ
 Yrd. Doç. Dr. Onur Burak DURSUN
 Yrd. Doç. Dr. Murat KURT
 Yrd. Doç. Dr. Deniz ÖZTÜRK
 Yrd. Doç. Dr. Erkan SAĞLIK

Tıp Fakültesi / Çalıştay Başkanı
 Sağlık Bilimleri Fakültesi
 Sağlık Hizmetleri MYO
 Tıp Fakültesi
 Mühendislik Fakültesi
 Sağlık Bilimleri Fakültesi
 Sağlık Bilimleri Fakültesi
 Sağlık Bilimleri Fakültesi
 Sağlık Bilimleri Fakültesi
 Sağlık Hizmetleri MYO
 Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi
 Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi
 Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
 Sağlık Bilimleri Fakültesi
 Sağlık Bilimleri Fakültesi
 Tıp Fakültesi
 Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
 Sağlık Hizmetleri MYO
 Turizm Fakültesi

ÇALIŞTAY SEKRETERİ

Yrd. Doç. Dr. Ayşe GÜROL

Atatürk Üniversitesine
 Sağlık Hizmetleri MYO

Değerli İlgililer,

Bilimsel ve sosyal etkinlikler yönünden zengin "8.Engelsiz Ünlverslteler Çalıştayı", çok sayıda yurtiçi ve yurt dışı katılımcının iştirakiyle Erzurum-Atatürk Ünlversitesinin ev sahipliğinde 15-17 Mayıs 2014 tarihleri arasında gerçekteştirilmiştir.

Ana temasının " kaynaştırma " olarak belirlendiği bu çalıştayda, engelli yükseköğretim öğrencilerinin diğer üniversite öğrencileri ile birlikte üniversite yaşamına başlama, eğitim-öğretim ve akademik yaşam, erişebilirlik, ulaşabilirlik, birim çalışmalarının organizasyonu ve farkındalık gibi konularda mevcut durumun değerlendirilmesi, yeniliklerin ve yenilikçi yaklaşımların gündem oluşturması, alternatif çözümler önerileri geliştirilerek bilgi ve deneyimlerin paylaşılması ve engellilerle ilgili yasal mevzuatların gözden geçirilmesi hedeflenmiştir.

Çalıştayda sahasında deneyimli akademisyenler ve konuya ilgi duyan kişilerce yapılan konuşmalar, poster sunumları, grup çalışmaları ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Ülkemizin köklü üniversitelerinden biri olan Atatürk Ünlversitesinde gerçekteştirilmiş olan bu çalıştaya katılımın yüksek oluşu, hem engelli sorunlarına hem de çalıştaya doğrudan fayda sağlamıştır.

Tüm katılımcılara ve paydaşlarımıza sonsuz teşekkürlerimizle...

Organizasyon Komitesi

Doğuştan ya da sonradan ortaya çıkan engellilik, yalnızca engellileri yada ailelerini değil, sosyal boyutlarıyla toplumu yakından ilgilendiren ve tüm bireylerin ortak çabasını gerektiren bir konudur. Bununla birlikte özellikle yükseköğretim kurumlarının da üzerinde özen ve duyarlılıkla durmaları gereken başlıca konular arasındadır. Bu itibarla ülkemiz üniversitelerinde, eğitimde fırsat eşitliğine yönelik çalışmalar başlatılmış ve bu çalışmalara paralel olarak Engelli Öğrenci Birimleri kurulmuştur. Ayrıca, üniversite yönetimleri, engelli birimleri, akademik-idari personel ve engelli öğrencilerin katılımı ile birçok kez “Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı” düzenlenmiştir.

İlk çalıştay 2007 yılında düzenlenmiş, katılımcıların olumlu geribildirimleri ile çalıştaylar süreklilik kazanmış ve şimdiye kadar farklı üniversitelerde yedi kez gerçekleştirilmiştir.

“8. Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı” ise 15-17 Mayıs 2014 tarihleri arasında Atatürk Üniversitesinin ev sahipliğinde yapılmıştır. Ana temasının “kaynaştırma” olarak belirlendiği bu çalıştayda, engelli yükseköğretim öğrencilerinin diğer üniversite öğrencileri ile birlikte üniversite yaşamına başlama, eğitim-öğretim ve akademik yaşam, erişilebilirlik, ulaşılabilirlik, teşkilatlanma ve farkındalık gibi konularda mevcut durumun değerlendirilmesi, yeniliklerin ve yenilikçi yaklaşımların gündem oluşturması, alternatif çözüm önerileri geliştirilerek bilgi ve deneyimlerin paylaşılması hedeflenmiştir.

Ülkemizin seçkin üniversitelerinden biri olan Atatürk Üniversitesi’nde gerçekleştirilen bu çalıştaya katılımlar hem engelli sorunlarına hem de çalıştaya doğrudan yarar sağlamıştır.

Amacına ulaştığına inandığımız çalıştaya katılan tüm katılımcılara ve paydaşlarımıza teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Hikmet KOÇAK
Rektör

POSTERLER*
►► TAM METİN - ÖZET ►►

*Poster tam metinleri ve özetlerine ait tüm bilgi ve belgeler yazarlara aittir.

ENGELSİZ ÜNİVERSİTELER İÇİN ÖDENEKLERİN ETKİN KULLANIMI

Hasan Gündoğdu

Dokuz Eylül Üniversitesi

İŞ AKIŞ ŞEMASI	AÇIKLAMA ve ÖRNEKLER
Üst yönetimin, 3 Yıl sonrası için, Engelsiz Üniversite Hayali... (ÜST HE-DEF)	İşin uzmanlarından 3 yıl sonrası için uluslararası anlaşmalar ve ulusal yasalar gereği istenilen engelsiz üniversitenin donanımsal özelliklerinin tespit edilmesi. Fiziki yapılar, Ders Materyalleri, İnsan Kaynakları, Makine Teçhizatları vb. yönden yapılması gerekenler için uzmanları (Kimdir bu insanlar?) davet edilerek belirlenir.
Üst hedefin, Harcama Birimleri ile paylaşılması, bu hedef için gerekli donanımların tespitinin istenmesi (ALT HEDEF)	Harcama Birimlerince, Sorumluluk alanları için Fiziki yapılar, Ders Materyalleri, İnsan Kaynakları, Makine Teçhizatları vb. yönden yapılması gerekenler için uzmanları davet edilerek belirlenir.
Mal/Malzeme/Hizmet Alımları vb. için Üniversite içi koordinasyonun sağlanması	Üniversitenin Yapı İşleri Daire Başkanlığına, Birim Bazında yapılması gereken yapım işleri=> Personel Daire Başkanlığına, gerekli olan yeni personel ve mevcut personel eğitim programı vb konular bildirilir.
İşlerin yapım planlaması (Strateji)	Hangi yıl, ne kadar iş yapılacak (yüzdesel veya rakamsal)
Yapılan Planlamanın 5 yıllık Kurum Stratejik Planına dâhil edilmesi (Gerçekiyorsa revize edilmesi)	5018 sayılı yasa gereğince Kurum Stratejik Planında bulunmayan faaliyetler için ödenek talepleri dikkate alınmamaktadır.

Her yıl Mayıs ayında yapılmakta olan, bir sonraki yılın ihtiyacı için ödenek taleplerinde, alımlar hangi kalemlerden ve hangi birimlerce yapılacak ise ilgili birim ve ilgili harcama kaleminden talep edilmesi	Burada en önemli husus, harcama birimlerinin olağan taleplerine ilaveten yapılan engelsiz birim projesi için ihtiyaç bildirimlerince birim proje numarası mutlaka yazılmalıdır. (Örneğin PROJE NO: DEU/2014-E099)
Bir sonraki harcama yılında, ödenekler açılmaya başladığında, birim üst yöneticilerince, gelen ödeneğin ne zaman ve hangi firmalarca alınacağı üzerinde çalışılır.	Ödenekler açılmaya başladığında, Birim Proje Koordinatörleri, üst yönetimle yakın iletişim kurarak, gelen ödeneklerin başka yerde kullanılmamasını, proje için ayrılan tutarın, engelsiz projesi için kullanılmasını, rektörlük birimleriyle koordineli şekilde takibini yapar.
Planlaması yapılan mal/malzeme/hizmet alımı, ödenek kullanım hızı (açılması) dikkate alınarak büyük bir titizlikle gerçekleştirilir.	Firmalarla görüşülürken ödenek durumu (açılış hızı) mutlaka dikkate alınmalıdır.
Takip eden yıllar için, planlanan faaliyetlere ilişkin (mayıs aylarında) ödenek talepleri, ilgili birim ve ilgili harcama kalemleri üzerinden tekrarlanır.	Ödenek taleplerinde proje numarası unutulmamalı (6 Nolu açıklamada bu bilgi verilmiş. Burada tekrar ediliyor.), proje için yapılacak alım tutarı ayrı bir detay kalemi olarak mutlaka belirtilmelidir ki ödenek geldiğinde proje için kullanılacak miktar belli olsun.
3 yılın sonunda birim ve kurum bazında proje raporu (planlanan-gerçekleşen) hazırlanarak kamuoyuyla paylaşılır	Sosyal Devlet, tüm vatandaşlarına kaliteli hizmeti, fırsat eşitliği perspektifiyle sunabilendir. (Bu açıklama ziyadesiyle klişe bir ifade. Gerçekleştirilen çalışmanın üst basamaklarındaki açıklamayla da bir ilişkisi yok.)

DÜNYA ENGELLİLİK RAPORU TANITIM TOPLANTISINDA ENGELLİ ÖĞRENCİLERİ TESPİT ETMEK İÇİN ÖNERİLEN 6 TEMEL SORUNUN İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ÖLÇEĞİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

***Songül ALTINSAÇLI¹, Selçuk ALTINSAÇLI²,
Serdar KULAK³***

1. İstanbul Üniversitesi Engelliler Uygulama ve Araştırma Merkezi Öğrenci Birimi Koordinatörlüğü, İstanbul Esnaf Hastanesi Takvim hane Caddesi, No:19, Süleymaniye Fatih İstanbul, E-mail: yilmam1987@gmail.com, altinsa@istanbul.edu.tr
2. İstanbul Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi. Ordu Cad. No: 200 Laleli-İstanbul, E-mail: selcuk.altinsacli@gmail.com
3. İstanbul Üniversitesi Engelliler Uygulama ve Araştırma Merkezi Öğrenci Birimi Koordinatörlüğü, İstanbul Esnaf Hastanesi Takvim hane Caddesi, No:19, Süleymaniye Fatih İstanbul, E-mail: serdarkulak@gmail.com

ÖZET

09. 02. 2012 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Dünya Bankası ve Dünya Sağlık Örgütü'nün işbirliği ile gerçekleşen "Hayata Engel Yok başlıklı" Dünya Engellilik Tanıtım Toplantısında engelli öğrencileri tespit etmek için 6 temel soru önerilmiştir. İstanbul Üniversitesi olarak öğrencilerimizden 2012 yılı kayıt esnasında 70090 öğrenciden 4 seçenek içeren 6 adet soruyu cevaplamaları istenmiştir. Bu sorulardan elde edilecek veriler kullanılmak sureti ile engellilik konusunda objektif ve akademik bir bakış açısının sağlanması amaçlanmıştır.

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Engellilerin İnsan Haklarına Dair Sözleşme (United Nations Convention on the Rights of People with Disabilities-CRPD) 2000-2006 yılları arasında hazırlanmış ve Mart 2007'de imzaya açılmıştır (Birleşmiş Milletler, 2007). Bu sözleşmeye istinaden hazırlanan kanun 14.07.2009 tarihli ve 27288 sayılı resmi gazetede yayınlanmış ve 29 Ekim 2009 tarihi itibarıyla de iç yasa hükmünde ülkemizde yürürlüğe girmiştir (Resmi Gazete, 2009). Engellilerin temel hak ve özgürlüklerden faydalanmasını sağlamak için Engelliler Hakkında Kanun (Resmi Gazete, 2005) çıkarılmıştır. Hem Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi' (CRPD) hem de İşlevsellik, Yeti yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırmasına (ICF) göre (Dünya Sağlık Örgütü, 2001) yetersiz politikalar ve standartlar, olumsuz tavırlar, hizmet iletimi sorunları, yetersiz finansman ve yetersiz

erişilebilirlik engelli insanların toplumsal hayata katılımını kısıtlayan faktörlerdir. Bu çalışmanın temel hedefi İstanbul Üniversitesindeki öğrencilerin engellilikle ilgili algılarını ve engelli bireylerin yaşadığı sorunlarını saptamak, bu öğrencilere eğitim ve öğretim hayatları boyunca sağlanacak desteğin içeriğini ve niteliğini belirleyebilmektir. Yapılan bu çalışma ile İstanbul Üniversitesindeki öğrencilerin engelliliğe yaklaşımının nasıl olduğu ve aralarında engellilik sorunu olanların var olup olmadığını tespit edilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM VE GEREÇLER

Dünya Engellilik Raporu Tanıtım Toplantısında önerilen 6 temel soru üniversitemiz öğrencilerine; İstanbul Üniversitesi Engelli Uygulama ve Araştırma Merkezi (ENUYGAR) Öğrenci Koordinatörlüğü, İstanbul Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı Öğrenci İşleri Otomasyon Birimi koordinasyonu ile 2012 yılında çevrimiçi ön kayıt sisteminde yöneltilmiştir. Bu çalışmada kayıt olan öğrencilere kayıt olabilmeleri için 6 soruyu cevaplamaları zorunlu kılınmış ve kayıt sistemi buna göre kurgulanmıştır. Ege Üniversitesi Engelsiz Ege Birimi Koordinatörlüğü Dünya Engellilik Raporu Tanıtım Toplantısında engelli bireylerin tespiti ile ilgili olarak belirlemiş olduğu 6 temel soruyu 2012 yılında öğrencilerine çevrimiçi kayıtlar esnasında yönelterek bir anket çalışması gerçekleştirmişlerdir. Çalışmaya 70090 öğrenci dâhil edilmiştir.

Tablo 1. Dünya Engellilik Tanıtım Toplantısında öğrencilerin engellerini tespit etmek için önerilen sorular

Soru	Yanıt Sayıları
Anadilinizi kullanarak iletişim kurmakta (örneğin kişileri anlama veya başkalarının sizi anlaması) güçlük çekiyor musunuz?	70090
Evet - Biraz güçlük çekiyorum	5791
Evet - Çok güçlük çekiyorum	1861
Hayır - Hiç güçlük çekmiyorum	57059
Hiç yapamıyorum	5379
Gözlük takmanıza rağmen görmekte güçlük çekiyor musunuz?	70091
Evet - Biraz güçlük çekiyorum	9665
Evet - Çok güçlük çekiyorum	2227
Hayır - Hiç güçlük çekmiyorum	49664
Hiç yapamıyorum	8535
Hatırlama veya dikkatinizi toplamada güçlük çekiyor musunuz?	70090
Evet - Biraz güçlük çekiyorum	18993
Evet - Çok güçlük çekiyorum	3704
Hayır - Hiç güçlük çekmiyorum	41809
Hiç yapamıyorum	5584
İşitme cihazı kullanmanıza rağmen işitmede güçlük çekiyor musunuz veya hiç işitmiyor musunuz?	70094
Evet - Biraz güçlük çekiyorum	3805
Evet - Çok güçlük çekiyorum	1749
Hayır - Hiç güçlük çekmiyorum	53536
Hiç yapamıyorum	11004
Kendine bakım konusunda (örneğin banyo yapma veya giyinme) güçlük çekiyor musunuz?	70090
Evet - Biraz güçlük çekiyorum	4702
Evet - Çok güçlük çekiyorum	1859
Hayır - Hiç güçlük çekmiyorum	57944
Hiç yapamıyorum	5585
Yürüme veya merdiven çıkmada güçlük çekiyor musunuz?	70090
Evet - Biraz güçlük çekiyorum	8350
Evet - Çok güçlük çekiyorum	2366
Hayır - Hiç güçlük çekmiyorum	52772
Hiç yapamıyorum	6602
Genel Toplam	420545

2012 yılında Yüksek Öğretim Kurumu tarafından İstanbul Üniversitesine gönderilmiş listede yer alan kayıt yaptıracak olan engelli öğrenci sayısını ve engel türünü gösteren verilerde çalışmada değerlendirilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. 2012 yılında Yüksek Öğretim Kurumu tarafından İstanbul Üniversitesini kazanan engelli öğrenci sayısı ve engel türlerini gösteren liste.

2012 yılında Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından İstanbul Üniversitesine kayıt olacakları bildirilen engelli öğrenci sayısı ve engel türlerine ait liste	
Engellilik Türü	Öğrenci Sayısı
Görme	14
Bedensel	10
İşitme	3
Dil ve Konuşma	1
Psikolojik Problemler	2
Süreçten	9

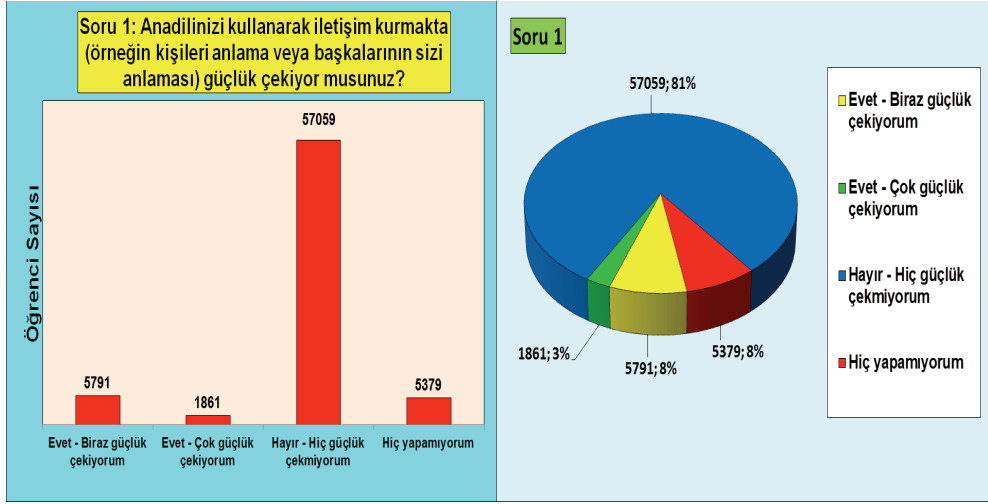
Çalışma sorunların çözümü için istatistiki veri elde etmeye yönelik bir anket çalışmasıdır. Microsoft Office programlarından yararlanılarak tablolar ve grafikler çizilmiştir. Görsel anlatım için çizilen grafiklerdeki veriler tek tek incelenmiş ve sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin anket soruları ve verilen cevap sayısı Tablo' 1 de verilmiştir.

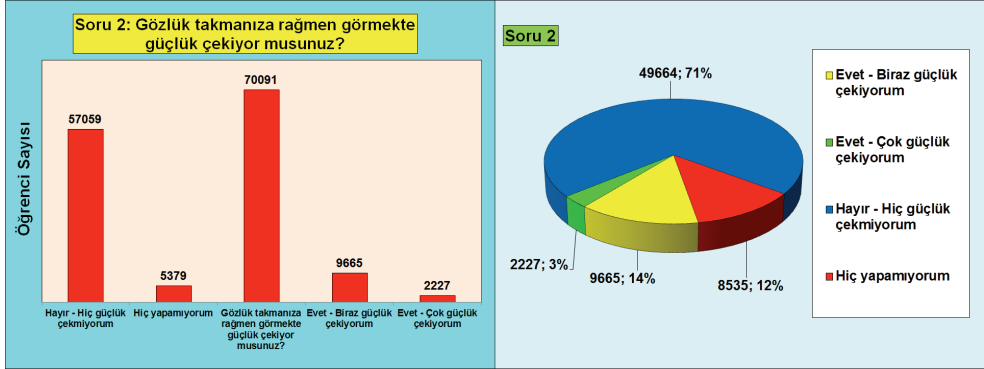
Birinci soru Anadilinizi kullanarak iletişim kurmakta (örneğin kişileri anlama veya başkalarının sizi anlaması) güçlük çekiyor musunuz? sorusudur (Şekil 1). Bu soruya "Hiç yapamıyorum" seçeneğini işaretleyerek cevap verenlerin oranı % 8'dir. Bu seçeneği işaretleyerek cevap verenler hiç bir şeyi tanımlamamaktadırlar. Bunun sebebinin cevap veren öğrencilerin bir engelinin olması veya anketi anlamsız bularak bir an önce soruları cevaplayarak kayıt yaptırmak istemeleri olabilir. Ülkemizde anket sorularını zorunlu olmadıkça cevaplamama eğilimi oldukça yüksektir. Bu ankette öğrencinin muhatabının üniversitenin olması bu soruya bu seçeneği işaretleyerek cevap verenlerin sayısının daha yüksek olmasını önlemiştir. Diğer taraftan ankete cevap verenlerin soruların soruluş amacını anlayamadıklarını da göstermektedir. Bu soruya cevap "Hayır - Hiç güçlük çekmiyorum" seçeneğini işaretleyerek cevap verenlerin oranı % 81'dir. Bu cevap öğrencilerin Eğitim ve öğretimleri esnasında açık ve anlaşılabilir bir biçimde anadillerini kullanarak iletişim kurabildiklerini ve öğrenim gördüklerini belirtmektedir. 2012-2013 öğretim yılında üniversite sınavını kazanan Yükseköğretim Kurulu tarafından İstanbul Üniversitesine bildirilen öğrenci listesinde konuşma zorluğu olduğunu beyan eden öğrenciye

rastlanılmamıştır. İşitme engeli olan öğrencileri konuşma zorluğu çektiği bilinen bir gerçektir fakat işitme engelliği anketteki başka bir soruda değerlendirilmiştir. Bu soruya cevap verenlerin engellilik anlamında bir konuşma zorluğu çekmedikleri anlaşılmaktadır. Birinci soruya "Evet - Biraz güçlük çekiyorum (%8) ve Çok güçlük çekiyorum (% 3) cevabını veren öğrencilerin burada güçlük olarak tarif ettikleri durum eğitim ve öğretimlerinde kendilerini anadilleri ile yeterince ifade edemedikleri hissini taşımalarıdır. Bu sosyolojik ve psikolojik bir olgu olup bu kişiler yazılı sınavlarında gayet başarılı olmakta ve eğitim hayatlarında bu durum onlar için bir sıkıntı yaratmamaktadır.

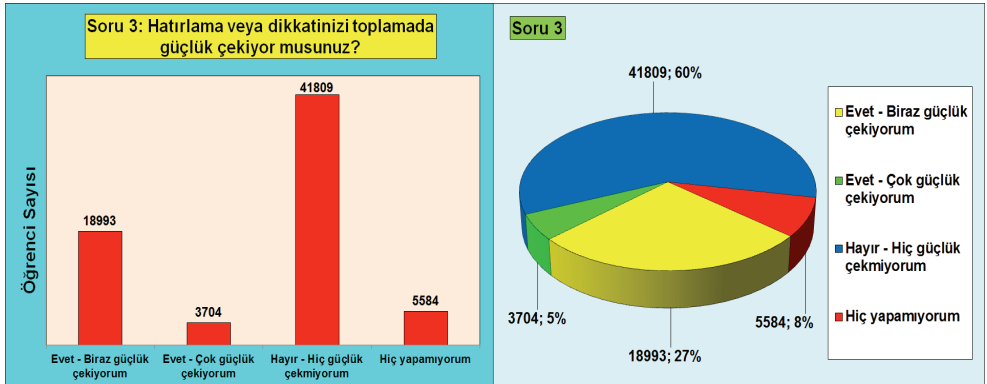
Şekil 1. Birinci sorudaki seçenekleri işaretleyen öğrenci sayısı ve bu sayıların yüzde oranı

İkinci soru "Gözlük takmanıza rağmen görmekte güçlük çekiyor musunuz? sorusudur (Şekil 2). Bu soruyu cevaplayan öğrencilerin %71'nin arasında görme engelinin olmadığı gözlük kullansalar dahi kullandıkları aracın onların sorunlarını başarılı bir şekilde ortadan kaldırdığı anlaşılmaktadır. Bu soruya cevap "Hiç yapamıyorum" seçeneğini işaretleyerek cevap verenlerin oranı % 12'dir. Bu cevabı veren öğrencilerin böyle engelinin olmadığı ve sadece anketi anlamsız bularak bir an önce soruları cevaplayıp kayıt yaptırmak istemeleridir. Biraz güçlük çekiyorum (% 14) cevabını veren öğrenciler göz kusurlarının tedavi amaçlı kullanılan gözlüklerin duruma ve zamana bağlı olarak zorluk yarattığını ifade etmektedirler. Çok güçlük çekiyorum (% 3) cevabını veren öğrenciler yaygın olarak bilinen göz kusurları dışında göz kusurlarına sahip olabileceğini ve kullanılan gözlüklerin bu kusurların giderilmesinde yetersiz kalabileceğini belirtmişlerdir.

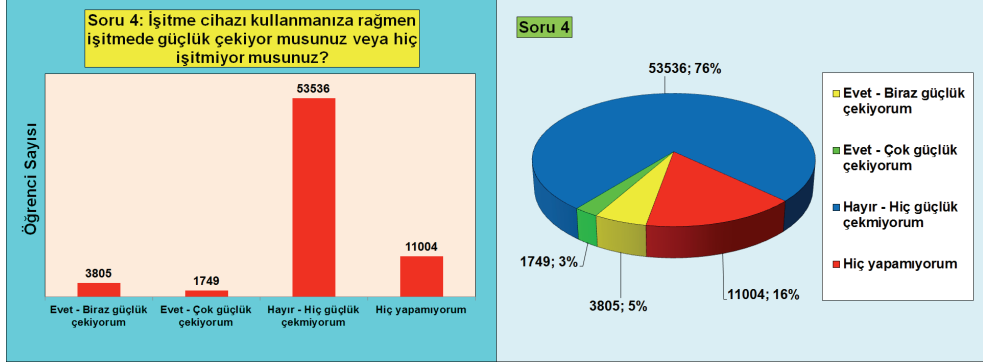
Şekil 2. İkinci sorudaki seçenekleri işaretleyen öğrenci sayısı ve bu sayıların yüzde oranı

Üçüncü soru "Hatırlama veya dikkatinizi toplamada güçlük çekiyor musunuz?" sorusudur (Şekil 3). Bu soruyu cevaplayan öğrencilerin %60'ı "Hayır - Hiç güçlük çekmiyorum" seçeneğini işaretlemiştir. Az ya da çok hatırlama veya dikkati toplama güçlüğü çeken toplam öğrenci sayısı, anketi işaretleyen toplam öğrenci sayısının % 32' sidir. Bu durumda olan öğrencilerin bir kısmının içerisinde buldukları sosyo-ekonomik koşullarından ve kişisel bazı özelliklerinden kaynaklanan sorunlar ile meşgul olmaları dikkatlerini toplamalarını ve hatırlama sorunu çekmelerine sebebiyet vermektedir. Bu sorunların büyük bir çoğunluğu geçici olup tüm öğrencilik yaşamı boyunca öğrenciye zorluk yaratmaktadır. Hatırlama veya dikkatinizi toplamada az ya da çok zorluk yaşayan öğrencilerin üniversitelerdeki başarı oranının ne olduğu da muhakkak yapılacak olan bir başka bilimsel çalışma ile belirlenmelidir. Bu soruda da "Hiç yapamıyorum" cevabını işaretleyen öğrencilerin anketi anlamsız ve kendileri için faydasız bulunduğunu veyahut ta bu anketin ne anlam ifade ettiğini kavrayamadıklarını göstermektedir. Bu soruda analiz edilmek istenen öğrenci kitlesinin sorunlarının çözümünde engelli öğrenci koordinatörlüğünün dışında üniversitelerde konusunda uzmanlaşmış kişilerin bulunduğu merkezlerde verilecek olan rehberlik ve psikolojik destek sayesinde çözülmesi gerektiği düşünülmektedir.

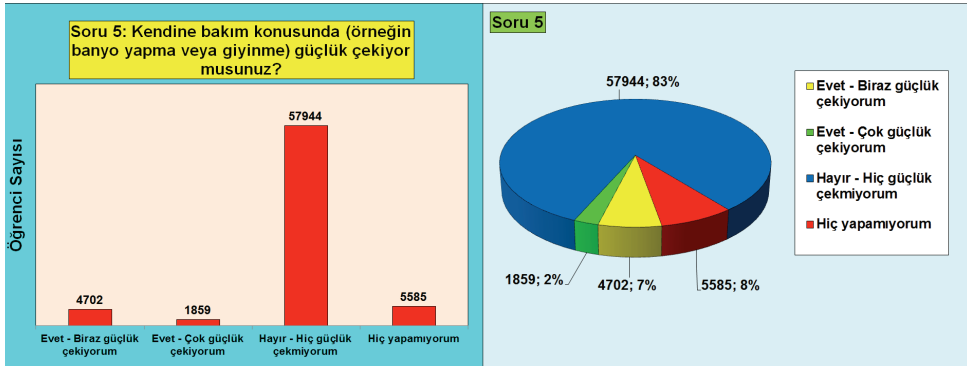
Şekil 3. Üçüncü sorudaki seçenekleri işaretleyen öğrenci sayısı ve bu sayıların yüzde oranı

Dördüncü soru “İşitme cihazı kullanmanıza rağmen işitmede güçlük çekiyor musunuz veya hiç işitmiyor musunuz?” sorusudur (Şekil 4). Ülkemizde sıklıkla görülen orta kulak ve iç kulak rahatsızlıklarının işitme kalitesini bozduğu düşünülürse, ankete cevap veren % 8’lik bir öğrenci kitlesinin bu soruda işitme cihazı ile ilgili değil, kendilerinin işitme ile ilgili bir sorunları olup olmadığını sorulduğunu zannetmiş olmaları yüksek bir ihtimaldir. Çünkü işitme cihazı kullanan % 8’lik bir öğrenci kitlesi üniversitede mevcut değildir.

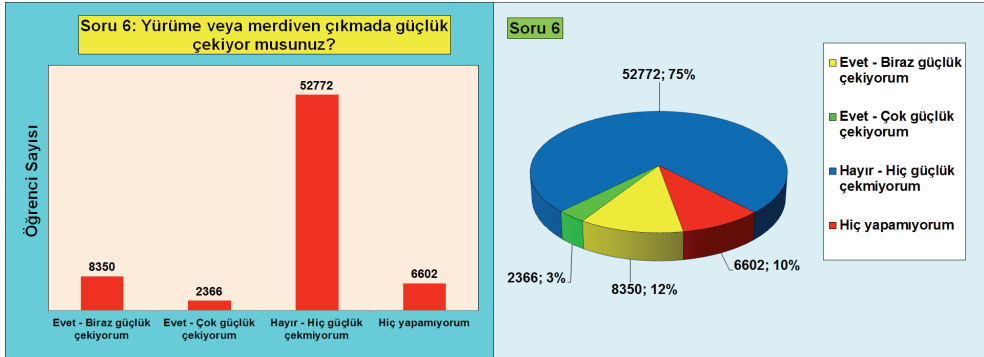
Şekil 4. Dördüncü sorudaki seçenekleri işaretleyen öğrenci sayısı ve bu sayıları yüzde oranı

Beşinci soru “Kendine bakım konusunda (örneğin banyo yapma veya giyinme) güçlük çekiyor musunuz?” sorusudur (Şekil 5). Bu soruya az ya da çok güçlük çektiği yönünde cevap veren öğrencilerin (% 9) soruyu barınma ortamlarındaki (Ev ya da yurt) fiziksel şartların, iç mimarinin ve alt yapı imkânları banyo yapmaya veya giyinmeye uygun mudur değil midir şeklinde algıladıkları sonucu çıkmaktadır. Eğer belirgin olan bir engellilik halinden dolayı banyo yapmakta ve giyinmekte zorlanan öğrenciler hariç % 9’luk öğrenci kitlesinin sıkıntı ve güçlük çektiklerini belirtirken %91’lik bir öğrenci kitlesinin böyle bir şikâyetinin olmaması ayrı bir değerlendirme konusu olmalıdır.

Şekil 5. Beşinci sorudaki seçenekleri işaretleyen öğrenci sayısı ve bu sayıların yüzde oranı

Altıncı soru Yürüme veya merdiven çıkmada güçlük çekiyor musunuz? sorusudur. (Şekil 6). Altıncı soruya % 75 oranında böyle bir güçlük yaşamadığını söyleyen öğrenci kitlesinin olması, kayıt yaptıran öğrencilerin yaş ortalamasının yürüme veya merdiven çıkmada güçlüklerin çok sıklıkla yaşamadığı bir yaş dilimi içinde olduklarını göstermektedir. % 15 oranında güçlük yaşanması ise bedensel bir engellikten kaynaklanmamaktadır. Son yıllarda birçok ülkede hızla artan ve bir engellik türü olarak kabul edilen şeker hastalığı (Diabetes mellitus tip I ve tip II), kalp ve damar rahatsızlıkları, organ yetmezlikleri, hormonal rahatsızlıklar, kan hastalıkları ve obezite gibi süregelen engellilik türleri fiziksel aktivite gerektiren günlük faaliyetlerin kalitesini bozulmasına sebebiyet vermektedir. Bu durum süregelen engeli olan öğrenci grubunun diğer engelli öğrenci grubundan daha büyük sayılarda olduğunu göstermektedir.

Şekil 6. Altıncı sorudaki seçenekleri işaretleyen öğrenci sayısı ve bu sayıların yüzde oranı

Altı sorunun tümünde "Hiç yapamıyorum" seçeneğini seçen tüm öğrencilerin anketi kendileri için anlamsız kabul ettiklerini, anketin kendileri için faydasız olduğunu düşündüklerini, anketin yapılış sebebini ve kendileri için ne ifade ettiğini anlayamadıklarını ve kavrayamadıklarını göstermektedir.

SONUÇLAR

Sonuç olarak Yükseköğretim kurumunun gönderdiği listede İstanbul Üniversitesini kazanan engelli öğrenci sayısı toplam 2012 yılında 39 kişidir. Bu sayı ile karşılaştırıldığında anket sonuçları kendilerini engelli olarak tanımlayan ve ifade eden öğrenci sayısının beklenenden çok yüksek olduğunu göstermiştir. Bu soruların sorulmasındaki amaç engelli öğrencilerin net sayılarına ulaşarak üniversitede gerekli tedbirlerin alınabilmesini sağlamak olmasına rağmen öğrencilerin vermiş olduğu engellilik ile ilgili yanıtlar bu öğrencilerin gerçekten engellilik tanımı içine sokulabilecek bir engele sahip olmaktan oldukça uzak olduklarını göstermektedir. Bu çalışmanın gösterdiği bir diğer sonuçta engellilik konusunda veri elde etmek için sorulacak soruların muhakkak açık ve anlaşılabilir olması gerektiğini göstermiştir.

Ancak böyle bir durumda anketler doğru cevaplara ulaşmada etkili bir yöntem olabilecektir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Dünya Bankası ve Dünya Sağlık Örgütü'nün önerdiği sorulardan oluşturulan ve önemli istatistiki verilerde elde edilen bu çalışma göstermiştir ki ankette sorulan sorular ile engelli öğrencilerin üniversitedeki eğitim ve öğretim koşullarının düzeltilmesine yönelik olabilecek verilerin elde edilmesi pek mümkün gözükmemektedir.

Ankette elde edilen veriler üniversiteye kayıt yaptıran tüm öğrenciler hakkında önemli olabilecek sosyolojik, ekonomik ve psikolojik veriler sunmuştur.

Bu verilerin öğrenci sorunları ile ilgilenmekte olan üniversitenin diğer birimleri tarafından değerlendirilmesi öğrenciler lehine çok daha etkili olabilecek sonuçlara ulaşılmasına katkı sağlayacaktır.

TEŞEKKÜR

Çalışmamıza vermiş oldukları destekten dolayı İstanbul Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığına ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı Öğrenci İşleri Otomasyon Birimine çok teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1- Birleşmiş Milletler (2007). Birleşmiş Milletler Engellilerin İnsan Haklarına Dair Sözleşme (United Nations Convention on the Rights of People with Disabilities-CRPD)

2- Resmi Gazete (2009). Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin Onaylanması, 14.07.2009 tarihli ve 27288 sayılı Resmi Gazete. [int/iris/bitstream/10665/42407/8/9241545429_tur.pdf?ua=1](http://iris/bitstream/10665/42407/8/9241545429_tur.pdf?ua=1)

3- Dünya Sağlık Örgütü (2001) International Classification of Functioning, Disability and Health: İşlevsellik, Yeti yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42407/8/9241545429_tur.pdf?ua=1

4- Resmi Gazete (2009) Engelliler Hakkında Kanun.07/07/2005tarihli 25868 sayılı Resmi Gazete,<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>

GÖRÜNÜR OLMAYAN ENGEL DURUMU İÇİN AKADEMİK UYARLAMA OLGUSU

Emel YEŞİLKAYALI

Gediz Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Çocuk Gelişimi Programı

ÖZET

Bireylerin aynı engel türüne sahip olsalar da, farklı ihtiyaçlara sahip olabilir, her engel gözle görülür olmayabilir. Böyle durumlarda, talep de bulunmazlarsa, engelli bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması mümkün olmayabilir.

Bu çalışmanın amacı, gözle görülür ve fark edilir engeli olmayan bir üniversite öğrencisinin engel durumunun fark edilmesi ve bu öğrencinin akademik ortamlarda desteklenmesine yönelik geliştirilen çözüm sürecinin paylaşılmasıdır.

Üniversitenin Engelli Öğrenci Birimi'ne başvurusu olmayan öğrencinin durumu, sınav esnasında elinin ve parmaklarının kilitlenerek, hareket edememesi ve sınavı bırakmak zorunda kalmasıyla fark edilmiştir.

Öğrencinin akademik ortama uyumunu kolaylaştırmada, yetersizliklerinden değil yapabildiklerinden yola çıkılarak destek sağlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Görünür olmayan engel, Olgü, Akademik uyarılama.

GİRİŞ

Her birey özel ve benzersizdir. Bu özellik ve farklılıklar, bireylerin ihtiyaçlarında da farklılıklar yaratır. Bu durum, engelli bireyler için de aynıdır.

BM Genel Kurulu'nda 2006 yılında kabul edilen Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin ön kabullerinden birisi, engelli bireyleri "insan haklarını ve temel özgürlükleri tam kullanmaya ve topluma tam katılmaya teşvik etmenin onların toplumsal aidiyetlerine, toplumun insani, sosyal ve ekonomik yönden kalkınmasına ve yoksulluğun azalmasına katkıda bulunacağı" dır.

Sözleşme ile devletler, engelli bireylerin her kademedeki eğitimden yararlanmasının kolaylaştırılması için gerekli tüm önlemleri almakla yükümlü kılınmıştır. Bu bağlamda ülkemizde de önce Engelliler Kanunu, daha sonra YÖK Kanunu ile engelli bireylerin eğitime erişiminin kolaylaştırılması için gerekli yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Bireyler aynı engel türüne sahip olsalar da, farklı ihtiyaçlara sahip olabilirler. Ayrıca, her engel gözle görülür ya da fark edilir olmayabilir. Böyle durumlarda, engelli bireyler durumlarını belirtmez ya da talep de bulunmazlarsa ihtiyaçlarının karşılanması mümkün olmayabilir.

Bu çalışmanın amacı, gözle görülür ve fark edilir engeli olmayan bir üniversite öğrencisinin engel durumunun fark edilmesi ve bu öğrencinin akademik ortamlarda desteklenmesine yönelik geliştirilen çözüm sürecinin paylaşılmasıdır.

OLGU

Ayşe (isim değiştirilmiştir), üniversite öğrenimine 2013-2014 öğrenim yılında başlamış olan bir kız öğrencidir. Güz döneminde, bir dersin final sınavında, sınavın başlamasından kısa süre sonra elinin ve parmaklarının kilitlenerek kalem tutamaması nedeniyle sınavı yarım bırakmıştır.

Öykü

Ayşe, 2006 yılında geçirdiği bir trafik kazası sonucunda iç kanama geçirmiş ve sağ kolunda altı kırık olması nedeniyle ameliyat edilmiştir. Ameliyatta sağ eline üç platin takılmıştır. Kaza ve ameliyatı izleyen günlerde, on beş günü yoğun bakımda olmak üzere bir buçuk ay hastanede yatarak tedavi görmüştür. Sağ elini tekrar kullanamayabileceği belirtilmiş ve bir yıl fizik tedavi almıştır. 2006-2007 öğretim döneminde okula devam edememiştir.

Ayşe halen, sağ elinin başparmağını ve işaret parmağını kullanması gereken işleri hemen hemen hiç yapamamaktadır. Örneğin, cisimleri tutmakta, kaldırmakta çok zorlanmaktadır. Kalem tutabilmekte, ancak en fazla dört beş satır yazabilmektedir. Kendini zorlayarak bir sayfa kadar yazabildiği sınav dönemlerinden sonra bir hafta kadar sağ elini hiç kullanmadığını belirtmektedir.

Engelli Öğrenci Birimi

İlgili öğretim elemanı, öğrencinin durumunu üniversitenin Engelli Öğrenci Birimi'ne bildirmiştir.

Problem

İlgili öğretim elemanı tarafından öğrenci ile yapılan görüşmede, öğrencinin geçirdiği bir kaza sonucunda sağ eline üç platin takıldığı, bu durumun elini ve parmaklarını uzun süreli kullanamamasına neden olduğu öğrenilmiştir.

Engelli Öğrenci Birimi akademik sorumlusu tarafından yapılan görüşmede, öğrencinin engel geçmişi, engelinden kaynaklanan yetersizlikleri, güçlü yönü ve desteklenmesi gereken akademik yönü belirlenmiştir.

Ayşe'nin güçlü yönü

Ayşe, bilgisayar klavyesini kullanabilmektedir. Öğrencinin bu yeterliliği, engeline rağmen akademik ortama uyumunu kolaylaştırmada yararlanılabilecek güçlü yanı olarak belirlenmiştir.

Ayşe'nin zayıf yönü

Ayşe, klasik sınavlarda yazma güçlüğü yaşamaktadır.

Çözüm

Fiziksel engeli nedeniyle yazmakta güçlük çeken öğrenci, arkadaşlarının tuttuğu notlardan yararlanabilmesi nedeniyle 'not tutucu' desteğine ve öğretim elemanlarının

derslerde kullanacakları temel kaynakları önceden bildirmesi halinde, derste anlatılan konularla ilgili 'ses kayıt' desteğine ihtiyaç duymadığını belirtmiştir. Üniversitenin Engelli Öğrenci Birimi tarafından öğrenci ile yapılan görüşme sonucunda, öğrencinin yapabildikleri ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, akademik uyarlama desteğinin sınavlarla sınırlı kalması gerektiği kararına varılmıştır. Bu durumda öğrencinin, klasik sınavlarda bilgisayar kullanarak soruları cevaplaması sağlanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİ

Engelli üniversite öğrencilerinin başarılı bir akademik yaşam için hem ihtiyaçlarının farkına olmaları hem de bu ihtiyaçların karşılanması yönündeki haklarını bilmesi ve bu hakları talep etmesi gerekmektedir. Kendileri ile ilgili her konuda, sürece aktif katılımları sağlanmalıdır. Bu nedenle, üniversitelerin "Engelli Öğrenci Birimleri" de hem birimin tanıtımı hem de engelli öğrencilerin hakları konusunda bilinçlenmesi için çalışmalar gerçekleştirilmelidir.

FİZİKSEL ENGELLİ ÇOCUĞU OLAN EBEVEYNLERDE BAKIM YÜKÜNÜN VE AİLE İŞLEVLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Didem COŞKUN*

Ayda ÇELEBİOĞLU**

* Elazığ Eğitim ve Araştırma Hastanesi

** Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

ÖZET

Amaç: Araştırma, fiziksel engelli çocukların ebeveynlerinin bakım yükü ve aile işlevlerini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem ve Gereçler: Araştırma; Elazığ il merkezinde bulunan İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı, 3 özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde Ağustos 2012-Eylül 2013 tarihleri arasında tanımlayıcı olarak yapılmış, evrenden örneklem seçme yöntemine gidilmeden, araştırmayı kabul eden 169 fiziksel engelli çocuğun ebeveyni ile yürütülmüştür. Veriler; Kişisel Bilgi Formu, Aile Değerlendirme Ölçeği ve Zarit Bakım Yükü Ölçeği ile toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde; yüzdellik dağılım, ortalama, Kruskal-Wallis Varyans Analizi, Mann Whitney U testi, bağımlı-bağımsız gruplarda t testi, tek yönlü varyans analizi, Pearson korelasyon analizi ile kullanılmıştır.

BULGULAR

Ebeveynlerin Zarit Bakım Yükü Ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalaması 44.99 ± 12.42 , Aile Değerlendirme Ölçeğinden toplam puan ortalaması 2.18 ± 0.37 olarak belirlenmiştir. Bakım yükü ile aile işlevleri arasındaki ilişki değerlendirildiğinde; aile işlevlerini algılamanın "roller" ve "gereken ilgiyi gösterme" alt boyutları ile bakım yükü toplam puanı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($p < 0.05$) ve bakım yükleri orta ciddi boyuttadır.

SONUÇ

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular çocukların fiziksel engelli olmalarından dolayı ebeveynlerin bakım yükünün arttığı ve aile işlevlerinin etkilendiğini göstermiştir. Ebeveynler için planlanan eğitim ve danışmanlık programlarının düzenlenmesinde bu hususların dikkate alınması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Aile işlevleri, bakım yükü, ebeveyn-çocuk, fiziksel engel, hemşire

1. GİRİŞ VE GENEL BİLGİLER

1.1. Problemin Tanımı ve Önemi

Engellilik; yaşa, cinsiyete, sosyal ve kültürel etkenlere bağlı olarak, özürülük ve sakatlık sonucu oluşan, çocuk için normal olan bir işlevin yerine getirilememesi,

tamamlanamaması ya da eksik kalması durumudur.1 Engelli çocuk; zihinsel özellikleri, duysal yetenekleri, nörolojik ve fiziksel özellikleri, sosyal davranışları ve iletişim becerileri yönünden ortalama ya da normal bir çocuktan farklı olan, bunun için profesyonel yardım alması gereken çocuktur.2 Fiziksel engelli çocuklar sağlıklı çocuklara göre daha fazla bağımlıdırlar, bu çocukların benlik imajları ve dürtü kontrolleri zayıftır, yeni durumlara uyum güçlüğü yaşadıkları için yetişkin onayına ve bakımına daha fazla gereksinim duyarlar.2

Kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı olan bireylere fiziksel engelli ya da 'ortopedik engelli' denilmektedir. El, kol, ayak, bacak, parmak ve vertebralarında kısalık, eksiklik, fazlalık, yokluk, hareket kısıtlılığı, şekil bozukluğu, kas güçsüzlüğü, kemik hastalığı, serabral palsi, spastisite, spina bifida ve hidrosefaliye bağlı paraliziler bu gruba girmektedir.2-4

Aile için, herhangi bir sağlık sorunu olmayan bir çocuğun doğumu bile birçok yenilik ve alışılması zor olan koşullar yaratmaktadır. Doğan çocuğun engelli olması ise, aile yaşantısında alışılmış durumların ve eşler arasındaki evlilik ilişkilerinin bozulmasına neden olabilmektedir. Bu durumun aile üzerinde bir takım olumsuzluklara ve değişikliklere yol açtığı belirtilmektedir.5, 6 Aile üyelerinin, çocuğu kabul ederek onunla olumlu ve sıcak bir ilişki kurması çocuğun tüm gelişim alanlarını olumlu yönde etkilemektedir. Çocuk, özellikle annenin kişisel başarısı veya başarısızlığı olarak değerlendirildiği için, sağlıklı olmayan bir çocuk başarısız bir çocuk olduğu için anne, çevresi tarafından suçlanabilmekte ve aşağılanabilmektedir. Babanın engelli bir çocuğu sahip olmaya karşı tepkileri de doğrudan doğruya annenin duygularını etkilemekte, anneyi kaygı ve umutsuzluk duygusuyla karşı karşıya getirmektedir. Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin birçoğu benzer aşamalardan geçmektedir. Zamanla çocuklarının engelini kabullenip, onun gelişimi ve eğitimi için gerekli olanları yapmaları, çocuklarının ihtiyacı olan ilgi ve sevgiyi ona vererek yeni yaşamlarına uyum sağlamaları istenen sonuçtur.7, 8 Bakım verme, bakım veren bireyler açısından çok boyutlu olarak algılanan bir deneyimdir. Bakım verme, büyük oranda samimiyet ve sevginin artması, bakım verme deneyimi sayesinde anlam bulma, kişisel gelişim, diğer bireylerden sosyal destek alma, kendine saygı duyma, kişisel doyum sağlama gibi olumlu özelliklerinin yanında pek çok güçlüğün de yaşanmasına yol açabilmektedir.9 Bakım verme küçük bir çocuğun ailesi için normal gelişimin bir parçasıdır. Fakat bu rol çocuk işlevsel kısıtlılıklar ve uzun süreli bağımlılık yaşıyor ise, tamamen başka bir anlama gelebilir.

Çocukların yaklaşık %10'unda bakım ve tıbbi süreçler gerektiren gelişimsel bir bozukluk bulunmaktadır. Bunun yanı sıra birçok çocuk algı ve entelektüel bozukluklar da yaşayıp beslenme, giyinme ve banyo ihtiyaçları gibi bakımın parametrelerinden sayılabilecek birçok alanda kendi bakımlarını yapamazlar. Bu nedenlerle, bu çocukların bakımı bir çocuğun gelişim aşamalarındaki bakımı için normal sayılabilecek ölçülerin üstüne çıkmakta, süre olarak uzamakta ve tüketici hale gelebilmektedir.10

Farklı özelliklere sahip bir çocuğun anne-babası olma rolü, anne-babaların kendi

seçtikleri bir rol değildir, hiçbir anne-baba bu role kendini hazırlamaz. Çocuklar genelde aile için kendi düşünce, hayal ve amaçlarını gerçekleştirecek bir eser olarak görülmektedir.12, 13 Aile her türlü kayba karşı benzer bir biçimde yaşanan uyum tepkileri ortaya çıkarmaktadır. Bu süreci ebeveynlerin en kısa sürede ve en az zararla atlatalmaları, onların çocukları ve çevreleri ile sağlıklı ilişkiler kurmalarını sağlayacaktır. 11

Bu araştırmanın amacı fiziksel engelli çocuğu olan ebeveynlerin bakım yükü ile aile işlevlerini etkili faktörleri incelemektir.

2.YÖNTEM VE GEREÇLER

2.1. Araştırmanın Şekli

Bu araştırma tanımlayıcı olarak yapıldı.

2.2. Araştırmanın Yapılacağı Yer ve Zaman

Elazığ il merkezinde bulunan, İl Mili Eğitim Müdürlüğüne bağlı 3 özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde Ağustos 2012- Eylül 2013 tarihleri arasında yapıldı.

2.3. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini, Elazığ il merkezinde bulunan, İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı 3 özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde eğitim alan 0-18 yaş fiziksel engelli 180 çocuğun ebeveyni oluşturdu. Evrenden örneklem seçimine gidilmedi. Verilerin toplandığı tarihte 5 çocuğun tedavi görmek için başka şehire gitmeleri ve 6 ebeveynin araştırmaya katılmayı kabul etmemesi nedeniyle araştırma 169 fiziksel engelli çocuğun ebeveyniyle (her çocuğun bir ebeveyni) gerçekleştirildi.

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın yürütülmesi için İl Milli Eğitim Müdürlüğünden yasal izin alındı. İl Milli Eğitim Müdürlüğünden özel eğitim kurumları ve rehabilitasyon merkezlerinin adları, adres, telefon numaraları öğrenilip iletişim kuruldu. Çalışmaya başlanmadan önce idare ve ebeveynlerle konuşuldu, araştırmanın amacı ve önemi belirtildi. Veri toplama formları araştırmacılar tarafından görüşmelerin yapılması için belirlenmiş olan odada ebeveynlere yaklaşık 40-45 dakika da uygulandı. Herhangi bir nedenle okula gelemeyen ebeveynler için formlar çocuklarla evlerine gönderildi, formların doldurulmasını hatırlatmak amacıyla için evlere telefon edildi. Böylece oluşabilecek aksaklıklar engellenmeye çalışıldı.

2.5. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında "Kişisel Bilgi Formu", "Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) " ve "Bakım Yükü Ölçeği (ZBYÖ)" kullanıldı.

Aile Değerlendirme Ölçeğinin, Brown Üniversitesi ve Butler Hastanesi tarafından Aile Araştırma Programı çerçevesinde geliştirildiği ve ailenin işlevlerini hangi konularda yerine getirip getirmediğini ortaya çıkarmak amacıyla kullanıldığı belirtilmektedir. Epstein, Baldwin ve Bishop tarafından 1983 yılında geçerlik ve

güvenirlilik çalışması yapılan ölçeğin, Bulut (1989) tarafından Türkçeye uyarlandığı bilinmektedir. Ölçek problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler olmak üzere 7 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek puanları 1.00 (sağlıklı) ile 4.00 (sağlıksız) arasında değişmektedir. 2.00'nin üzerindeki puan ortalamaları aile işlevlerinde sağlıksızlık, 2.00'nin altındaki puan ortalamaları aile işlevlerinde sağlıklılık belirtmektedir (Bulut, 1990).

Bakım Yükü Ölçeği; Zarit ve arkadaşları (1980) tarafından geliştirilmiştir. Bakım gereksinimi olan bireye bakım verenlerin yaşadığı stresi değerlendirmek amacıyla kullanılan bir ölçektir. Bakım verenlerin kendisi ya da araştırmacı tarafından sorularak doldurulabilen ölçek, bakım vermenin bireyin yaşamı üzerine olan etkisini belirleyen 22 ifadeden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan maddeler ruhsal ve fiziksel sağlığa, sosyal ve duygusal yaşantılara, ekonomik duruma, kişilerarası ilişkilere yönelik olup, ölçek puanının yüksek olması yaşanan sıkıntının yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçek 'asla', 'nadiren', 'bazen', 'sık sık' ya da 'hemen her zaman' şeklinde 1'den 5'e kadar değişen Likert tipi değerlendirmeye sahiptir. Bakıcının verebileceği minimum puan 22, maksimum puan 110'dur. Elde edilen puanlar; 22-46 arası 'hafif yük', 47-55 arası 'orta derecede yük', 56-110 arası 'şiddetli yük' şeklinde derecelendirilerek değerlendirilir. Ölçek, Özlü ve arkadaşları tarafından Türkçeye çevrilerek geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır (Özlü ve ark. 2009).

2.6. Verilerin Değerlendirmesi

Değerlendirmede yüzdelik dağılım, ortalama, Kruskal-Wallis testi, Mann Whitney U testi, t testi, tek yönlü varyans analizi, Pearson korelasyon analizi kullanıldı.

3. BULGULAR

"Fiziksel engelli çocuğu olan ebeveynlerde bakım yükünün ve aile işlevlerinin değerlendirilmesi"nin amaçlandığı bu araştırma ebeveynlerin aile işlevlerini algılama ve bakım yükü düzeylerini etkileyen faktörleri belirlemek ve aile işlevleri ile bakım düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyerek, fiziksel engelli çocuklara ve ebeveynlerine bakım veren tüm çalışanların farkındalığını arttırmak üzere yapılmıştır. Fiziksel engelli çocuğu olan ebeveynlerin % 54.4'ü anne, % 45.6'sı babadır. Tablo 4.1 incelendiğinde, ebeveynlerin %20.1'inin 20-29 yaş, %96.4'ünün evli, %41.5'ünün lise mezunu olduğu, %50.9'unun herhangi bir işte çalışmadığı, %55'inin maddi gelirinin orta, %53.8'inin eşiyle akraba olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Ebeveynlere Ait Tanıtıcı Özelliklerin Dağılımı (S=169)

Özellikler	S	%
Ebeveyn		
Anne	92	54.4
Baba	77	45.6
Yaş grubu		
20-29	34	20.1
30-39	56	33.1
40-49	79	45.8
Medeni durum		
Evli	163	96.4
Bekar	6	3.6
Öğrenim durumu		
Okuryazar değil	22	13.0
İlköğretim	56	33.1
Lise	70	41.5
Üniversite	21	12.4
Çalışma durumu		
Çalışıyor	83	49.1
Çalışmıyor	86	50.9
Maddi Gelir Algısı		
Kötü	28	16.6
Orta	93	55.0
İyi	48	28.4
Eşiyle akrabalık		
Var	91	53.8
Yok	78	46.2

Çalışma grubundaki fiziksel engelli çocukların, %39.6'sının yaş aralığının 0-6 yaş %39.6'sının kız, %55'inin doğuştan engelli olduğu, %16'sının genetik hastalıklar sonucu engelli olduğu, %22.4'inin engelli olma nedeninin bilinmediği, %35.5'inin 0-6 yaşında eğitime başladığı saptanmıştır.

Tablo 2. Çocuklara Ait Tanıtıcı Özelliklerin Dağılımı (S=169)

Özellikler	S	%
Yaş aralığı		
0-6	67	39.6
7-12	51	30.2
13-18	51	30.2
Cinsiyeti		
Kız	67	39.6
Erkek	102	60.4
Çocuğun engelli duruma geldiği yaş		
Doğuştan	93	55.0
0-1	37	21.9
2-3	23	13.6
4-5	16	9.5
Çocuğun engelli olma nedeni		
Genetik hastalıklar	27	16.0
Hamilelik ve doğumla ilgili problemler	78	46.2
Enfeksiyon hastalıklar / Travma	26	15.4
Bilinmiyor	38	22.4
Çocuğun eğitime başlama yaşı		
0- 6	60	35.5
7- 12	54	32.0
13- 18	55	32.5
Çocuğun etkilenen ekstremitesi		
Tek ekstremitte	40	23.7
İki ekstremitte	70	41.4
İkiden fazla ekstremitte	59	34.9

Ebeveynlerin her iki ölçekten almış oldukları puan ortalamalarına ait bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. ADÖ ve ZBYÖ'ne İlişkin Sayısal Değerler

	S	Minimum	Maximum	\bar{X}	SS
Aile İşlevlerini Değerlendirme Ölçeği toplam puanı	169	1.30	2.92	2.18±	.37
Problem Çözme	169	1.00	4.00	2.20±	.61
İletişim	169	1.00	3.33	2.11±	.54
Roller	169	1.27	5.00	2.24±	.50
Duygusal Tepki	169	1.00	3.83	2.10±	.60

Gereken ilgi	169	1.14	4.00	2.25±	.48
Davranış Kontrol	169	1.11	3.33	2.28±	.44
Genel Fonksiyon	169	1.00	3.42	2.09±	.53
Bakım Yükü toplam puanı	169	0.00	80.00	44.99±	12.42

Ebeveynin anne / baba olma ve çalışma durumuna göre aile işlevlerini algılamanın "problem çözme" alt boyutu, yaş grubuna göre aile işlevlerini algılamanın "davranış kontrol" alt boyutu, öğrenim durumuna göre aile işlevlerini algılamanın "genel fonksiyon" alt boyutu, maddi gelir algısına göre aile işlevlerini algılamanın "roller" alt boyutu, eşyle akrabalık durumuna göre aile işlevlerini algılamanın "roller", "duygusal tepki" ve "davranış kontrol" alt boyutları ve toplam puan ortalamaları açısından gruplar arasındaki fark önemli ($p<0.05$), diğer alt boyutlar açısından gruplar arasındaki fark önemsiz bulunmuştur ($p>0.05$) Çocukların yaşlarına göre ebeveynlerin aile işlevlerini algılamanın "duygusal tepki verme" alt boyutu, cinsiyetlerine göre aile işlevlerini algılamanın "gereken ilgiyi gösterme" alt boyutu, engelli duruma geldiği yaşa göre aile işlevlerini algılamanın "problem çözme", "iletişim", "duygusal tepki verme", "davranış kontrol" ve "genel fonksiyon" alt boyutları ve toplam puan ortalaması, engelli olma nedenine göre aile işlevlerini algılamanın "iletişim", "gereken ilgiyi gösterme", "davranış kontrol" ve "genel fonksiyon" alt boyutları, eğitime başlama yaşına göre aile işlevlerini algılamanın "roller", "duygusal tepki verme" alt boyutları ve toplam puan ortalaması, etkilenen ekstremitesine göre aile işlevlerini algılamanın "problem çözme", "iletişim", "roller", "duygusal tepki verme", "gereken ilgiyi gösterme" ve "genel fonksiyon" alt boyutları ve toplam puan ortalamaları açısından gruplar arasındaki fark önemli bulunmuştur ($p<0.05$) Ebeveynlerin Bakım yükü puanları 44.99 ± 12.42 olarak bulunmuştur ve ebeveynlerin tanıtıcı özelliklerinden sadece maddi gelir algısına göre bakım yükü puan ortalamaları açısından gruplar arasındaki farkın önemli olduğu saptanmıştır ($p<0.05$) Çocukların yaşı, cinsiyeti, engelli duruma geldiği yaş, engelli olma nedeni, eğitime başlama yaşı, etkilenen ekstremitesine göre yapılan incelemede bakım yükü puan ortalamaları açısından gruplar arasında önemli fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$) Aile işlevlerini algılama ile bakım yükü arasında ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla korelasyon analizi uygulanmıştır. Aile işlevlerini algılamanın "roller" ve "gereken ilgiyi gösterme" alt boyutları ile bakım yükü toplam puanı arasında pozitif yönde önemli ilişki bulunmuştur (Tablo 4).

Tablo 4. ADÖ ve ZBYÖ Puan Ortalamaları Arasındaki İlişki

		Bakım Yüğü Toplam
Problem çözme	r	-.050
	p	.522
İletişim	r	-.090
	p	.243
Roller	r	.179
	p	.020
Duygusal	r	.091
	p	.238
Gereken İlgıyı Gösterme	r	.186
	p	.016
Davranış Kontrol	r	.020
	p	.792
Genel Fonksiyon	r	.055
	p	.479
Aile işlevlerini Algılama	r	.078
Ölçeği Toplam	p	.313

4.SONUÇ

Fiziksel engelli çocukların ebeveynlerinin bakım yükü ve aile işlevlerini değerlendirmek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılan çalışmada aşağıdaki sonuçlar elde edildi. Ebeveynin anne ya da baba olma durumunun aile işlevlerini algılamada "problem çözme" alt boyutunu etkilediği ve annelerin problem çözmelerinin babalardan daha iyi olduğu saptandı.

Ebeveynlerin medeni durumlarının ADÖ puan ortalamalarını etkilemediği, öğrenim durumlarının aile işlevlerini algılamada "genel fonksiyon" alt boyutunu etkilediği belirlendi. İlköğretim düzeyinde eğitimi olan ebeveynlerin genel fonksiyonlarını yerine getirmede diğerlerinden daha başarılı oldukları belirlendi.

Ebeveynlerin çalışma durumunun aile işlevlerini algılamanın "problem çözme" alt boyutunu etkilediği ve çalışanların problem çözme becerilerinin çalışmayanlardan daha iyi olduğu bulundu.

Ebeveynlerin gelir algısı durumunun aile işlevlerini algılamada "roller" ve "genel fonksiyon" alt boyutlarını etkilediği belirlendi. Gelir algısı iyi olanların "rolleri" yerine getirmede daha yetersiz, gelir algısı orta olanların "genel fonksiyonları" yerine getirmede daha başarılı oldukları belirlendi.

Ebeveynlerin eşleri ile akrabalık durumunun aile işlevleri değerlendirme ölçeğinin "roller", "duygusal tepki", "davranış kontrol" alt boyutları ve toplam puanı üzerinde etkili olduğu ve eşıyla akraba olmayan ebeveynlerin aile işlevlerini aralarında akrabalık bulunan ebeveynlerden daha iyi algıladıkları saptandı. Ebeveynlerin çocuklarının engelli duruma geldiği yaşıyla aile işlevlerini algılamanın

“problem çözme”, “iletişim”, “duygusal tepki verme”, “davranış kontrol”, “genel fonksiyon” alt boyutlarını ve toplam puanı etkilediği ve çocuğu doğuştan engelli olan ebeveynlerin aile işlevlerini algılamada daha başarılı oldukları bulundu. Ebeveynlerin çocuklarının etkilenen ekstremitesinin aile işlevlerini değerlendirme ölçeği alt boyutlarından neredeyse tamamını etkilediği (“davranış kontrol” hariç) ve tek ekstremitesi engelli olan çocuğa sahip ebeveynlerin aile işlevlerini algılamada daha başarılı oldukları bulundu.

Ebeveynlerin bakım yükünün orta ciddi düzeyde olduğu belirlendi. Ebeveynin anne veya baba olma durumu, yaş grubu, medeni durumu, öğrenim durumu, çalışma durumu ve eşyle akrabalık durumunun bakım yüklerini etkilemediği bulundu.

Ebeveynin gelir algısı durumunun bakım yükünü etkilediği ve ekonomik düzey algısı kötü olanların bakım yükünün arttığı belirlendi. Çocukların yaş, cinsiyet, engelli duruma geldiği yaş, engeli olma nedeni, eğitime başlama yaşı ve etkilenen ekstremitesinin ebeveynlerin bakım yükünü etkilemediği saptandı. Ebeveynlerin aile işlevlerini algılamanın “roller” ve “gereken ilgiyi gösterme” alt boyutları ile bakım yükü arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulundu. Ebeveynlerin bakım yükü puanları arttıkça aile işlevlerini yerine getirmede yetersizlik olduğu belirlendi.

KAYNAKLAR

1. World Health Organization. Disability Prevention and Rehabilitation, Report of the WHO Expert Committee on Disability Prevention and Rehabilitation, Technical Report Series, Geneva, 1981; 668.
2. Kılıç S. Fiziksel Engelli Çocuğun Evde Bakım Gereksiniminin Aileye Etkisi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2009.
3. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Aile Eğitim Rehberi Ortopedik Özürlüler. <http://www.ozurluveyasli.gov.tr>. 5 Şubat 2013
4. Aktaş E. Fiziksel Engelli Çocuk ve Ailesinin Evde Bakım Gereksinimine Işık Tutucu Araştırmaların Sistemik İncelemesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2010.
5. Özşenol F, Işıkkhan V, Ünay B, Aydın Hİ, Akın R, Gökçay E. Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi. Gülhane Tıp Dergisi, 2003, 45: 156-164.
6. Damiani BV. Responsibility and adjustment in siblings of children with disabilities: update and review. Families in Society, The Journal of Contemporary Human Services, 1999, 1: 34-40.
7. Ceylan R. Entegre Eğitime Katılan ve Katılmayan Engelli Çocukların Annelerinin Depresyon ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Ev

Ekonomisi (Çocuk Gelişimi ve Eğitimi) Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2004.

8. Yıldız D. Okul Öncesi Dönem Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Çocuklarını Kabullenişleri İle Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2009.

9. Özdemir KF, Şahin AZ, Küçük D. Kanserli Çocuğu Olan Annelerin Bakım Verme Yüklerinin Belirlenmesi. Yeni Tıp Dergisi, 2009, 26: 153-158.

10. Atagün Mİ, Babalan DÖ, Atagün Z, Elagöz M, Özpolat YA. Kronik Hastalıklarda Bakım Veren Yükü. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 2011, 3: 513-552.

11. Bahar A, Bahar G, Savaş HA, Parlar S. Engelli Çocukların Annelerinin Depresyon ve Anksiyete Düzeyleri ile Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Belirlenmesi. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 2009, 4: 11.

12. Bilal E, Dağ İ. Eğitilebilir Zihinsel Engelli Olan ve Olmayan Çocukların Annelerinde Stresi Stresle Başa Çıkma ve Kontrol Odağının Karşılaştırılması. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 2005, 12: 56-68.

13. Bulut I. Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı. 1.Baskı. Özgüzelış Matbaası, Ankara, 1990: 1-38.

14.Özlu A, Yıldız M, Aker T (2009) Zarit Bakıcı Yük Ölçeğinin Şizofreni hasta yakınlarında geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. Nöropsikiyatri Arşivi- Archives of Neuropsychiatry 46 (Özel Sayı):38-42.

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ'NDE ULAŞILABİLİRLİK

Adnan KÜÇÜKALİ

Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

ÖZET

Yaşadığı toplumun bir parçası olarak, üreten, kazanan ve saygın bir birey olmak, engellinin en doğal ve insani hakkıdır.

Üniversiteler, topluma örnek olma, diğer kuruluşlara yol gösterme konumunda olan sosyal sorumluluğu oldukça yüksek, eğitim kurumlarıdır. Ülkemizde, tüm üniversiteler, engellilerin karşılaşılabilecekleri engelleri olabildiğince azaltma gayreti ile değişik düzenleme ve imkânlar hazırlamanın uğraşısı içerisindeyler.

Bu çalışmada, yarım asra yakın bir geçmişe sahip olan, Atatürk Üniversitesi'nde öğrenimlerine devam eden engelli öğrencilerin sahip olabildikleri veya olamadıkları imkânların bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Engelli, Engellilik, Sosyal politika, Sosyal dışlanma, Özel eğitim

GİRİŞ

Dünyada ve Türkiye'de engelli bireylere yönelik olumlu gelişmeler, yasal düzenlemeler ile sağlanabilmiştir. Özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte gerek uluslararası örgütler, gerekse de ulusal hükümetler konunun önemini daha iyi kavrayabilmişlerdir. Ulusal ve uluslararası sosyal politikalar üreterek yasal düzenlemeler ile engellilerin hayata daha sıkı sarılmaları, temel insan haklarından yararlanabilmeleri ve her şeyden önemlisi üreten ve mutlu bireyler olarak ülke değerlerine katkıda bulunur hale gelmelerini sağlamak çağdaş devletlerin anayasal öncelikleri arasında yer almıştır (Blau ve Abramovitz, 2003).

Engellilerin toplumsal hayatta olabildiğince aktif hale gelebilmesi ve engelsiz bir vatandaşın sahip olduğu haklardan faydalanabilmesi için ülkemizde de değişik zamanlarda yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu doğrultuda, yükseköğrenim gören engelli öğrencilerin öğrenim hayatlarını kolaylaştırmak, akademik ortamlarını hazırlamak ve eğitim-öğretim süreçlerine tam katılımlarını sağlamak amacıyla, gerekli tedbirleri almak için kurumlar oluşturulmuş ve bu haklar hukuksal düzenlemelerle güvence altına alınmıştır (Engelsiz kamu 2013).

Sekizincisi Erzurum'da yapılan ve Gelenekselleşen Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı; engellilerin sorunlarına çözüm üretme durumunda olan akademik platformlardır. Buralarda ortaya konan bildirimler, refakatçiler ve katılımcılara yanı sıra medya aracılığı ile de geniş halk kitlelerine ulaştırılabilmekte, böylelikle toplumsal duyarlılık ve sorumluluğun altyapısı kuvvetlendirilmektedir. Zira engelliler için, tanınmalarını kolaylaştırıcı sıfatların dışında önemli olan nokta, toplum içinde engellilikle ilgili "farkındalığın olması" ve "anlaşılma" gereksinimlerinin karşılanmasıdır (Şahin 2010).

Öğrencilerinin akademik, fiziksel, psikolojik ve sosyal yaşamlarını aksatmayacak biçimde öğretim programları düzenlemek, engelli öğrencinin devam ettiği eğitim ortamının elverişli olmasını sağlamak, ihtiyacı duyulan araç gereçleri temin etmek, engellilere uygun, eğitim, araştırma ve barınma imkânları hazırlamak, bir üniversitenin temel görevlerindedir.

Bu yazıda, engellilere yönelik genel politikalar hakkında bilgi verildikten sonra, yasal düzenlemelerin Atatürk Üniversitesi'nde okuyan engelli öğrencilere ne şekilde uygulandığının araştırması yapılmıştır. Çalışmanın başlıca amacı, kurumsal anlamda engellilerin fiziksel veya zihinsel sınırlılıklarının bir sorun olarak algılanıp algılanmadığının tespitini yapmaktır. Diğer bir amacı ise engellinin eğitim hayatına ve emek piyasasına katılımını bir problem olarak kabul eden kurumların, bu problemi giderme adına yaptıkları faaliyetleri Atatürk Üniversitesi örneğinde incelemek ve engellilerin ihlâl edilen haklarının yeniden gündeme taşınmasına katkıda bulunmaktır. Araştırmada, nitel araştırmada kullanılan başlıca yöntemlerden biri olan örnek olay (vakıa) yöntemi uygulanmıştır. Bu yöntemde veri toplama tekniklerinden mülakat ve gözlemden yararlanılmıştır.

Sosyal Devlet ve Engellilik

Dünya Sağlık Örgütü, engelli olma hâlini, "yeti yitimi" kavramı ile tanımlar. Örgüte göre, engelli kavramı, bireyin vücudunda duyuşsal, işlevsel, zihinsel ve ruhsal farklılıkları öne sürülerek; toplumsal veya yönetimsel tutum ve tercihler sonucu, yaşamın birçok alanında kısıtlama ve engellerle karşılaşabilmesi, durumunu ifade eder (WHO 2014, ÖZİDA 2002, Murat 2009).

Sosyal devlet, engellilik türü ne olursa olsun engelli vatandaşına yaşanabilir bir dünya hazırlama sorumluluğu ve bilinci içerisinde olan devlettir. Zira sosyal devlet, kişilere sadece temel hak ve özgürlükler sağlamakla yetinmeyen, aynı zamanda, vatandaşların sosyal durumlarını iyileştirmeyi, onlara insan hasiyetine yaraşır bir yaşam şekli sunmayı, onları sosyal güvenliğe kavuşturmayı kendine ödev bilen bir anlayışın ürünüdür (Giritli, Bilgen ve Akgüner, 1998, Castells ve Himanen 2002).

Yasama organı, Anayasal görevi gereği sosyal ve ekonomik alanlarla ilgili olarak yaptığı düzenlemeleri, ekonomik istikrarın korunmasını gözeterek, mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde ve takdir ettiği alan ve oranlarda yerine getirebilir. Dolayısıyla sosyal devletin, ne ölçüde ve hangi araçlarla sosyal devlet anlayışını gerçekleştireceğinin takdiri siyasal iktidara bırakılmıştır (Gözler 2000). Engellsiz bir bireyin sağlıklı bir hayat sürdürebilmesi veya engellik hali meydana geldiğinde her türlü sağlık hizmetinin ve bakımının sağlanması için gerekli şartların hazırlanması, gerek uluslararası belge ve sözleşmelerle gerekse de yasal düzenlemelerde bir hak olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Şartı ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, sağlık hakkını ayrıntılı bir biçimde düzenleyen önemli uluslararası belgelerdir (Bozkurt 2007).

Türkiye'de 1961 ve 1982 Anayasaları, devleti sağlık kuruluşlarını tek elden

planlamak ve düzenlemekle yükümlü tutmuş ve herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığını sürdürmesinin garantisi olarak kabul edilmiştir (Algan 2007).

Mayıs 2008’de yürürlüğe giren BM Genel Kurulu Sözleşmesi, bütün engelli kişilerin insan hakları ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit olarak yararlanmalarını özendirmek, korumak ve bu kişilerin doğuştan gelen onuruna saygı gösterilmesi konusunda teşvik edici hükümler içerir. İlgili sözleşme engellilerin korunmasını, kişisel haklar, siyasal haklar ve sosyal haklar olmak üzere üç kategoride ele alır. Engellinin yasalar önünde eşit tanınması, gerektiği kadar ve gerektiği şekilde sağlık hizmetleri alması eğitim ve öğretim görmesi, çalışma hakkına sahip olması ve toplumsal hayata aktif olarak katılması bu üç kategorinin ifade ettiği en öncelikli anlamlar arasındadır (Bulut 2009).

Sosyal Dışlanma ve Engellilik

Engelli, kendisi için aşılması güç sorunların üstesinden gelerek içerisinde yaşadığı toplumda var olabilmenin mücadelesi içerisinde olan kişidir. Zaman zaman, çalışma, eğitim kültürel faaliyetler veya değişik aktiviteler içerisinde kendisine tam veya kısmen yer bulabilen engelli, bazen de tüm bu imkânlardan yararlanamama tehlikesi ile karşı karşıya kalabilmekte, hatta toplumsal ilişkilerini son derece azaltabilmektedir (Altan 2007, Gülmez 2009, Karataş 2001).

Engellinin ayrımcılıkla karşı karşıya kalması ya dolaylı yollardan olur veya doğrudan doğruya bir ayrımcılığa maruz kalabilir. Doğrudan ayrımcılık ile engellinin engelli olmayan kişilerden daha az ilgi görmesi; dolaylı ayrımcılık ise özürli kişilerin başa çıkamayacakları durumlarda ortaya çıkan ve onların sosyal aktivitelerden, çalışma ve eğitim gibi temel haklardan uzak tutulması, dışlanarak haksızlığa uğraması ile meydana gelen bir durumdur (Demir2011).

Sosyal dışlanma kavramı, 1974 yılında ilk defa Lenoir tarafından ortaya atıldığında, ekonomik bir nedenselliğe bağlı olarak tanımlanmamış, yalnızca toplumsal ilişkilerin azalması bağlamında bir dışlanma sürecinden ve toplumun dışında kalmışlardan söz edilmiştir (Silver1995, Bauman1999).

Sosyal dışlanma belli başlı üç ana dışlanmayı ifade eden genel bir kavramdır. Emek piyasasının şartlarından dolayı, bireyin geçimini sağlamak için gerekli olan geliri elde edebileceği bir iş bulamaması veya ortalama gelirin oldukça altında bir gelir düzeyine sahip olması neticesinde ortaya çıkan “iktisadi dışlanma” birinci kısım dışlanmadır. İktisadi dışlanmaya maruz kalan birey, genellikle yaşadığı toplum tarafından sosyal dışlanma ile karşı karşıya bırakılacak veya kendini sosyal katılımların dışına itme zorunluluğu hissedecektir (Çakır 2002, Cranford et al. 2000). Sosyal dışlanmanın ikinci kısmı “sosyal destekten dışlanma”dır. Bu kısım da yine bireyin ekonomik durumu ile oldukça alakalıdır. Çalışma hayatında kendisine farklı bir ortam yeni bir çevre oluşturan birey, bu süreçte yakın eş, dost ve akrabalarından uzak kalabilmekte böylelikle de yakınları ile olan ilişkileri zarar görebilmektedir. İleriki zamanlarda ihtiyaç duyduğunda ihmal ettiği bu yakınlarından maddi ve manevi destek bulamama ve bunun sonucunda dışlanma konumunda kalabilir (Çakır 2002).

“Yeterliliklerden yoksun kalma neticesinde dışlanma” ise, sosyal dışlanmanın üçüncü kısmını teşkil eder. Bu kısımda kendi arasında ikiye ayrılır. Engelli bireyin sahip olduğu özellikleri ve yetileri tam olarak kullanamaması birinci kısmı, bireyin toplumun çoğunluğunun benimsediği, tutum ve davranışlara aykırı olması, farklı ırk, din veya siyasi görüşe sahip olması durumunda sosyal dışlanma riski ile yüz yüze gelmesi ise ikinci kısmı oluşturur (Sen 2000, Adaman ve Keyler 2006). Engelli birisinin sosyal dışlanma ile karşı karşıya kalmasında gelir adaletsizliği, sosyal ve kültürel imkânlardan yararlanamama gibi nedenler oldukça önemlidir. Ancak, bu olumsuzlukların ortaya çıkmasındaki başlıca etken, engellinin önündeki engellerin aşılmasında engelliye yönelik politikalar oluşturulmaması veya mevcut politikaların uygulanmamasıdır. Tüm bu tanımlamalardan hareketle daha sağlıklı bir değerlendirmede bulunabilmesi için öncelikle “engelli kime denir?” sorusuna cevap aranmalıdır (Seyyar 2006).

Sosyal devlet, güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak gerçek eşitliği, sosyal adaleti ve toplumsal dengeyi sağlamakla yükümlü devlet demektir. Herkesin eşit fırsatlar ve düzgün yaşam standartlarına sahip olduğu farklılıkların zarar verici değil bir güç kaynağı kabul edildiği, karşılıklı saygı ve yardımlaşmaya dayalı bir toplum, sosyal devletin temel umdelerindedir. Eğitim, sağlık, ulaşım gibi hizmetlerden, istihdam ve yaşanabilir bir çevreden uzak bırakılan bir engelli, gerçek anlamda sosyal devletin kuşatıcılığından yoksundur (Groce 2006).

Engelleri aşmasında kendisine gerekli ortamların oluşturulmadığı toplumlarda, engelli aktif bir şekilde toplum hayatına katılamamakta ve sosyal bütünleşmeyi gerçekleştirememektedir. Tüm bu olumsuzluklar, engellinin kendisini yetersiz hissetmesine ve öz güveninin kaybolmasına sebep olabilmektedir (Seyyar 2003).

UNICEF, “Dünya Çocuklarının Durumu 2013” adlı raporunda engellilerin dışlanmasının belirli nedenlerle farklılık göstereceğinin altını çizer. Raporda bireyin etkilenme derecesini belirleyen etmenler arasında engellilik türü, cinsiyet ve yaş, yaşanılan yer, mensup olunan kültür ya da sınıfın rol oynadığı ifade edilir. Ayrıca rapor, çocuğun veya gencin dışlanmasının, çoğu kez yurttaşların engelliye fark edememesi ve engelliye duyarsız kalması ile paralellik gösterdiğini vurgular (UNICEF 2013).

Fark edilmeyen engellinin zamanla özgüven kaybına uğraması, yalnızca kendisine değil içerisinde yaşadığı topluma da zarar vermeye başlar. Aile, arkadaşlık, komşu ilişkileri bozulmaya ve karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma; yerini giderek yabancılaşma, uzaklaşma ve tükenmişliğe terk eder (Weiskopf1980). Aynı şekilde, aktif çalışma çağında olan engellinin, herhangi bir şekilde işgücüne katılamaması, çalışma hayatından kopması ve her zaman tüketici olarak kalması, ülke ekonomileri için arzu edilir bir durum değildir (Kınık 2005).

Atatürk Üniversitesi Öğrenci Profili

1957 yılında faaliyete geçen Atatürk Üniversitesi yalnızca bölgenin değil, Türkiye'nin önemli ve köklü üniversitelerinden birisidir. 1958 yılında 116 erkek 9 kız öğrencisi ile eğitim öğretim hayatına başlayan Üniversite, 2013 yılında örgün öğretimde; 15506' sını erkek, 17174 'ü kız olmak üzere toplam 32680 öğrenci

rakamına ulaşmıştır (ATAUNİ2013).

Uzaktan ve Açıköğretim Fakültesi bünyesinde eğitim alan öğrencilerin sayısal olarak karşılığı ise şu şekildedir: 2012-2013 eğitim öğretim yılında Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesinde 26.661 öğrenci; Uzaktan Eğitim Biriminde ise 988 kayıtlı öğrenci eğitim almaktadır. Örgün öğretimde öğrenim gören öğrencilerin büyükçe bir kısmı, üniversitenin sosyal donatıları ve kampüs alanlarından hemen her gün yararlanırken; Uzaktan Eğitim veya Açıköğretim olarak öğrenimlerine devam eden öğrencilerden ancak çok küçük bir kısmı zaman zaman özellikle final sınavları için veya dersleri ile ilgili herhangi bir aktiviteye katılma nedeni ile fiziki mekân ve materyallerden yararlanabilme amacı ile kampüsü kullanabilmektedirler (Tablo 1).

Tablo 1. Atatürk Üniversitesi'nde 2012-2013 Dönemi Öğrenci Sayısı

Dönem	Örgün Öğretim	Açıköğretim-Uzaktan Eğitim		Toplam Öğrenci
		Açıköğretim	Uzaktan Eğitim	
2012-2013	32680	26661	988	60329

TÜİK verilerine göre, Türkiye nüfusunun yüzde 12.29'u engelli bireylerdir. Bu oranın %9.70'ini süregelen hastalığı olanlar, %2.58'ini ise ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel engellilerden oluşmaktadır (TÜİK 2002). Bu veriler göz önüne alındığında, Atatürk Üniversitesi Engelli Öğrenci Birimi'nin 2012-2013 eğitim öğretim yılı itibari ile Atatürk Üniversitesi bünyesinde, toplam 135 engelli öğrenci tespit etmiştir. Yaklaşık 60.000 öğrenciden ancak 135 'sinin engelli olarak belirlenmesi, toplam öğrencinin yaklaşık %0.2' sinin engelli olduğunu ortaya koyar ki bu rakam beklenen oranlardan bir hayli uzaktır.

Engellilik üzerine yapılan araştırmalar, dünya genelinde engellilerin sayısının tespit edilememesinde bazı ülkelerin sağlıklı nüfus verilerinin olmaması kadar engellilerin engelli olmalarını gizlemelerinin de etkili olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Zira ergen, engelliliği olduğunu beyan ettiğinde; arkadaş grubundan kopabileceği veya ileride yaşayacağı toplumsal hayatta dezavantajlı konuma düşebileceği, ayrımcılık gibi negatif tutum ve davranışlara maruz kalabileceğinin endişesini yaşayabilmektedir. Benzeri nedenlerle, engelli bireyler sık sık engelli olduğunu saklama ihtiyacı içerisinde girebilmekte ve engellilik durumunu yetkililerle paylaşmamaktadırlar (Elwan1999).

2013 yılı verilerine göre 32680 öğrencisi örgün öğretimde; yaklaşık 40.000 öğrencisinin ise, uzaktan ve Açıköğretim fakültesi aracılığı ile öğretim gördüğü bir üniversitede, 135 engelli öğrenci göz önüne alınarak yapılacak düzenlemelerin yetersiz kalacağı ise aşikârdır.

Atatürk Üniversitesi'nde Engellilere Yönelik Sosyal Politikalar ve Yaşam Alanları Bilim insanları, dünyanın birçok yerinde 1990'lı yılların başına değin engellilik

olgusuna tıbbi modelle yaklaşılmasının gerekliliğine vurgu yaparken, 2000 yıllarda sosyal modelin en az tıbbi model kadar etkili olduğunda hem fikirdirler. Sosyal model engelli bireyin toplum hayatı ile uyumuna ve toplumsal hayata aktif olarak katılımına odaklanır. Engellilerin başta eğitimde olmak üzere fırsat eşitliğini yakalayabilmesi adına kapasitelerini geliştirme, yaşam standartlarını iyileştirmek, toplumsal gelişmelerden pay almalarını ve bağımlılıklarını azaltmaya destek verecek imkânlardan yararlanmalarını sağlamaya yönelik sosyal politikalar oluşturulması, sosyal modelin başlıca hedefidir (Gökmen 2007). Sosyalleşen ve toplumsal yaşamın bir parçası olduğuna inanan engelli; üreten ve ürettiklerini paylaşan bir birey olmanın mutluluğunu yaşar. Pozitif duygulara sahip olan engelli tıbbi destekten öte, moral ve motivasyon desteğine kavuşur ki; bu destek onun hayat mücadelesinde, temel dayanaklarından birisini oluşturur.

Türkiye’de birçok kurum gibi Atatürk Üniversitesi de, engelliler için hazırlanmış kurumsal düzenlemeleri uygulamanın ve ihtiyaçlar doğrultusunda yeni düzenlemelerle engellilere ulaşılabilir bir çevre sunmanın gayreti içerisinde. Bu bağlamda, Üniversite yönetimi, 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması hakkındaki Kanunun 15. Maddesi ile 14.08.2010 tarih ve 27672 sayılı Resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren; Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliğine dayanılarak, 27.03.2013 tarih ve 3/41 sayılı Atatürk Üniversitesi kararı ile geçerli olan yönetmeliği sonlandırmış ve halen uygulanmakta olan yeni yönetmeliği kabul etmiştir.

Engellilerin eğitim ve öğretim imkânlarından maksimum yararlanılabilmesi ve yaşam alanlarının iyileştirmesi adına Atatürk Üniversitesi, sahip olduğu tüm birimlerde engellilere yönelik düzenlemeleri sürdürmekte; çağdaş dünyanın kabul ettiği engelli standartlarını yakalamaya çalışmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Atatürk Üniversitesi’nde 2012-2013 dönemi engelli öğrenciler için mevcut olan ve olmayan fiziki mekân imkânları

İmkânlar	Merkezi Kampüste Mevcut İmkânlar						
	Ramp a	Asansör	Özel Tuvalet (Klozet)	Zemin Katında Derslik	Zemin Katında Laboratuvar	Merdivenlerde Korkuluk	Tekerlekli Sandalye
Mevcutlar	25	6	22	21	15	49	4
Eksikler	39	58	42	43	49	15	60

Engellilerin için Evrensel Standartlar Kılavuzu’nun belirlediği ölçütlerle; Atatürk Üniversitesi’nin engelli öğrencilere yönelik hazırlanmış olduğu ve onların kullanımına sunduğu imkânların karşılaştırılması yapıldığında, üniversitenin bu standartlardan oldukça uzakta olduğu sonucuna varılabilir (EESK 2013).

Tablo 2’de merkezi kampüste yer alan, fakülte, yüksekokul ve sosyal mekânlar; rampa, asansör, özel tuvalet, zemin kat derslik, zemin kat laboratuvar, merdiven korkulukları ve tekerlekli sandalye bakımından mevcut veya mevcut olmayanlar olarak sunulmuştur. Tablonun ortaya koyduğu rakamlar, merdivenlerde korkuluk olması dışında, araştırmaya konu diğer tüm hususlarda eksiklikler, mevcut imkânlardan daha fazladır.

Tablo 2’de mevcut olarak gösterilenlerin imkânların tamamına yakını, uluslararası standartlar gözetilmeksizin inşa edildiği gibi; aynı imkân değişik yerlerde farklı farklı ölçütlerle engellilerin hizmetine sunulmuştur. Örneğin, bireysel bir kullanıcı için rampaların eğimi en fazla %6 olması gerekirken mevcut 25 rampadan yalnızca 5’i, %6 eğime sahiptir. Benzer şekilde, kaldırım rampalarının genişliği, yaya geçitlerinde en az (180) cm; diğer yerlerde (90) cm. olması gerekirken, bu genişliğin yapılan rampalarda dikkate alınmadığı açıkça görülmektedir. Yine, rampalara uygun korkulukların yapımı için gerekli şartlar, 10 metreden uzun rampalarda aralarda 4 metrelik düz dinlenme alanları olması gibi standartlar itibarı ile bir değerlendirme yapıldığında, üniversitede evrensel ölçütlerde rampa bulmak pek mümkün olamayacaktır.

Üniversitenin 7 imkânı olarak Tablo 2’de gösterilen tüm imkânlar, “rampa” örneğinde olduğu gibi engelliler için oluşturulan standartlar çerçevesinde değerlendirildiğinde, yapılanların Engellilerin için Evrensel Standartlar Kılavuzu’nun belirlediği çağdaş dünyanın standartlarından oldukça uzak olduğu aşikârdır.

SONUÇ

Üniversiteler, engellilere yönelik toplumsal farkındalığın en ileri düzeyde olması gereken kamusal kurumlardır. Gerek devlet gerekse de özel sektör üniversiteleri, engelliler adına birçok düzenlemeler yapmakta bunları öğrencilerinin kullanımına sunmaktadırlar. Bu düzenlemeler parasal yardım şeklinde olabildiği gibi, engellinin hayatını kolaylaştırıcı fiziki imkânların hazırlaması şeklinde de olabilir. Örneğin, Açıköğretim Fakültesine kayıt yaptıran öğrencilerden özür lülük oranı %40 ve daha fazla olanlardan “Açıköğretim Materyal Ücreti” alınmamaktadır. Ancak, engellinin kampüs içerisinde eğitim öğretimini sorunsuz tamamlayabilmesinin zeminini oluşturma konusunda Atatürk Üniversitesi örneğinde olduğu gibi, engellilerin yaşam alanları için belirlenmiş uluslararası standartları yakalamaktan oldukça uzak bir yapılanma ve donanım ile karşı karşıya kalılabilmektedir.

Kurumların fiziki mekânlarda inşa ettikleri iyileştirmeler, gerekli standartlar göz ardı edilerek hazırlandığında, engelliler için hayatı kolaylaştırıcı değil; bilakis hayatlarına yeni engeller ve zorluklar ilave edilmesine yol açmaktadır. Daha yaşanabilir ve ulaşılabilir bir çevre için engellilere imkân hazırlama durumunda olan kuruluşlar, yapacakları iyileştirmelerde engelliler için belirlenmiş olan standartları göz ardı etmemelidirler.

KAYNAKÇA

- Açıkel, Y. (2010). "Hadisler ışığında Görme Engelliler ve Bazı Öneriler" Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi İlh. Fak. Yay. 2010/2, Sayı: 25. Adaman, F. ve Keyler, Ç. (2006). Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, İstanbul (Avrupa Komisyonu, Sosyal Dışlanma İle Mücadele Mahalli Topluluk Eylem Planı Programı 2002-2006).
- Algan, B. (2007). Ekonomik Sosyal ve Kültürel Hakların Korunması, Ankara Seçkin Yay. Altan, Ö. Z., (2007). Sosyal Politika Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1744.
- Atauni. (2014). <http://www.atauni.edu.tr/#sayfa=kayit-mezun-istatistikleri>, Erişim tarihi: 15.03.2014.
- Bauman, Z. (1999). Çalışma, tüketicilik ve yeni yoksullar. (Ü. Öktem. çev). İstanbul: Sarmal Yay. Blau, J. & Abramovitz, M. (2003). Social Welfare Policy, New York, Published by Oxford University Press, Inc.198 Madison Avenue.
- Bozkurt, E. (2007). "İnsan Hakkı Olarak Sağlık Hakkı" Sağlık Hukuku Kurultayı, Kasım 2007, Ankara Ankara Barosu Yayınları, 2008).
- Bulut, N. (2009). Sanayi devriminden Küreselleşmeye Sosyal Haklar, İstanbul, On iki levha Yay.
- Castells, M. & Himanen, P. (2002), The Information Society and the Welfare State, The Finnish Model, Oxford University Press.
- Cranford, Cynthia, Vosko, Leah, Zukewich, Nancy (2003), "Precarious Employment in the Canadian Labour Market: A Statistical Portrait", Just Labour, volume:3.
- Çakır, Ö. (2002). "Sosyal Dışlanma", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 4 No: 3, s. 83-104.
- Demir, M. (2011). İş yaşamında ayrımcılık: Turizm sektörü örneği. www.i-human-sciences.com/ojs/
- EESK, (2013). <http://www.devturkiye.org/upload/files/engelliler-icin-evrensel-standartlar-kilavuzu.pdf>, Erişim tarihi: 05.03.2014.
- Elwan, A. (1999). Poverty and disability; a background paper for the world development report, Mayıs 2008. <http://siteresources.worldbank.org/DISABILITY/Resources/280658-172608138489/PovertyDisabElwan.pdf>, Erişim tarihi: 26.02.2014.
- Engelsiz kamu, (2013). <http://engelsiz.kmu.edu.tr/duyuru.aspx?ayrinti=237> , Erişim tarihi: 18.02.2014.
- Giritli, İ, Bilgen, P. ve Akgüner T., İdare Hukuku I, İstanbul, Der Yayınları, 1998 s. 24.
- Gökmen, F. (2007). " Türkiye'de Özürlü Haklarının Gelişimi", Ankara, T.C. Başbakanlık
- Gözler, K. (2000). Türk Anayasa Hukuku, Bursa, Ekin Kitapevi Yayınları.
- Groce, N. E. (2006), " People With Disabilities", Social Injustice and Public Health, Ed, Levy, B.S., Sidel, V. W., New York, Published in Cooperation with the American Public Health Association. P: 145-160.

- Gülmez, M.(2009). İnsan Hakları ve Avrupa Birliği Hukukunda Ayrımcılığın Kaldırılması ve index.php/IJHS/article/download/.../678, Erişim tarihi: 05.03.2014.
- Karataş, K. (2001). "Özürülerin İstihdamı ve Çalışma Yaşamında karşılaşılan Sorunlar" Görme Özürüler İçin Rehabilitasyon Deneyimleri, Yeni Rehabilitasyon Politikaları ve Meslek Tanımları. Ankara: Körler Federasyonu Yay. No: 4: 141-152.
- Kınık, Ö. (2005). Türk İş Hukukunda Özürü Çalıştırma Yüklümlülüğü, Marmara Ün. Sos. Blm. Enst., Hukuk Anabilimdalı, İstanbul, Basılmamış Y. Lisans tezi.
- Murat, S. (2009). Genel Olarak Özürürlere Yönelik Çalışmalar ve İsmek Örneği, İstanbul,Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı 55: 23.
- Özürürlüler İdaresi Başkanlığı, 4 (2): 1085-1106.
- Sen, Amartya K. (2000), "Social Exclusion: Concept, Application and Scrutiny", Asian Development Bank Social Development Papers, Vol.: 1, Asian Development Bank Publishing, Manila.
- Seyyar, A. (2003), "Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele", 126 Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, İstanbul, Cilt: 1, Baskı: 1.
- Seyyar, A., (2006), Özürürlere Adanmış Sosyal Politika Yazıları, Sakarya: Adapazarı B.ř.B Y
- SILVER, Hilary, (1995), "Reconceptualizing social disadvantage: Three paradigms of Social Exclusion", Social Exclusion: Rhetoric, Reality, Responses, Ed: Gerry Rodgers vd, International Institute for Labour Studies, Geneva, s. 57-80.
- şahin, H. (2009). http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=409:engellilik-kimin-sorunu&catid=44, Erişim tarihi: 26.02.2014.
- TÜİK, (2002). http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017, Erişim tarihi: 26.02.2014.
- Türkiye, Ankara: Belediye İş Sendikası AB'ye Sosyal Uyum Dizisi.
- UNICEF, (2014). <http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/s/o/sowc-2013-web.pdf>, Erişim tarihi: 26.02.2014.
- Weiskopf, P.E. (1980). "Burnout Among Teachers Of Exceptional Children", Exceptional Children, 47, pp. 18-23 <http://psycnet.apa.org/psycinfo/1980-31102-001>, Erişim tarihi: 26.02.2014.
- WHO, (2011). http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/en/, Erişim tarihi: 18.02.2014.
- WHO, (2013). <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs352/en/>, Erişim tarihi: 18.02.2014.
- 07.07.2005 tarih ve 25868 sayılı Resmî Gazete: 5378 sayılı Özürürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun.

ENGELLERİN VARLIĞINDAN, ENGELSİZLİĞE: SOSYAL VE EKONOMİK İSTİHDAM

Serenay ŞAHİN

Niğde Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, İş Sağlığı ve Güvenliği Programı, Niğde Üniversitesi

Özet

Engelli bireylerin, var olma ve yaşamlarını sürdürme ihtiyaçları hem sosyal hem ekonomik hayatta sorunlarla doludur. Bu sorunlar engelli insanların istihdam konusundaki sıkıntıları, sosyal hayatta dışlanmaları gibi birçok safhada belirlemekte ve kendini hissettirmektedir. Aslında engelli birey olmanın bir hastalık olmadığını, sadece her insanda farklı yaradılış özelliğinden kaynaklanabilecek fiziksel, - zihinsel yapı farklılıklarının olabileceğini algılamak, anlamak ve aslında var olmayan ancak insanlar tarafından yaratılan sorunların çözümüne adım atmada yeterli olacaktır. Engelli birey olmanın bir hastalık olmaması demek, herhangi bir bireyin de tam vücut bütünlüğünü herhangi bir nedenle kaybedebileceği anlamına gelmesi demektir. Dolayısıyla yasa koyucular, sivil toplum kuruluşları ve sosyal politikacılar bu mantıkla en başından gerekenleri yapmalı ve engelli vatandaşlar için ayrı bir düzenlemeye ihtiyaç duymamalıdır. Zira farklı uygulamalar yapmaları demek, engelli vatandaşların diğer insanlardan ayrılması, koşullarının farklı olması ve sanki o toplumda yükümlü gibi algılanmasına neden olmaktadır. Engelli bireyler de insan onuruna yakışır haklara sahip olarak diğer insanlar gibi eşit şartlarla bu toplumda varlıklarını sürdürebilmelidirler. Sadece bir durum olan engelliliğin kişilerin istihdamları ve sosyal hayatları üzerinde, insanlarla iletişimlerinde herhangi bir engel teşkil etmemesi, bununla beraber devletin de engelli vatandaşları mağdur etmemeleri adına sosyal politikalar uygulamaları gerektiği ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmayla amaçlanan, literatür taraması yaparak sosyal politikanın varlığı ile her insana eşit ve adil bir yaşam sunmak için çalışılırken, neden engelli bireyler için neler yapıldığını görmek, engelli vatandaşların da sahip olduğu anayasal çerçevede koruma altına alınan "hak" kavramının nedenli önemsendiğini anlamak, engelli vatandaşlarında sadece insan olmalarından dolayı tam vücut ve zihin bütünlüğüne sahip diğer insanlarla eşit şartlarda yaşama hakkına sahip olduğu ve engelli vatandaşlar için ülkemizde uygulanan sosyal politikalar çerçevesinde sosyal ve ekonomik hayatta karşılarına çıkan engelleri anlatmaktır.

Giriş ve Genel Bilgiler

Engellilik ya da diğer bir adı ile özürlülük, insanların bedenlerindeki fiziksel kısıtlılıklarının olması ve bu nedenle hareket yeteneklerinde yavaşlamanın meydana gelmesi ya da hareket yeteneğinin hiç olamaması durumudur. İnsanlar, doğumla engelli birey olarak dünyaya gelebilecekleri gibi yaşamlarının herhangi bir noktasında da bazı nedenlerden dolayı engelli birey olarak hayatına devam etmek zorunda da kalabilir. Bu tanımdan da anlaşıldığı gibi, engellilik hali hastalık, utanılacak, kınanacak, gizlenecek ve ayıplanacak bir durum değildir. Bu nedenle engelli vatandaşlarımıza karşı yaklaşımlarımızda aklımızdan çıkarmamamız gereken bir düşünce var ki bu da; hepimizin birer engelli adayı olduğudur!

Engelli kavramına yanlış anlamlar yüklenmesi, yanlış tanımlanması ya da algılanması, doğru olmayan sosyal politikaların varlığına, toplum içinde insanların engelli bireylere yanlış tavırla yaklaşmasına neden olmaktadır. Ancak günümüz modern toplumunda bir hayli güzel adımlar atılmış ve artık insanlar arasındaki fiziksel farktan dolayı meydana gelen sorunların kaldırılmasına çalışılmaya başlanmıştır. Hem sosyal hem ekonomik hayatta sorunlar ortadan kaldırılmaya çalışılmakta ancak bu sorunlar giderilmeye çalışılırken bazen farkında olmadan da ayrımlar yaratılmaktadır ve engelli insanlar için farklı düzenlemeler yapılmaktadır. Oysa yapılması gereken farklı düzenlemeler değil, hukuki, ekonomik ve sosyal kuralların içerisinde doğrudan uygulamalara yer vermektir. Engelli insanlar için ayrı bir düzenleme yapmak demek her şekilde tam vücut ve zihin bütünlüğüne sahip insanlarla aralarına bir perde çekmek demektir.

Engelli insanlar toplumda sanki fazlalık ya da işe yaramayan kişiler olarak görülüp kapitalist ekonomik ve sosyal toplumdaki dışlanmış görünmektedir. Hatta çok eskilere gidersek engelli bireyler topluma herhangi bir katkıları olmayacakları gerekçesiyle öldürülmüşlerdir. Değil engelli insanlar, dünyadaki en ağır suç işleyen kişiler bile ölümünün başka bir canlının elinden olmasını hak etmez. Bizim toplumsal-ahlaki kurallarımız, vicdanımız ve en önemlisi inancımız bu insanların ölmesini değil, aksine onlara karşı yapacak görevlerimiz olduğunu anlamamızı sağlar ve onların engelsiz yaşamaları için elimizden geleni yapmamız gerektiğini anlatır. Bununla beraber bu durumdan sadece engelli bireyler değil, aileleri de aynı oranda etkilenmektedir. Sadece engelli bireylere yönelik bir şeyler yapmak ailelerin zor durumda kalmasına engel olmamaktadır.

Ülkemizde Ulusal Engelliler (Özürlüler) Veritabanı (ÖZVERİ)'ndeki bilgilere göre ülkemizde bilinen engelli birey sayısı 1.778.228'dir. Yetkili sağlık kuruluşları tarafından Engelli birey Sağlık Kurulu raporu almış ve veri tabanımıza bilgi akışı sağlanabilen bazı kamu kurum ve kuruluşlarına herhangi bir sebepten dolayı başvurmuş engelli bireylerin verilerinin derlenmesi ile oluşturulmuştur. Dolayısıyla Türkiye'de yaşayan tüm engelli bireyleri kapsamamaktadır.

2014 yılı verileri engel grupları ve engelli birey sayıları aşağıdaki tabloda gibi belirlenmiştir:

Tablo 1: Engel Grubuna Göre Dağılım

Engel Grubu	Engelli Sayısı
Dil ve Konuşma	46.494
Görme	259.889
İşitme	189.726
Ortopedik	390.528
Ruhsal ve Duygusal	205.963
Süreğen Hastalıklar	949.105
Zihinsel	547.455
Toplam	1.778.228

Kaynak: http://www.eyh.gov.tr/upload/Node/8110/files/istatistik_03-2014.pdf
Veriler incelendiğinde en yüksek oranla süreğen hastalıklar ilk sırada vedaha sonra 547.455 kişi ile zihinsel engelli bireyler ikinci sıradayer almaktadır. Yine istatistiklere göre yaş grubuna göre engel dağılımı da belirlenmiştir.

Tablo 2: Yaş Grubuna Göre Dağılım

Yaş Grubu	Engelli Sayısı
00 – 04	37.207
05 – 09	109.837
10 – 14	150.376
15 – 19	123.437
20 – 24	113.288
25 – 29	114.476
30 – 34	120.539
35 - 39	119.271
40 - 44	119.560
45 - 49	112.355
50 - 54	97.825
55 - 59	90.077

Toplam istihdam oranları yıllara göre artma ya da azalma göstermiş ancak 2013 yılında herhangi bir başvuru olmamıştır. Herhangi bir başvurunun olmamasının nedeni de gerçekten düşündürücüdür. Zira 2012 yılında 83.955 kişi başvurmuş ve istihdam edilen kimse olmamıştır. Dolayısıyla bütün engelli bireylerin istihdam edildiğini söylemek güçtür. Yine 2014 yılında toplam engelli istihdamında gözle görülür bir düşüş yaşanmıştır.

Bunun dışında 2014 Ocak ayı itibarıyla İŞKUR'a kayıtlı 133.072 engelli kişi bulunmaktadır. Yani 133.072 kişi bir iş aramakta – beklemektedir! Bir başka istatistikî bilgi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Yıllar	Çalıştırmakla Yükümlü Olunan Engelli Sayısı		Engelli Çalışan Sayısı	
	Kamu	Özel	Kamu	Özel
2013	12.504	103.509	11.804	80.434
2012	13.289	102.797	12.358	77.547
2011	13.511	91.877	12.347	71.088
2010	14.466	84.658	12.603	66.359
2009	14.634	75.243	12.653	58.876
2008	13.666	75.194	11.286	55.077

Tablo 3: İşyerlerinde istihdam edilmesi gereken engelli çalışan sayısı ile istihdam edilen engelli çalışan sayısı

Kaynak: :http://www.eyh.gov.tr/upload/Node/8110/files/istatistik_03-2014.pdf
Yıllar itibarıyla çalıştırılması gereken engelli birey sayısı ile çalışan engelli birey sayıları arasında da, özellikle özel sektörde uçurumların olduğu aşikârdır. 2011 yılında kamu sektöründe istihdam edilmesi gereken engelli birey sayısı 13.511 iken istihdam edilen engelli birey sayısı 12.347, özel sektörde istihdam edilmesi gereken engelli birey çalışan sayısı 91.877 iken istihdam edilen engelli birey sayısı yalnızca 71.088'dir. Aradaki farkların yılların ilerlemesi itibarıyla da arttığı görülmektedir.

Memur kadrosunda istihdam için ise 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'na göre; "Kurum ve kuruluşlar bu kanuna göre çalıştırdıkları personele ait kadrolarda %3 oranında engelli bireyi çalıştırmak zorundadır." denmektedir.

Tablo 4:Kamu kurumlarında engelli kotasında istihdam edilen engelli çalışanların yıllara göre dağılımı

60 – 64	82.578
65 - 69	76.254
70 - 74	74.340
75 - 79	73.499
80 - 84	86.928
85 +	76.381
Toplam	1.778.228

Kaynak: http://www.eyh.gov.tr/upload/Node/8110/files/istatistik_03-2014.pdf
Yaş grubuna göre dağılıma bakıldığında, 150.376 ile 10 – 14 yaş grubu arası ilk sırada yer almaktadır. Yani bu yaş grubu aslında çocukların tam olarak sosyal gelişimlerini yapabilecekleri, sosyal hayatta, eğitim –öğrenim hayatında aktif olarak yer almaları gereken yaş grubudur.

Sosyal hayatta, ulaşım da ya da başkalarının bakımına muhtaç olmada zaten birçok sorunla karşılaşan ve hayattan soyutlanan engelli çalışanlarımız bir de istihdam koşullarından mahrum bırakılırsa bu, insanların kendi kaderlerine terk edilmeleri demek ki, bu da sosyal devlet anlayışına ve amacına uymayan bir sonuç meydana getirmektedir. Yine günümüzde artık eskiye oranla istihdam politikaları da engelli vatandaşlarımızın lehine geliştirilmeye çalışılmaktadır. Ekonomik gücü olan her birey, hayatta ayakları daha sağlam yere basmakta ve varlığını kanıtlamaktadır. Kaldı ki engelli bireylerin istihdam hayatında yer almaları demek zaten onların sosyal hayatta da bir yer edinmelerine başlıca katkı sağlayacaktır. Engelli bireylerin istihdam edilmeleri ile ilgili durumu değerlendirecek olursak, görüyoruz ki Türk hukuk düzeninde engelli bireylerin çalışma hayatında yer almalarının sağlanması özel ve kamu sektörü için işverenlere zorunluluk getirilerek gerçekleştirilmiş ve kota yönetimi uygulanmaya başlanmıştır. 4857 Sayılı İş Kanunu'na göre işçi kadrosunda istihdam için şu hüküm yer almaktadır; "İşverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde yüzde üç engelli birey için, kamu işyerlerinde ise yüzde dört engelli birey ve yüzde iki eski hükümlü işçiyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler."

Yukarıdaki tabloda kota sisteminin özel ve kamu sektöründe 2008 yılından itibaren uygulanmasının sonuçları verilmiştir.

Yapılan istatistikî çalışmalar sonucunda yıllara göre dağılıma bakıldığında gözle görülür olumsuz farklılıklar olduğu açıktır. Başvuru sayısı ile istihdam sayısı arasında son yıllarda ciddi dengesizlikler kendini göstermektedir. Örneğin 2009 yılında başvuran kişi sayısı 40.519 iken, özel sektörde sadece 545 kişi, kamu sektöründe 25.860 kişi istihdam edilmiştir.

Yıllar	Çalışan Engelli Birey Sayısı
2014 (Şubat)	32.877
2013	32.021
2012	*
2011	20.829
2010	18.787
2009	10.357
2008	9.966

Kaynak:http://www.eyh.gov.tr/upload/Node/8110/files/istatistik_03-2014.pdf

Tabloda görüldüğü üzere yıllar itibariyle kamu sektöründe memur statüsünde istihdam edilen engelli birey sayısında artış görülmüştür.

Bütün bu veriler ışığında elbette ki engelli bireylerin istihdamının gönüllülük esasına bıkılmaması kesinlikle olması gerektir. Gönüllülük esasına bırakıldığı takdirde sonuçların hiç de istenmeyen şekilde olacağı gerçeği ortadadır. Çünkü normal şartlarda bile zorunlu olarak istihdam edilmesi gereken sayının altında istihdam varken, gönüllülük esasında bu sayı belki de 0(sıfır)'a düşecektir.

Kota sistemi ile engelli bireyler, ailelerine ve ülke ekonomisine katkıda bulunarak kendilerini toplum düzeni içinde dışlanmamış aksine düzene katkı sağlayan ve toplumda ihtiyaç duyulan bireyler olduklarını hissetmelerini sağlamıştır. Çalışma ortamlarının ergonomik koşullarla bütün çalışanlar için uygun hale getirilmesi, engelli çalışanlara uygun işler verilmesi, çalışma saatlerinde bütün çalışanlar için yapılan düzenlemelerle aslında hiçbir ayırım yapılmadan ve farklı bir uygulamaya gerek kalmadan sorunlar ortadan kaldırılmış olacaktır.

Yöntem ve Gereçler

Çalışmamızda literatür taramasından, bilimsel makalelerden, uzman görüşlerinden ve yıllar itibariyle istatistiki bilgilerden yararlanılmıştır.

Bulgu

Engelli bireyler her alanda varlıklarıyla sağlıklı bireylerle eşit şartlarda çalışma ve sosyal hayata bulunma hakkına sahiptirler. Bu yüzden devlet, sivil toplum örgütleri, sosyal politikacılar ve bireyler herhangi bir ayrımcılığın yaratılmaması, herkesin anayasal hak ve özgürlüklerini rahatça kullanabilmesi için çalışmalar yapmak zorundadır.

Gerek istihdam politikaları gerekse sosyal ve ekonomik politikalarla engelli bireylerin yaşamları kolaylaştırılmaya çalışılmaktadır. Özellikle istihdam alanında devletin baskın rolünü hissettirmesiyle yıllar itibariyle engelli istihdamında artış olduğu görülmüştür.

Sonuç

Somut olarak engelli bireylerimiz için yapılan çalışmalar görülüyor ki, engelli vatandaşların kendilerini iyi hissetmelerine, kendilerine toplumda sosyal bir statü kazanmalarına, ruhsal yönden iyilik hali içinde olmalarına ve onlara da ihtiyaç duyulduğunu hissetmeye yardımcı olacaktır. Bununla beraber ailelerin yükü hem maddi hem manevi hafifleyecek, evdeki sıkıntılar azalacak ve huzurlu aile ortamlarının yaratılması da sağlanacaktır.

Devlet uygulamaları, akademik çalışmalar, sivil toplum örgütlerinin proaktif yaklaşımları zamanla her şeyin yerli yerine oturmasına yardımcı olacaktır. Ancak, engelli bireyler için ayrı düzenlemeler değil, her sağlıklı birey için yapılması gerekenler arasında düzenlemeler olmalıdır.

Her bireyin yaşama hakkı vardır. Hiç kimse bu dünyaya gelirken biri diğerinden üstün olarak yaratılmamıştır. Bu yüzden, engelli bireyler ve sağlıklı bireyler arasında hiçbir fark yoktur. Sosyal devlet anlayışı ile yapılan düzenlemeler gereği zaten fiziksel ya da bedensel olan fark ortadan kaldırılmıştır. Ancak farklı uygulamalarla gerçekleştirilen çalışmalar, istemeden de olsa bireyler arasında ayrımcılığı dayatmaktadır. Olması gereken ayrı düzenlemeler değil, olan düzenlemelere dâhil edilmesi gereken uygulamalardır.

Sosyal ve ekonomik hayatta yapılan düzenlemeler ülkemiz adına iyi gelişmeler olmakla birlikte bunun dışında eğitim ve öğrenim hayatında da engelli bireylerin anayasal hakkı olan eğitim ve öğrenim hakkını almaları sağlanmaktadır. Bu haklarını almalarını sağlamak adına okullarda ve eğitim - öğrenim yerlerinde engeller aşılmaya çalışılmaktadır.

En güzel uygulama örneklerinden biri üniversitelerde artık engelli birimlerinin kurulması ve üniversite yapısını herkesin rahatça yaşayabileceği bir ortam haline getirmede yardımcı olmasıdır. Bu sayede toplumda farkındalık yaratılarak, bilimsel bir temelde bu çalışmaların desteklenmesi hatta uluslararası platformdaki uygulamaların ülkemize aktarılmasıyla standardizasyonun yakalanması gerçekleşmektedir.

Normal hayat şartlarında sağlıklı bireyler bile yaşamakta zorlanırken, engelli bireylerin hayat şartlarının zorluğunu göz ardı edemeyiz. İbret verici bir örnekle yapılan çalışmaların ne denli önemli olduğunu şu şekilde vurgulayabiliriz:

“ Çalışmakta olduğum kurumda eğitim - öğrenim hakkından yararlanmak için çabalayan, %95 görme engelli bir öğrencim bulunmaktadır. Sosyal hayatta, üniversiteye geliş-gidişlerde, üniversite içinde daha sistemin tam olarak oturmaması nedeniyle, arkadaşları tarafından dışlanması vs. bir sürü zorlukla başa çıkmaya çalışan bir öğrenci. Hayat onun için gerçekten zor. Şu anda daha da zor! Yolda yürüdüğü esnada yapılan bir belediye çalışması nedeniyle açılan çukura herhangi bir sesli uyarı ya da görsel uyarı koyulmaması, gerekli güvenlik tedbirlerinin her nasılsa devletin resmi kurumu! tarafından alınmaması nedeniyle, öğrencim 7metrelik bir çukura düşmüş ve çene kemiği kırılmıştır. Normal şartlarda herhangi bir engeli olmayan bireyin bile yaşayabileceği bu kaza, engelli bir insan için ne denli zor düşünmek lazım!”

Her insanın insan onuruna yaraşır yaşama hakkı vardır...

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ ENGELLİ ÖĞRENCİ DESTEK BİRİMİNİN FAYDA, FARKINDALIK VE SOSYAL KAYNAŞMA SAĞLAMA/ARTIRMA KONULARINDAKİ ÖZGÜN UYGULAMALARI

Öğr. Gör. Dr. Sıdika PARLAK,
Öğr. Gör. Dr. Melda GÜLEÇ, Duygu PARLAK

ÖZET

Bu çalışmada, Uludağ Üniversitesi engelli öğrenci destek birimi (Engelsiz Uludağ) tanıtılmıştır. Böylelikle, diğer üniversitelerin benzer birimlerine örnek olabileceği düşünülen, engellilik ile ilgili fayda, farkındalık ve sosyal kaynaşma sağlama/arttırma konularındaki özgün uygulamalardan örneklemeler sunulmuştur.

GİRİŞ VE GENEL BİLGİLER

Uludağ Üniversitesi (UÜ) engelli öğrenci destek birimi (Engelsiz Uludağ Birimi) 2006 yılında kurulmuştur. Rektör yardımcısına bağlıdır. Paydaşları; tüm daire başkanlıkları, akademik ve idari personel ve tüm engelli öğrencilerdir.

Engelsiz Uludağ birimi tarafından öğrencilere sunulan desteklerle; üniversitedeki eğitim yaşamı, sosyal yaşam ve fiziksel koşullarla ilgili karşılaşılabilecek zorlukları ortadan kaldırmak, mevcut uygulama ve koşulları sürekli iyileştirmeye yönelik çalışmalar yapmak, ayrıca konu ile ilgili üniversite içinde ve dışındaki kişi ve kurumlar tarafından yapılan çalışmaların takipçisi olmak hedeflenmiştir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen uygulamaların bazıları “doğrudan fayda yaratan uygulamalar” olduğu gibi, bazıları da, gerçekleştirilen faaliyetler aracılığı ile “birimin varlığını duyurmak”, “farkındalık yaratmak” ve “sosyal kaynaşmaya destek olmak” sonucu sağlamaktadır.

Bu yazı, farkındalık ve örnek olması amacıyla, Engelsiz Uludağ Birimi'nin kurulduğu 2006 yılından şu ana kadar gerçekleştirdiği faaliyet ile uygulamaları ve sonuçlarını sunmak amacıyla hazırlanmıştır.

YÖNTEM

Engelsiz Uludağ Birimi, bu genel ve temel hedefine ulaşmak için, çoğunlukla üniversite öğrenci toplulukları ile birlikte, bilimsel, sanatsal ve sportif konularda etkinlikler düzenlemektedir. Bu alanlarda yapılan etkinliklere katılımı arttırmak için; basılı, görsel ve sosyal medya araçları duyuru ve haber amaçlı olarak kullanılmakta, düzenlenen etkinliklere bilim, sanat ve spor gibi alanlarda tanınan popüler kişiler davet edilmektedir. Ayrıca; bizzat öğrencilerin organizasyon komitelerinde yer alarak, kendi bakış açıları ve yorumlarıyla etkinlikler gerçekleştirmelerine fırsat tanıma, yönlendirme ve destekleme stratejik yöntem olarak tercih edilmektedir.

Birimin, engelli öğrenciler için burs, staj, yarı ve tam zamanlı çalışma

olanaklarından yararlanmalarına yönelik duyurular, kurulan iletişimler ve bu konuda yapılan düzenlemeler; birimin adını duyurmaya, farkındalık yaratmaya ve sosyal kaynaştırmaya katkıda bulunmaktadır.

Birim, fayda üretme, farkındalık yaratma ve sosyal kaynaştırmayı artırma amacı doğrultusunda, çoğunlukla öğrencilerden, ayrıca konuya ilgi duyan tüm taraflardan gelen proje önerileri ile değişik tipte projeler de hazırlanmaktadır. Hazırlanan projeler arasında; bilimsel araştırma projeleri, Avrupa birliği projeleri, ulusal ya da yerel olmak üzere özel bütçeli ve akademik araştırma gerektiren uzun dönemli projeler de bulunmaktadır.

ÜÜ engelli öğrenci destek biriminin "fayda üretme/ artırma", "farkındalık yaratma" ve "sosyal kaynaşmayı destekleme" konularında gerçekleştirdiği özgün uygulamalarındaki temel stratejisi; engelli ya da gönüllü öğrencilerden, akademisyenlerden, idari personelden veya üniversite dışındaki kurumlardan gelen öneriler, fikirler, istekler, şikayetler ve tecrübeler ile sürekli, düzenli ve özellikle maddi endeksli olmayan projeler hazırlamaktır.

Birim faaliyet takvimini, ağırlıklı olarak akademik takvime göre oluşturmaktadır. Ayrıca önemli günler ve haftaların tarihlerini de uygulama yapılacak potansiyel takvim olarak değerlendirmektedir.

Engelsiz Uludağ Birimine hiçbir şekilde, hiçbir kişi ya da kurumdan bağış kabul edilmemektedir. Ayrıca doğrudan maddi gelire dönük hiçbir eylem yapılmamaktadır. Üniversite yerleşkelerinde engelli bireyler ile ilgili kişi ya da kurumların maddi gelire dönük eylemlerine izin verilmemektedir. Gerçekleştirilen uygulamaların maliyetleri çoğunlukla üniversite bütçesinden sağlanmaktadır. Bununla birlikte, proje bazında getirisi olan ve doğrudan projeyi destekleyen bütçe/ sponsorluklar kullanılabilir. Örneğin; bir konser için, birim adına bilet satmak yerine konserin sponsorluğunun bir firma tarafından karşılanması gibi yöntemler tercih edilmektedir.

"Engelsiz Uludağ" Birimi, yurtiçinde ve yurt dışındaki üniversite ve sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerine ve dâhil oldukları sosyal ağlara da katılarak, sadece kendi sosyal çevresi ve gücünden değil ayrıca bu oluşumların gücünden de yararlanmayı da bir yöntem olarak kullanmaktadır. Dolayısıyla kaynaklarını etkin/ verimli kullanarak çoğunlukla sıfır maliyetli, minimum bütçeli ya da sponsor destekli projeler ile faaliyetlerini gerçekleştirmeyi tercih etmektedir.

SONUÇ VE KATKILARI

Uludağ Üniversitesi Engelsiz Uludağ Birimi tarafından doğrudan gerçekleştirilen veya dahil olunan grup/sosyal ağların sinerjisinden yararlanılarak gerçekleştirilen bu uygulamalar, çoğunlukla büyük maliyet ve zaman harcama gerektirmemektedir. Özellikle kamu vicdanı hedef alınmadan ve tüketme noktalarına varılmadan da başarıların sağlanabileceğine dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. Özgün uygulamalardan örneklemeler vermek gerekirse; ücretsiz yabancı dil kursları, işaret dili kursları, teknik geziler, işadamları dernekleri ve birlikleri ile birlikte organize edilen kariyer günleri, işadamları ile söyleşiler, sanatçılar ile söyleşiler,

konserler, fuar gezileri, farklı dernek toplantı/faaliyetlerine paydaş olarak katılım, şiir günleri, tiyatro günleri, kan ve organ bağışları, kent konseyi toplantılarına katılım, aile ve sosyal politikalar il müdürlüğü toplantı ve faaliyetlerine katılım, yerel çalıştaylar düzenleme, çevre ve doğa ile ilgili farkındalık yaratıcı etkinlikler düzenleme, tarihi ve kültürel mirasın korunması ile ilgili etkinlikler düzenleme, anneler günü, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı ile ilgili etkinlikler düzenleme, huzurevi, sevgi evleri ziyaretleri, ulusal ve uluslararası kongrelere katılımın sağlanması gibidir.

Bu uygulamalardan da anlaşılabilceği gibi "Engelsiz Uludağ" birimi engellilik ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgisi olan ya da olmayan birçok farklı alanda yapılan çalışmalara ve sosyal sorumluluk projelerine katılarak paydaş olduğunu logosu ve "Engelleri Aşacaksak, Birlikte Başaracağız" sloganı ile tüm duyuru/afişlerinde göstermektedir. Birim, yukarıda verilen özgün örneklerde olduğu gibi, çoğunlukla özel bir maddi harcama gerektirmeden, "fayda yaratma", "sosyal kaynaşmayı destekleme", "birimin varlığını duyurma" ve doğrudan/dolaylı olarak "farkındalık yaratma" uygulamalarını stratejik bir yöntem olarak tercih etmektedir.

ENGELSİZ ÜNİVERSİTE; ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

Mehmet SÖYLER¹ ŞİNASI AŞKAR² Ziya ŞİMŞEK³

- 1 Çankırı Karatekin Üniversitesi, Yapraklı Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Çankırı
- 2 Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Çankırı
- 3 Çankırı Karatekin Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Entomolojisi ve Koruma Anabilim Dalı, Çankırı
İletişim:mehmetsoyler@karatekin.edu.tr

Özet

Bu çalışmanın amacı; Dünyanın hemen her yerinde çeşitli engel durumu bulunan, yaşadıkları toplumun yaklaşık % 10-15'ini oluşturan, Ülkemizde de 9 milyona yakın engelli vatandaşımızın bulunması göz önünde bulundurularak engelsiz bir üniversite olmayı hedefleyen Çankırı Karatekin Üniversitesi'nin engelsiz üniversite hayatı oluşturma faaliyetleriyle ilgili bilgi vermektir.

2007 Yılında kurulan Çankırı Karatekin Üniversitesi, kuruluşundan bugüne kadar, Engelsiz Üniversite Birim faaliyetleriyle ilgili çeşitli çalışmalar yapmış olup, bu kapsamda bazı yönetmelikler çıkarmış ve çeşitli çalıştaylar tertiplemiştir. Ayrıca, engelsiz derslikler, konferans salonları, bina giriş rampaları, görme engelliler için navigasyon sistemi oluşturulmuş; engelsiz tuvaletler ve Braille alfabeli akıllı asansörler ile engelli öğrencilerimizin eğitim hayatlarını sorunsuz bir şekilde sürdürmeleri sağlanarak ilerisi için de daha iyi fiziki ve sosyal şartların oluşturulması hedef edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Engelsiz Üniversite, Çankırı Karatekin Üniversitesi

Engelsiz Üniversite; Çankırı Karatekin Üniversitesi

Müstakil bir üniversite olarak 2007 yılında kurulan Çankırı Karatekin Üniversitesi, eğitim-öğretim ve araştırmada evrensel ölçüt ve etik değerleri benimsemiş, toplum yararını ilke edinmiş; bilimsel ve sanatsal alanlarda uluslararası düzeyde rekabet edebilen, eleştirel düşünebilen, mesleki yeterliliğe sahip, yaşam boyu öğrenme felsefesini benimsemiş, yeni bilgiler üreten, uygulayan ve yayan bireyler yetiştirmeyi amaç edinmiştir. Üniversitemiz, bu amaçlar doğrultusunda engelli öğrencilerin öğrenimleri sırasında karşılaştıkları ve karşılaşılabilecekleri engelleri belirleyip ortadan kaldırarak, engelsiz bir üniversite olmayı değerleri arasına almıştır.

Üniversitemizin kurulmasıyla birlikte Çankırı Karatekin Üniversitesi Engelsiz Üniversite Birimi, Sağlık Kültür Spor Daire Başkanlığı bünyesinde çalışmalarına başlamış ve engelli öğrencilerin öğrenim hayatlarını kolaylaştırabilmek için bazı çalışmalar

yürütülmüştür. Ancak daha sonra YÖK'ten çıkan bir yasa gereği. Üniversitemiz bünyesinde müstakil bir birim olarak ayrılarak, 13.03.2013 tarihinde Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Ziya ŞİMŞEK'in koordinatörlüğünde Rektörlük bünyesinde yer almıştır.

Engelsiz Üniversite Birimi, kuruluşundan itibaren bugüne kadar engelli bireylere yönelik çeşitli faaliyetlerde bulunulmuştur.

Başta Üniversitemiz Rektörü Sayın Prof. Dr. Ali İbrahim SAVAŞ'ın özel ilgi ve gayreti olmak üzere, ilgililerin de destekleriyle yapılan bazı çalışmalar aşağıda özet halinde sunulmuştur:

- Yaklaşık 10.000 öğrencisi bulunan Üniversitemizde; görme engelli 3, fiziksel engelli 5, konuşma ve işitme engelli 3, kronik sağlık sorunları olan 5 öğrenci olmak üzere toplam 16 engelli öğrencimizin bulunduğu tespit edilmiştir.

- Üniversitemiz ev sahipliğinde; Aksaray, Bozok, Niğde, Mevlana, Melikşah, Gaziosmanpaşa, Dumlupınar, Kırıkkale, Nevşehir, Necmettin Erbakan ve Mersin Üniversitelerinden öğretim üyeleri ve elemanları ile bazı engelli bireylerin katıldığı, 8.Engelsiz Üniversite Birimleri Bölgesel Toplantısı 29.05.2013 tarihinde gerçekleşmiştir.

- Engelli öğrencilerin görüşleri de dikkate alınarak, Engelsiz Üniversite Birimi Çalışma Yönergesi ve Engelli Öğrenci Eğitim Öğretim ve Sınav Uygulamaları Yönergesi hazırlanmıştır.

- Üniversitemizin mevcut yerleşkelerinde yer alan bütün bina ve kolaylık tesisleri gözden geçirilerek, engelli öğrenciler ile personele yönelik yapılan çalışmalarla ilgili tespitler yapılmıştır. Bu kapsamda 2011 yılında inşaatına başlanan ve yaklaşık 100 bin metre kare kapalı alana sahip Uluyazı Yerleşkesinde bulunan bütün bina ve kolaylık tesisleri engelli öğrenciler ve personel için kolaylık sağlayıcı birçok tedbirler alındığı görülmüştür. Bunlar arasında görme engelli bireyler için kampüs Navigasyon Sistemi, engelsiz derslikler ve konferans salonları, 20'den fazla bina giriş yan rampaları, 28'den fazla engelli tuvaletleri ve tüm binalarda en az 1 adet olmak üzere braille alfabeli akıllı asansörlerin bulunduğu sayılabilir. Kampüs inşaatı tamamlanıncaya kadar, etaplar halinde yapılacak binalarda da aynı titizliğin gösterilmesi ilkesi hedef alınmıştır. Üniversitemizin şehir merkezinin değişik kesimlerinde bulunan mevcut bina ve kolaylık tesislerin de bulunan, engelli bireylere yönelik asansör, rampa, tuvalet ve sınıflardaki eksiklikler olabildiğince giderilmiştir.

- Üniversitemiz kütüphanesinde güncel teknolojik cihazların yardımıyla sesli kitapların oluşturulması, engelli öğrencilere yönelik akran danışmanlık hizmetinin verilmesi ve Üniversitemiz yerleşkesinde engelsiz bankamatiklerin kurulması gibi bazı çalışmaların yapılması planlanmıştır.

Sonuç olarak, Üniversitemiz, engelli öğrencilerin üniversiteye katılımını arttırmak, sosyolojik, psikolojik ve kültürel anlamda toplumun bir parçası olduğunu hissettirebilmek, ulusal ve uluslararası standartlarda yer alan eğitim müfredatını uygulanabilir kılmak için, mevcut fiziki şartların daha iyi hale getirilmesini esas almış olup, bunu bir kalite göstergesi olarak kabul etmiştir.

GÖRME ENGELLİ BİREYLER İÇİN KULLANILAN KABARTMALI VE SESLİ HARİTALARDAKİ SEMBOLLERİN BELİRLENMESİ

Yrd.Doç. Dr. Suad Sakallı Gümüş,

Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü,
Antakya, Hatay, e-mail:ssakalli@umail.iu.edu,
GSM: 0 532 683 81 15.

GİRİŞ

ATMAPS projesi, hangi bilgilerin bu haritalarda sesli, hangi bilgilerin dokunulabilir, ve hangi bilgilerin hem sesli hem dokunulabilir formlarda kullanılabileceğini araştırarak, daha sonra belirlenen sembollerin eğitim deve görme engellilerin eğitiminde kullanılan çeşitli haritalarda yaygın bir kullanımını sağlayacaktır.

Proje aynı zamanda görme engelli bireylerin öğretmenlerinin, İntibak (oryantasyon) ve Hareket Kabiliyeti (mobilité) yeterliliği (O&M) eğitimcilerinin, rehabilitasyon uzmanlarının ve İntibak (oryantasyon) ve Hareket Kabiliyeti (mobilité) yeterliliği (O&M) araçları tasarımcılarının eğitimini hedeflemekte, böylelikle bu kişilerin de sesli ve dokunulabilir haritalar üretebilme kabiliyetine kavuşmaları sağlanacaktır. Buna ilaveten, projenin temel hedeflerinden biride görme engelli bireylerin (IVI's) sesli ve dokunulabilir haritaları kullanabilmeleri için eğitmektir.

Motivasyon

İntibak (oryantasyon) ve Hareket Kabiliyeti (mobilité) yeterliliği (O&M) görme engelli bireylerin (IVI's) bağımsız yaşamlarının gerekli bir unsurudur. Körlüğün, görme engelli insanların konumsal becerilerinin gelişimi üzerinde olumsuz bir etkisi vardır. Dokunma ve işitme görme engelli bireylerin (IVI's) yazılı ve grafik bilgilere erişmek, ortam ve çevrelerinin özelliklerini algılamak ve gerekli bilgileri edinmek için kullandıkları temel duyu organlarıdır.

Bilgiteknolojileri, konumsal bilgilerin ses, dokunulabilir veya ses-dokunulabilir yapıya dönüştürülmesi imkanı sağlamaktadır. Audio-touchpad tableti, kullanıcılarına bilgiyi eş zamanlı olarak dokunulabilir ve sesli sağlayan bir araçtır ki aynı zamanda kullanıcılar dokunulabilir grafikleri parmaklarıyla keşfedebilirler. Günümüze kadar, dokunulabilir haritalar sadece dokunma ile hissedilebilen grafik şekillerini sunmuştur. Sesli ve aynı zamanda dokunulabilir haritalar oluşturulması durumunda, bilgiler hem sesli sembollerle, hem dokunulabilir sembollerle, hem de hem sesli hem dokunulabilir (audio-tectile) sembollerle beraber Braille (kabartmalı) sembollerle ifade edilebilecektir.

Amaçlar

"Specification of symbols used on audio-tactile maps for individuals with

blindness" (ATMAPS), "Görme Engelli Bireyler için kullanılan sesli ve dokunulabilir haritalarda kullanılacak sembollerin belirlenmesi" isimli proje, Hayat Boyu Öğrenme Programı içinde Avrupa Birliği tarafından 2014 - 2016 yılları arasında finanse edilen bir projedir. Proje, temel sıkıntılara, zorluklara ve ihtiyaçlara dikkati çekmektedir. Hali hazırda, audio-touch tabletlerin kapasiteleri ile doğrudan ilişkilendirilebilecek yeni araç ve gereçlerin geliştirilmesi olasılıkları geniş olsada, sesli ve dokunulabilir (AT-Maps) ve sesli - dokunulabilir oryantasyon / mobilite (O&M) haritaları/yardımcı araçları üretimi yaygın değildir. Bununla beraber, bu tür harita ve araçlarda kullanılacak sembollerin belirlendiği ve sürdürüldüğü bir araştırmaya rastlanmamıştır. O haldebu durum, halihazırda konumsal bilgileri ifade etmek için kullanılan AT-sembollerinin (ki bunları) dokunulabilir, ii) sesli, iii) sesli ve dokunulabilir) kesinlikle bir dizi belirleyicileri takip etmediği anlamına gelir. Bir başka deyişle, araştırmalara dayalı, etki-garantili ve belirlenmiş bir audio-tactile dili" bulunmamaktadır.

Bu problemleri çözmek ve yukarıda belirlenen ihtiyaçları karşılamak şu sebeplerle bir öncelik haline gelmiştir:

1. Sesli-dokunulabilir haritalar (AT-Maps) yakın gelecekte konumsal bilgilerin sağlanması konusunda görme engelli bireylerin (IVI's) eğitim/öğretim ve günlük yaşamlarının tamamına dâhil edilecek öncü bir yaklaşım olması beklenmektedir.
2. Oryantasyon ve Mobilite (O&M) yardımcı araçları görme engelli bireylerin günlük hayatı için gerekliliktir.
3. Oryantasyon ve Mobilite (O&M) uzayda/mekanda görme engellilerin (IVI's) bağımsız yaşamaları için bir ön şarttır, ve kullanılacak sembollerin belirlenmesi, etkili sesli-dokunulabilir haritalar (AT-Maps) üretimini, konumsal bilgilerin sunulmasında evrensel (kendine has bir kodlar sistemi) bir dil oluşturulup kullanılması suretiyle arttıracaktır.

Proje Basamakları

Proje, farklı safhalara bölünmüştür:

Aşama 1: Hangi bilgilerin sesli, dokunulabilir, veya sesli-dokunulabilir şekil desunulması gerektiğinin belirlenmesi için kullanıcı gereklerinin belirlenmesi. Bu bağlamda haritalarda yer alması gerektiği proje ekibi tarafından düşünülen semboller tanımlayan sözcük listeleri belirlenen her harita tipi (fiziki, turistik, şehirmerkezi, kampüs, kapalımekan vs.) için üretildi. Daha sonra görme engelli bireylerle odak grupları şeklinde görüşmeler düzenlendi ve onlara bu tip haritalardan "Neler yeralsın isterdiniz sorusu" yönlendirilerek onlardan bilgi toplandı. Daha sonra oluşturulan sözcük listeleri de onlara taker taker okunarak öngörülen sembollerin gerekliliği, önemi ve işlevselliği tartışıldı. Odak gruplar her ortak ülkede gerçekleştirilerek veriler proje lideri olan Macedonia Üniversitesinde toplandı ve değerlendirmeye alındı. Bu bilgilerin ışığında hangi sembollerin haritalarda yer alması gerektiğine karar verilerek bir sonraki sembol üretimi aşamasına geçilecektir.

Aşama 2: Sesli-dokunulabilir sembollerin üretilmesi. Bu safha, sesli-dokunulabilir

sembollerin pilot çalışmasını, pilot sesli-dokunulabilir haritaların üretimini, sesli-dokunulabilir sembollerin ve sembollerin belirlenmesi etkinliklerinin test edilmesini kapsayacaktır. Sonuçlar çok dilli web sayfamızda paylaşılacaktır.

Aşama 3: Projenin web sitesinde serbestçe kullanıma sunulacak sesli ve dokunulabilir materyallerin üretimi. Web-tabanlı bir elektronik sesli-dokunulabilir semboller kütüphanesinin ve sesli-dokunulabilir politik ve fiziki atlasın oluşturulması.

Aşama 4: Eğiticiler ve son kullanıcıların sesli-dokunulabilir harita üretiminde kullanımına sunulmak üzere eğitim materyallerinin hazırlanması.

Aşama 5: Sesli-dokunulabilir haritalar üretecek kişilere bir seminerler serisi sağlanması.

Proje Ortakları

1. Makedonya Üniversitesi- Proje Genel Koordinatörü
2. Görme Engelliler Araştırma Merkezi, Karlsruhe Teknoloji Enstitüsü
3. GeolmagingLtd (GI)
4. Atina Ulusal ve Kapodistrian Üniversitesi
5. Mustafa Kemal Üniversitesi
6. PAB: Panhellenic Görme Engelliler Derneği
7. ABFA - Engelsiz Erişim Derneği

Projemiz için gerekli materyallerin üretimine başlanmış, bütün materyallerde kullanılacak bir proje logosu geliştirilmiştir. Logomuz projenin baş harflerini normal harflerle göstermekle beraber, il harf (A harfi) proje sürecinde üretilecek olan oryantasyon ve mobilite haritalarını gösteren bir pusulanın ibresini sembolize etmektedir. Normal yazının üzerinde de ATMAPS yazısı Brail ile kabartmalı bir şekilde yer almaktadır.

Projemizin Başlangıç Toplantısı Yunanistan Selanikte Gerçekleştirildi

Bütün proje ortaklarından temsilcilerin katıldığı ve görev dağılımın gerçekleştirilerek bir çalışma takviminin ortaya konulduğu bir başlangıç toplantısı 12-13 Şubat 2014 te Yunanistan'da Selanik'te gerçekleştirildi.

Oturum sonunda tartışma konuları:

1. Projemiz sonunda üretilecek materyallerin kullanılabilirliğini öngörüyorsunuz?
Hangi alanlarda, neden?
2. Projemizin çıktıları üretilen politikalara yansıtılabilir mi, nasıl?
3. Önerileriniz, sorularınız?

ENGELSİZ HACETTEPE

**Onur ALTUNTAŞ1, Esra AKI1,
M.Menekşe ÖZ2, Hülya KAYIHAN3, Yüksel KAVAK4**

- 1 Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Ergoterapi Bölümü, Engelli Öğrenci Birimi Komisyon üyeleri
- 2 Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Ergoterapi Bölümü
- 3 Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Ergoterapi Bölümü, Engelli Öğrenci Birimi Koordinatörü
- 4 Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü,
Engelli Öğrenci Birimi Başkanı

Amaç:

Bu araştırma Hacettepe Üniversitesi'nde engelli öğrenciler için yapılan son çalışmaları ve öğrenci memnuniyetini incelemek üzere Engelli Öğrenci Birimi tarafından yapılmıştır.

Yöntem ve Gereçler: Hacettepe Üniversitesi Engelli Öğrenci Birimine kayıtlı 128 öğrenci bulunmaktadır. Etkinliklere katılan ve düzenlemelerden yararlanan öğrencilerimizden görüşme ve anket yoluyla geri bildirim alınmıştır. 50 öğrenciden geri bildirim alınmıştır. Yapılan çalışmalar 4 başlık altında toplanmıştır.

- 1- Farkındalık etkinlikleri
- 2- Toplumsal katılım ve erişilebilirlik
- 3- Bilgiye erişim
- 4- Sınavlar

Bulgular/Gözlemler:

1) Farkındalık etkinlikleri kapsamında; 2013- 2014 eğitim hayatının başlangıcında 'Engelsiz Hacettepe' dersi kapsamında üniversitemize yeni başlayan öğrencilere 'farkındalık eğitimi' verilmiştir. Hacettepe Üniversitesi Engelli Öğrenci Birimi, 'Toplumsal Katılımda Yaratıcılık Topluluğu' ile birlikte 'Toplumsal Katılımda Farkındalık' kongresi düzenlemiştir. Farklı engellere sahip kişilerin kendi deneyimlerini anlattığı kongrede aynı zamanda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığından gelen konuşmacı tarafından Engelli Memur Seçme Sınavı, engelli bireylerle ilgili devlet politikası hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca bu kongrede engelli öğrencilerin katılımıyla 'Engelsiz Üniversite, Engelsiz Hayat için Öneriler'in konuşulduğu bir panel de düzenlenmiştir. Üniversitemizin çeşitli bölümlerinden katılan öğrencilerle beraber yemek ve tiyatro etkinliği düzenlenmiştir. Tüm engel grubundaki öğrencilerin katılımı ile uçurtma günü etkinliği düzenlenmiştir. Engelli

öğrencilerimizle beraber Üniversiteler Spor Federasyonunun Ankara Üniversitesi ile beraber düzenlediği Spor Festivaline katılım sağlanmıştır. Engelli öğrencilerimizin festivaldeki etkinliklere aktif katılımı sağlanarak spor konusundaki farkındalıklarının oluşması sağlanmıştır.2)Toplumsal katılım ve erişilebilirlik; Yeni kayıt olan engelli öğrencilere kayıt döneminde akran öğrenci desteği verilerek üniversiteye oryantasyonları sağlanmıştır. Görme engelli ve fiziki engelli öğrencilerimizle tüm kampüs gezilmiştir. Erişimde zorluk yaşadıkları alanlar tespit edilmiş ve kılavuz yol, rampa istedikleri bütün güzergâhlar belirlenerek gerekli müdahalelere başlanmıştır. Görme engelli öğrencilerimizin yiyecek otomatlarına daha kolay erişimlerini sağlamak için otomatların Braille alfabesi ile yeniden düzenlenmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Öğrenci yemekhane merdivenlerinin bir koluna 1 adet kot farkı asansörü konulmuştur. Böylece fiziki engelli öğrencilerimizin yemekhaneye ulaşımı sağlanmıştır. Engelli öğrencilerimizin daha rahat ve kolay kullanımını sağlamak için düzenlenen tuvaletlerin sayısının artırılmasına yönelik çalışmalarımız devam etmektedir. 3) Bilgiye erişim: Rektörlük tarafından görme engelli öğrencilerimize gerekli programların yüklü olduğu dizüstü bilgisayarlar hediye edilmiştir. Böylece öğrencilerimizin bilgiye daha kolay erişimi sağlanmıştır. Aynı zamanda kütüphanede oluşturulan görme engelli laboratuvarları sayesinde daha çok öğrencimizin kütüphaneye erişimi sağlanmıştır. Ayrıca kütüphanede kitapların taraması yapılarak kitaplar PDF'e çevrilmektedir. Hacettepe Üniversitesinin kitap arşivi zenginleşmektedir. Hacettepe Üniversitesi Kültür Merkezi içinde fiziksel engelli bireylerin sahneye çıkabilmesi için kot farkı asansörü konulmuştur. Böylece engelli öğrencilerimizin yapılan organizasyonlarda (kongre, toplantı..) sahneye çıkarak sunum yapabilmeleri için gerekli erişim sağlanmıştır.4) Sınavlar: Engelli öğrencilerimize muafiyet sınavlarında araç desteği sağlanmıştır. Böylece öğrencilerimizin sınavlara sorunsuz gidip gelmeleri sağlanmıştır. Görme engelli öğrencilerimize sınavlarda akran öğrenci desteği verilmiştir. Tez yazan görme engelli öğrencilerimize veri girişinde ve tez yazımında akran desteği sağlanmıştır. İhtiyaç duyan öğrencilerimize sınav süresinin uzatılması, ders materyallerinin sağlanması konusunda gerekli destek verilmesi sağlanmıştır.

Sonuç ve Tartışma:

Yapılan bu etkinlikler sonucunda öğrencilerimizden alınan geri bildirimler; özellikle kütüphaneye daha kolay ulaşabildiklerini, dizüstü bilgisayarları sayesinde de yurttan ve evde de rahatlıkla ders çalışabildiklerini ifade etmişlerdir. Yeni başlayan engelli öğrenciler kayıt haftasında verilen oryantasyon eğitiminin ve akran desteğinin kampüsü tanıma da çok faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Tez ve sınav dönemlerinde alınan akran desteğinin derslerindeki başarıyı arttırdığını belirtmişlerdir. Düzenlenen farkındalık etkinlikleri ile de paylaşımlarının arttığını, yeni arkadaşlar ve yeni bakış açıları kazandıklarını ifade etmişlerdir. Geri dönüş alınan öğrencilerin uygulamalarla ilgili olumlu görüş bildirdikleri tespit edilmiştir. Öğrenciler ulaşılabilirlikle ilgili düzenlemelere devam edilmesini ve daha çok yardımcı teknoloji kullanılmasını talep etmişlerdir.

İŞİTME VE GÖRME ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN ÖZSAYGI VE YAŞAM DOYUMU

Serap ARMUT*, **Akar KARAKOÇ***,
Deniz ÖZTÜRK* **Nuri BAKAN***

*Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu
Atatürk Üniversitesi Erzurum

Amaç:

Araştırma, görme ve işitme engelli öğrencileri, özsaygı ve yaşam doyumu açısından değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem ve Gereçler: Araştırma; Erzurum'da Görme Engelliler İlkokulu ve Dedekorkut İşitme Engelliler Lisesi'nde Nisan-Mayıs 2014 tarihleri arasında tanımlayıcı olarak yapılmış olup araştırmayı kabul eden 55 görme ve işitme engelli birey ile yürütülmüştür. Veriler; Kişisel Bilgi Formu, Rosenberg Özsaygı Envanteri ve Yaşam Doyumu Ölçeği ile toplanmıştır. Görme ve işitme engellilerde Özsaygı puanını karşılaştırmak için bağımsız örneklerde Student-t testi kullanılırken Yaşam doyumunu karşılaştırmada (veriler normal dağılım göstermediğinden) Mann-Whitney U testi kullanıldı.

Bulgular:

Ortalama özsaygı ve yaşam doyum puanları karşılaştırıldığında görme ve işitme engelli öğrenciler arasında hem yaşam doyum hem de öz saygı açısından önemli fark olduğu görüldü. Görme engelli öğrencilerin ortalama özsaygı puanı işitme engelli öğrencilerin puanından yüksekti ($p<0.001$). Benzer şekilde görme engelli öğrencilerin ortalama yaşam doyum puanı da işitme engelli öğrencilerininkinden daha yüksek bulundu ($p<0.001$).

Sonuç:

Bu çalışma, görme engelli öğrencilerin özsaygı ve yaşam doyumunun işitme engelli öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

KAYNAKLAR

1. Pişkin, M. (1999). Özsaygıyı Geliştirme Eğitimi. Kuzgun Y. (ed.). İlköğretimde Rehberlik. 95-123. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
2. Temel F, Ersoy Ö, Şahin F. (1998) 15-18 yaş arasındaki işitme engelli gençlerin karşılaştıkları problemlerin incelenmesi, VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiri Özeti, Konya.
3. Konuk D. (2006) Zonguldak il merkezinde 7-11 yaş grubu işitme engeli olan ve olmayan çocukların psikososyal gelişimlerinin karşılaştırılması. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak.

VAN/MARAŞ CADDESİ'NDE ENGELLİ ERİŞİLEBİLİRLİĞİ

Nurcan KORKMAZ, Ahmet ALTUN

Yrd. Doç. Dr. Yaşar SUBAŞI DİREK

YYÜ Müh-Mim. Fak. Mimarlık Bölümü VAN

GİRİŞ

Gündelik hayatımızın vazgeçilmezlerinden olan ulaşım ;bebekler, çocuklar, kadınlar, yaşlılar, özel gereksinimli arkadaşlar için bir ihtiyaçtır. Yola çıkarken hazırladığımız slogana: "Yapılı çevre herkes için tasarlanmalı, yalın ve kolay algılanabilir olmalı, herkes için eşit kullanım sağlanmalı ve süreklilik içinde kurgulanmalıdır." bağlı kalarak çalışmalarımızı yürüttük. Bu noktada ulaşım için erişilebilirlik kavramı ortaya çıkmaktadır ve unutulmamalıdır ki erişilebilirliğin olmadığı yerde ulaşımın bir önemi yoktur.

Engellilerin fiziksel çevreye ulaşılabilirliklerinin sağlanmasının yanında, çevre faktörlerinin özüre neden olması da bir başka sorun haline gelmiştir.

- . Kamusal binalara (kamunun kullanımına açık resmi ve özel tüm yapılar) erişim,
- . Konutlar,
- . Açık alanlar (sokak, cadde ve meydanlar, parklar, rekreasyon alanları v.b.),
- . Toplu taşımacılık ve
- . Trafik düzenlemeleri konularında,

yasal sorumlu ve yetkililerin çözüm getirmeleri gerekir.

Engel yalnızca işitme, görme, ortopedik ve bunun gibi sürekli olabilecek durumlar değildir. Sürekli engellilerin yanında hamile, çocuk, yaşlı, hastalık ve kaza nedeniyle özürlü şartlarında yaşayan geçici engellileri de ilgilendirir.

Ulaşılabilirlik yaşanan çevrenin temel bir özelliği olup, engellilerin günlük yaşamlarının sürdürebilmelerinde, öncelikle evlerinden tutun bütün ticari ve idari kamu binalarındaki işlerine gidip gelebilmeleri, sosyal , kültürel, sağlık, dini ,spor faaliyetler gibi aktivitelere ulaşılabilirliğin sağlanması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Biz YYÜ Müh.-Mim. Fak. Mimarlık bölümü öğrencileri olarak Engelli Çalıştayı kapsamında Van Maraş Caddesi'nin (Kültür Binası ile Kurtuluş Parkı arasındaki bölüm) erişilebilirlik ile ilgili sorunlarını, sorunların nereden kaynaklandığını tespit edip uygun çözümler geliştirdik.

VAN/MARAŞ CADDESİNDE İNCELEME

Van'da yer alan ve iki ana ulaşım aksından biri olan Maraş caddesi üzerinde inceleme yaparken, bazı konular temel alındı. Bunlar;

- *erişilebilirlikte hissedilebilir yüzey
- *hissedilebilir yüzeylerin uygulanması
- *kılavuz çizgileri
- *kılavuz yüzey
- *uyarıcı yüzey
- *eliptik yüzey
- *yaya yolları ve kaldırımlar
- *rampalar ve yaya geçitleriydi.

Bu konulara dikkat edilerek cadde üzerinde gözlemler yapıldı. Bu gözlem sonucu elde edilen bulguların bir kısmı aşağıda sunulmuştur.

Rampasız kaldırımlar, engellerin ilkinin oluşturuyor.

Genelde yanlış olsa da bazen doğru rampa uygulaması da görülüyor.

Yanlış rampa uygulamasına örnek

Zeminde Yanlış malzeme kullanımıyla oluşan kullanışsız rampa örneğini sıkça görmek mümkün

Eğimi yanlış hesaplanmış rampa örneği.

Su oluklarıyla biten rampa örnekleri

(Maraş Caddesi/Van)

SONUÇ

Engelli veya engelsiz herkesin bütün mekanlara, binalara, tesislere, yollara ve kendi için gereken her yere ulaşma hakkı vardır. Bu ulaşılabilirlik mekan ve bina içinde tasarımcı tarafından özellikle bilinmeli, düşünölmeli ve yapılmalıdır. Kent içinde de gerek şehir plancıları, gerekse yerel yönetimler ve diğör ilgili kişi, kurum, disiplin veya kuruluşlarca sağlanmalıdır. Bu yapılırken de yapmış gibi olmamalı, mutlaka standart ve yasalara, en önemlisi de insana uygun olmalıdır.

VAN CUMHURİYET CADDESİ KALDIRIMLARININ GÖRME ENGELLİLER AÇISINDAN UYGUNLUĞU

İpek ŞEN, Sinan ARBAÇ, Cihat İRVEN
Yrd. Doç. Dr. Yaşar SUBAŞI DİREK

YYÜ MÜH-MİM. FAKÜLTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜ

GİRİŞ

Ulaşılabilirlik herkesi kapsayan geniş bir kavramdır. Bunun için elimizden geleni yapmalı ve duyarlı olmalıyız. Bu duyarlılığı geliştirmek için, Bölümümüzde bununla ilgili olan çalışmada 2 ve 3. sınıf mimarlık öğrencileri gönüllü olarak görev aldı. Daha sonra Öğrenciler gruplara ayrılıp çalışmalar yaptı. Van'da kent merkezinde yer alan iki büyük ulaşım aksı olan Cumhuriyet ve Maraş caddeleri incelemek için seçildi. Bu çalışma Cumhuriyet caddesinin Valilik tarafının yani sol bölümünün görme engelliler için uygunluğunu içermektedir. Çalışmaya başlanırken, öncelikle Cumhuriyet caddesinde dolaşarak sorunlar tespit edildi. Daha sonra bu sorunların fotoğrafları çekildi. Görme engelli insanlar için erişilebilirlik test edildi. Bunun için de ilk olarak caddede bulunan kaldırımlardaki mevcut engelli rampaları incelendi. Buradaki bazı rampaların eğimleri ve kaplamalarının yanlış yapıldığı tespit edildi. Daha sonra engelli kılavuzları incelendi. Bunların yıprandığı ve çoğu yerde yanlış kullanıldığı tespit edildi. Aynı zamanda malzeme yetersizliğinden dolayı; kaldırımlarda bantlarda ara ara boşluklar olduğu gözlemlendi. Sonuç olarak mevcut kaldırımlar araştırıldı ve Cumhuriyet caddesinin görme engelliler için kullanışlı olmadığı tespit edildi.

VAN CUMHURİYET CADDESİNİN GÖRME ENGELLİLER İÇİN UYGUNLUĞUNUN İNCELENMESİ

Bu incelemede yukarıda bahsedilen yanlış, yetersiz, eksik uygulamaların görsel olarak belgeleri sunulmaktadır.

Görme engelliler için yapılan klavuz çizgileri malzemelerinin iyi monte edilmemesi

Klavuz çizgilerinin oluşturan malzemelerin zamanla sökülmesi sonucu oluşan durum

Klavuz çizgilerinin sürekli olmaması

Klavuz çizgilerinin köşelerde aniden bitmesi ve çarpmaya veya düşmeye yol açması

Kaldırımda ikinci bir kot olması

Rampa eğimlerinin doğru olmaması ve rampada kayan malzeme kullanılması

Mağaza girişlerinde kullanılmayan rampa ve merdivenler olması

Klavuz çizgilerinin eksik döşenmesi

SONUÇ

Bu çalışma kapsamında Van Cumhuriyet caddesinin görme engelliler için uygun olmadığı görülmüştür. Caddenin uygun hale gelmesi için aşağıda belirtilen çalışmaların yapılması önerilmektedir.

- 1-) Rampaların yeri ve eğimi doğru yapılmalı,
- 2-) Rampaların yüzeyi kılavuz çizgileri ile kaplanmalı,
- 3-) Kaldırımları daraltan reklam panoları , aydınlatma direkleri, çöp kutuları kaldırılmalı, uygun yerlere konmalı,
- 4-) Kılavuz çizgilerinin bakımı yapılmalı,
- 5-) Bu kılavuz çizgileri kurallar uygulanarak yapılmalıdır.

Bütün insanlar düşünülerek kaldırım ve yollar yapılmalıdır. Sadece kaldırım ve yollar değil, binalara giriş bölümü de tüm bireyler düşünülerek yapılmalıdır. Herkesin özellikle yetkililerin bilinçlenmesi sağlanmalıdır. Ulaşılabilirlik herkes için önemlidir. Bu bağlamda olması gereken her şey çok ince düşünülmelidir.

Yararlanılan Kaynaklar

<http://www.engelliler.biz/forum/content/>

<http://engelliler.gen.tr/>

VAN/CUMHURİYET CADDESİNDE ENGELLİ ULAŞILABİLİRLİĞİ

Hazırlayanlar: Feridun YALDIR ve Tuba SARIGÜL

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yaşar SUBAŞI DİREK

YYÜ Müh-Mim. Fak. Mimarlık Bölümü VAN

GİRİŞ

İnsanların günlük hayatlarını sürdürebilmeleri, sosyal ve ekonomik anlamda toplumda var olabilmelerinin olmazsa olmazı ulaşılabilirliktir. Ulaşılabilirlik sadece araçlarla bir yerden bir yere gidebilmek değil, aynı zamanda yolların, kaldırımların, alışveriş için dükkan ve mağazaların kısacası akla gelen ve insanın kullandığı bütün bina ve mekanların erişilebilirliği olmalıdır. Bu erişilebilirlik tüm insanlara uygun olmalıdır. Gerek çocuk, gerek hasta, gerek yaşlı, gerekse genç için olmalıdır. Bu amaçla YYU Müh-Mim. Fak. Mimarlık Bölümü 3. Sınıf öğrencilerinden birkaç grup oluşturup, Van şehir merkezinde yer alan en işlek cadde konumunda olan Cumhuriyet ve Maraş caddelerinin her bir tarafını bir grup inceleyecek şekilde incelemeler yaptık. Ana cadde olan Cumhuriyet caddesinin Beşyoldan itibaren sağ tarafını Maraş caddesi ile kesiştiği yere kadar (yaklaşık bir km) olan bölümünü yerinde gözlem ve fotoğraflama yöntemi ile inceledik. Bu incelemeler sonunda, görme ve bedensel engelliler için yapılmış bazı önlemler olduğunu, ama bunların da yanlış, eksik veya yetersiz olduğunu gördük. Bu gördüğümüz hata ve yanlışları resimledik ve altlarına gerekçelerini yazdık. Özellikle biz Mimarlık öğrencileri için çok yararlı olan bu çalışma ile, gelecekte mekan tasarlayacak olan bizlerin, bu mekanların hem içinin, hem de dışının ulaşılabilir olmasının ne kadar önemli olduğunu gördük. Bu kadar önemli olan ulaşılabilirliği kendimizce diğer arkadaş ve ilgililerle de paylaşmak istedik. Bu çalışmayı da zaten bunun için yaptık. Aşağıda yerinde gözlemlediğimiz hata ve yanlışlar yer almaktadır.

BEŞYOL İLE MARAŞ CADDALERİ ARASINDA YER ALAN CUMHURİYET CADDESİ 'NİN SAĞ TARAFINDA YER ALAN HATA VE YANLIŞLAR

Engelsiz insanlar için bile engel olacak hale gelen gelen kabartmalar.

Rampa başlangıcındaki engeller.

Devam etmeyen kabartmalar .

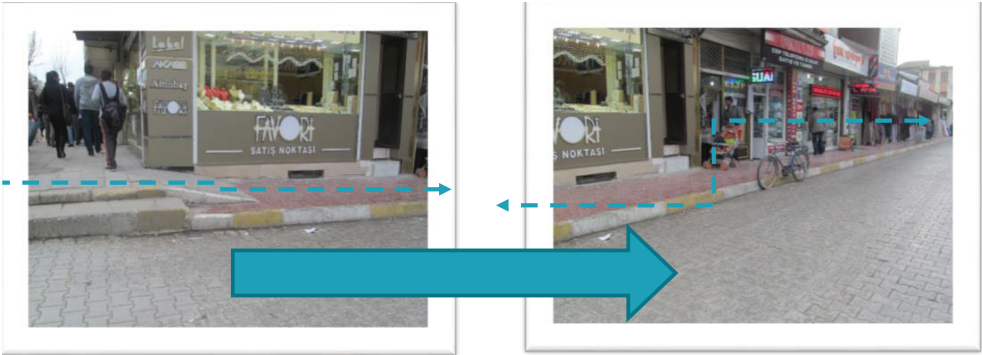
Kabartma yüzeyleri var; fakat bu yüzeyler yağış olduğunda kayganlaşıyor.

Rampa yok.

Yanlış malzeme kullanımından dolayı oluşan kaygan rampalar.

Bu kaldırıma çıkmak için rampa yok.

Engelli hareketine engel olacak yüzeyler.

Caddedeki en uygun giriş.

SONUÇ

Engelli veya engelsiz herkesin bütün mekânlara, binalara, tesislere, yollara ve kendi için gereken heryere ulaşabilme hakkı vardır. Bu ulaşılabilirlik mekân ve bina içinde tasarımcı tarafından özellikle bilinmeli, düşünülmesi ve yapılmalıdır. Kent içinde de gerek şehir plancıları, gerekse yerel yönetimler ve diğer ilgili kişi, kurum, disiplin veya kuruluşlarca sağlanmalıdır. Bu yapılırken de yapmış gibi olmamalı, mutlaka standart ve yasalara, en önemlisi de insana uygun olmalıdır. Bu çalışma ile bunun ne kadar önemli olduğunu gördük.

▶▶ **SÖZLÜ SUNUM ve** ▶▶
KONFERANSLAR

ENGELSİZ KAMPUS PROJESİ

Ayşegül Derin,

Eğitimde Görme Engelliler Derneği Engelsiz Kampus Projesi geliştiricisi ve Boğaziçi Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü öğrencisi

E-posta: aysegulderinn@gmail.com

(Bu proje, Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG) ve Özyeğin Üniversitesi ortaklığında kurulan Sosyal Değişim laboratuvarı tarafından desteklenmektedir.)

Üniversiteler bir ülkenin geleceğini şekillendiren, bilim adamlarını, eğitimcilerini, doktorlarını, avukatlarını, mühendislerini, devlet adamlarını VB. yetiştiren; üreten beyinlerin işlenmesini ve topluma yararlı hale gelmesini sağlayan kurumlardır. Gençler üniversite sıralarında yetişerek ufku genişletir, yeni fikirler üretir, geleceğini şekillendirir. Kuşkusuz bir ülkenin teminatı durumundaki üniversitelerin engelli vatandaşlarını yok sayması da düşünülemez. Engelli bireyler de engelsiz akranları gibi dilediği alanda eğitim alarak üretime katılma ve üniversitelerin sunduğu diğer olanaklardan yararlanarak sosyal hayata dahil olma hakkına sahiptir. Ancak; engelli bireylerin engelsiz akranlarıyla aynı şartlarda üniversite öğrenimi görebilmesi için birtakım düzenlemelere gereksinim vardır. Söz gelimi; görme engelli ve işitme engelli öğrencilerin ders materyallerinin temin edilmesi ve sınavlarının yapılabilmesi için gerekli şartların sağlanması, bedensel engelli öğrenciler için dersliklerin fiziki açıdan uygun hale getirilmesi ve engelli tuvaletlerinin inşa edilmesi, sosyal ve kültürel alanların engelli bireylerin erişimini mümkün kılacak şekilde meydana getirilmesi gibi düzenlemeler engelli bireylerin engelsiz bir eğitim almasını ve üniversite imkânlarından en etkin biçimde faydalanmasını sağlayacaktır.

Ülkemizde 2005 yılında çıkarılan ve halk arasında "Engelliler Yasası" olarak bilinen 5378 sayılı kanun ile kamusal alanlarda engelli bireylerin erişimine yönelik her türlü düzenlemenin yapılması zorunluluk halini almıştır. Buna bağlı olarak; üniversitelerde engelli öğrenci birimlerinin kurulması sağlanmış ve bu birimlere engelli öğrencilerin her türlü sorununa yönelik çözüm önerileri geliştirmesi yükümlülüğü verilmiştir. Böylece geçen 9 yılın sonunda üniversitelerin erişilebilirliği hususunda önemli adımlar atılmıştır. Ancak, halen engelli öğrencilerin üniversitelerde yaşadığı birçok önemli sorun çözüme kavuşturulmayı beklemektedir. Bu nedenle yukarıda bazı örneklerle açıklanmaya çalışılan ve daha geniş bir şekilde ele alınması mümkün olan erişilebilirlik sorunlarının çözülmesi gerekmektedir.

Toplum Gönüllüleri Vakfı ve Özyeğin Üniversitesi tarafından kurulan Sosyal Değişim

laboratuvarının desteklediği “Engelsiz Kampüs” adlı projemizle ulaşılmak istenen 3 (üç) hedef mevcuttur:

1) Engelsiz Kampüs Bilgi Bankası:

Bilindiği üzere, üniversite sınavı sonucunda alınan puana uyan bölümler hakkında tercih yapmak hem engelli öğrenciler için hem de engeli olmayan öğrenciler için kolay değildir. Bununla birlikte, engelli öğrencinin gittiği okulda kişinin engel durumuna has kimi sorunlar yaşama ihtimali vardır. Tercih esnasında da, bu sorunları aşan, en azından bu sorunlara çözüm sağlayan üniversiteleri ya da bölümleri bulmaya çalışan engelli öğrenci için yoğun bir araştırma süreci başlar. Oluşturulacak bilgi bankasıyla ülkemizdeki tüm üniversitelerin engelli öğrencilere sağladığı imkânlar hakkında üniversite adaylarına bilgi verilmesi amaçlanmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte insanların paylaşımlarını internette yayınlamayı tercih etmesi, amaçlanan bilgi bankasının bir internet sitesi aracılığıyla oluşturulmasına imkân yaratmıştır. Bu bilgi bankasının temelini engelli öğrencilerin görüşleri oluşturacak ve öğrenim gördüğü üniversiteyle ilgili paylaşımda bulunması sağlanacaktır. Ayrıca farklı üniversitelerde öğrenim gören engelli öğrencilerin birbirleriyle diyalog kurarak deneyim paylaşımı yapabilmeleri de bu sayede mümkün olacaktır. Bunun yanı sıra üniversitelerin engelli birimleri de konuyla ilgili verilerini bu platform aracılığıyla yayınlatabilecektir. İnternet adresimiz www.engelsizkampus.com olarak belirlenmiştir.

2) Engelli Öğrencilerin ve Üniversite Personelinin (Akademisyenler, birim sorumluları, idari personel vb.) bilgi sahibi olmalarını sağlamak:

Engelli öğrenciler üniversiteye yerleştiklerinde karşılarına çıkan birçok soruna çözüm bulmakta zorlanabilmektedirler. Fakat bir üniversitede ortaya çıkan soruna ilişkin başka bir üniversitede çözüm geliştirilmiş olabilir. Uzun vadede, “Engelsiz Kampüs” adlı projeye her eğitim-öğretim yılı başında engelli öğrencilerin yaşadığı sorunlara yönelik çözüm önerilerinin paylaşılması yoluyla deneyim aktarımını mümkün kılacak atölye çalışmaları yapılacaktır. Öte yandan başta öğretim elemanları olmak üzere tüm üniversite personeline engelliler alanında bilinçlendirici toplantılar yapılması ya da broşür, kitapçık gibi kaynaklar oluşturmak ve temin edilmesini sağlamak bu projenin temel hedeflerindedir.

3) Araştırma-Geliştirme Çalışmaları Yapmak ve Danışmanlık Hizmeti Sağlamak:

Üniversitelerde engelli öğrenciler için birimlerin oluşturulması kuşkusuz son derece önemli bir gelişmedir. Bu sayede engelliler sorunlarını iletebileceği ve talepte bulunabileceği merkezler bulabilmişlerdir. Ancak birçok üniversitede bu birimdeki görevlilerin engelliler alanında yeterli bilgiye sahip olmaması önemli bir sorun teşkil etmektedir.

Ayrıca teknolojinin gelişmesiyle birçok soruna bazı ülkelerde çözüm bulunmuştur. Örneğin; görme engelli öğrencilerin, ülkemizde öğrenim görmesinin imkânsız olduğu düşünülen sayısal bölümlerde gerekli uyarlamalar yoluyla bazı ülkelerde rahatlıkla eğitim alabildiği bilinmektedir. Yapılacak AR-GE çalışmalarıyla söz konusu uyarlamaların ülkemizde de uygulanması için girişimde bulunulacaktır. Gerek araştırma-geliştirme çalışmalarıyla sözü edilen düzenlemelerin ülkemize kazandırılmasını temin etmek, gerekse 2. maddede sözü edilen toplantı ya da kitapçık basmak suretiyle üniversite personelinin bilinçlendirme faaliyetinin yanı sıra her alanla ilgili uzman kişileri bir araya getirerek üniversitelerin engelli birimlerine özel danışmanlık hizmeti vermek yoluyla daha etkin yapılar haline gelmesini sağlamak bu projenin üçüncü temel hedefidir.

Yukarıda sözü edilen 3 (üç) temel hedefe ulaşılması halinde;

- 1) Üniversitelerin fiziksel, akademik ve sosyal anlamda gerçekten bir "Engelsiz Kampüs" haline dönüşmesi,
- 2) Engelli öğrencilerin engelsiz akranlarıyla eşit şartlarda bir üniversite ortamında öğrenim görmesi,
- 3) Erişilebilir bir üniversitede öğrenim gören engelli bireyin mezun olduğunda topluma faydalı ve üreten bir birey olarak katılımı,
- 4) Her alanda eşit şartlarda bir arada bulunan engelli bireylerle engelsiz bireylerin kaynaşmasının daha kolay hale gelmesi ve bunun hayatın diğer alanlarına yansımaları mümkün olacaktır.

ENGELLİ ÖĞRENCİ BİRİMLERİ (EÖB) SINIRLARIN ÖTESİNDE

Claire Özel
ODTÜ

On sene evvel, engelliler “özürlü”yken, kapsamlı bir yasa ve Engelli Öğrenci Birimleri (EÖB) yokken, üniversitede okuyan farklı gereksinimli öğrenciler çeşitli stratejiler geliştirerek akademik başarı için çaba gösterirdi. Kaç kişinin zamanında veya kaç yılda mezun olduğu bilinmiyordu çünkü engellilik ve engelliler hakkında veri tutulmazdı.

2004’te ODTÜ Türkiye’de ilk engelli biriminin temelini attı; ardından Özürülüler Yasası onaylandı. Yasanın gereği olarak YÖK’ün de bir yönetmelik hazırlaması gerekiyordu. 2006 Haziran ayında onaylanan yönetmelik her üniversitede olan Sağlık Kültür Spor Daire Başkanlığı’na bağlı bir Özürlü Öğrenci Birimi kurmasını öngörüyordu. 19 Mayıs 2007 tarihinde “Birinci Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı” isimli toplantıya toplam 80 üniversitenin 19undan gelen 28 kişi katıldı. Katılımcıların isteğiyle 2007 Ekim ayında YÖK’ün bilgisi dahilinde “Engelsiz Üniversiteler Platformu” kuruldu.

YÖK’ün Engelli Öğrenci Komisyonu Şubat 2007’den beri toplanıyor (<http://yok.gov.tr/web/guest/engelli-ogrenci-komisyonu>). 2009 Kasım ayında bir üniversiteyle beraber YÖK hakkında da bir dava açılması üzerine Ankara’da bir toplantı düzenlendi ve her üniversitenin yönetiminden katılım oldu. Bunu 2010 Mart ayında başka bir üniversite izledi. YÖK’ün websayfası halen güncel değil.

Dikkate alınacak bir kaç nokta:

Engelli bireyler arası çeşitliliği vurgulayan bir tanım engellileri “homojen olmayan bir kategori” olarak görür; çeşitli engellerle karşılıklı etkileşimleri nedeniyle çok çeşitli ihtiyaç ve yetenekleri olan, birbirine benzemeyen kişilerin bir toplamıdır. Bu yüzden, çeşitliliği dikkate alan sistemlerin mutlaka geribildirimine açık ve cevap veren sistem olması gerekiyor. Üniversite okuyan engelli öğrenciler arasındaki etkileşim ve işbirliğinin desteklenmesi gerek. Onlara en çok sorun yaratan geçiş, “transition” noktaları (liseden üniversiteye, hazırlıktan bölüme, mezuniyetten istihdama) için oryantasyon, koçluk/mentorluk sistemleri vs. düzenlenince travma ve başarısızlık riski azalır, başarıya giden yollar sağlamlaşır.

EÖB’lerin engelli bireylerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi ve değerlendirilmesi gerek. Son on yılda yurtdışındaki üniversitelerde sayıları ciddi miktarlara ulaşan ancak Türk üniversitelerinin henüz kayda değer görmediği engellere (özel öğrenme

güçlüğü, otizm, süregen hastalık, ruh sağlığı, vs.) sahip öğrencilerin kendilerini/engellerini ifşa etmeleri için güven verici koşullar/ortamlar araştırılmalı. EÖB çalışmalarının geliştirilmesi için çalışma ve etik standartlarının netleştirilmesi ve denetlenmesi gerekli; EÖB yıllık kurumsal raporların yanı sıra engelli öğrencilerin gölge raporları da hazırlanılmalı. Otuz senedir faaliyet gösteren Britanya üniversitelerindeki Engelli Öğrenci Birimi danışmanlıkları için, akademik olmayan bu pozisyonlara “engelli öğrencilerin ihtiyaçları konusunda hassas ve danışmanlık alanında tecrübeli lisans mezunu” kişiler aranır. Türkiye’de ise kapsamlı liyakat ve donanım tartışması yapılmadan bu konu bir akademik pozisyon şekline dönüştürülmüş durumda.

YÖK tarafından yedi senedir sürdürülen çalışmaların sonuçları tatminkar olmaktan uzaktır. Web sitesindeki ulusal ölçekte sunulan bilgiler güncel değil ve yetersiz. Oysa, YÖK’ün Engelli Öğrenci Komisyonu’nun yaptığı toplantıların gündemleri ve çıkan kararlar sayfadan erişime açılmalı. Aynı şekilde, tüm üniversitelerin EÖB bilgileri de bu siteden kolayca ulaşılabilir olmalı. Engelli Öğrenci Merkezi (EÖM)’nin yapısı ve görevleri, bu konularda bilgilenmek isteyenler için açıkça belirtilmeli. Kendi üniversitelerinin EÖB’sine başvurduğu halde ihtiyaçları karşılanmayan öğrencilerin yanı sıra, yeni konularda yönlendirmeye ihtiyaç duyan EÖB’ler de YÖK büyesinde görev yapan EÖM’ye başvurabileceklerini bilmeli. Bu merkez belli konularda alt çalışma grupları oluşturup, EÖB’lerin ihtiyaç duyduğu konularda araştırma yapıp etkin yaklaşım yöntemleri geliştirmeli, destek sunmalıdır. 2006 yılından beri YÖK tarafından engelli öğrencilerle ilgili veriler toplanılmaktadır. Henüz erişime açık olmayan bu veriler de YÖK <https://istatistik.yok.gov.tr/sayfasında> yer almalıdır. Ancak böyle yapılırsa, ileride, örneğin Britanya’nın verileri <http://www.hesa.ac.uk/content/view/1897/239/> kadar ayrıntılı bir bilgi kaynağı oluşturulabilir.

İşbirliği ve ortak çalışmalar: EÖBler arası çalışmalar ve bilgi paylaşımı önemli tecrübelerin ve ulaşılan çözümlerin yayılmasına yol açar. 2007 yılından beri düzenlenen yıllık Engelsiz Üniversiteler Çalıştayları tüm Türkiye’nin üniversitelerini bir araya getirirken, her zaman açık olan Engelsiz Üniversiteler Platformu 490 üye arasında bilgi ve etkileşim kanalıdır. 2010’dan beri Bölgesel EÖB Toplantıları her sömestre 2-3 defa toplanıp sınırlı konuları, o bölgeye yöreye özel sorun ve çözümleri tartışır. Şimdiye kadar gerçekleştirilen çalışma ve projelerin sonuçlarının takipçiliğini yapmak sürdürerek, ulaşılan çözümlerden merkezi bilgi bankası oluşturmak son senelerde yaşanan tecrübeleri daha sağlam ve güvenilir kılar. Bu çalışmaların engelli bireylerin bakış açılarında anlamlı hale getirilmesi gerekir.

ENGELLİ BİREYLERİN EĞİTİM HAKKINDAN YARARLANMASI VE BARIYERLER

Doç. Dr. Hatice ŞAHİN

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi. hatice.sahin@ege.edu.tr

I. Engellilik ve Engelli Birey Kavramı

Toplumları oluşturan temel öğeler ortak bir coğrafi mekânda birlikte yaşayan, ortak kültürel değer ve normlara sahip ve birbirleri ile karşılıklı ilişki içinde olan bireylerdir. Bireyler; toplumsal yaşam içinde hem kendi neslinin hem de sosyal normların idamesinden sorumludur. Neslin sürdürülmesi konusunda birey öncelikle beden algısını kullanır. Böylece oluşan “sağlıklı nesiller için sağlıklı bedenlerin olması gerekliliği” anlayışı ortaya çıkmaktadır. Klasik toplum yapısında bedensel yapıda “normalin dışında” bir durumun varlığı nesiller açısından tehlikelidir, hatta Allah tarafından bir cezalandırma ve bir an önce ortadan kaldırılması gereken, toplum içinde görünmemesi gereken bir durumdur. Bu bakış açısının temel olarak yansıdığı alanlardan birinin “engellilik” kavramında olduğu görülmektedir.

Engelliliği oluşturan ana neden bireyin bedeninde diğer bireylerde veya “normalde” görülmeyen bir tıbbi sorunun olmasıdır. Tıbbi sorun eğer bireyin toplumsal yaşamda normal olarak algılanmasını engelliyorsa, o zaman ortaya bedenlerindeki farklılık nedeniyle dışlanan, istenmeyen, cezalandırılan birey ortaya çıkacaktır.

Engellilikle ilgili kavramların tarihsel gelişimi incelendiğinde; özellikle görmeme, duymama, yürüyememe gibi gözle görülür tıbbi sorunların bireylerin tanımlanmasında özürülük, sakatlık terimlerinin kullanıldığını, hatta handicape terimi ile bireyin tıbbi sorundan dolayı işgöremez, işe yaramaz, muhtaç ve el-avuç açıp elinde tasla dilenen kişi anlamında damgalandığı görülmektedir.

Bireyin damgalanma durumu ve yaşadığı ayrımcı tavırların engellenmesi amacıyla 2000’li yılların başında Dünya Sağlık Örgütü tarafından bu konuda yeni bir tanımlama yapılmıştır. Bu alanda “impairment” ve “disability” kavramlarının kullanılması önerilmiştir. Impairment terimi bireyde tıbbi sorundan kaynaklanan “yeti yitimi veya fonksiyon kaybını” ifade etmektedir. Örneğin; trafik kazasında bir bacağını kaybetme nedeniyle bireyin merdiven çıkamaması veya merdiven çıkmada zorlanması, Multiple Skleroz nedeniyle işitme kaybı olması, hipertansiyon nedeniyle böbrek fonksiyonlarının bozulması bir impairment-yeti yitimi, fonksiyon kaybıdır. Bireyin yaşadığı sağlık sorunun bireye yansımalarıdır.

Yeti yitimine neden olan sağlık sorunu eğer toplumsal yaşama entegre olmada, üretken birey olmada sorun yaratıyorsa o zaman disability-engellilik durumundan bahsedilir. Yukarıda yeti yitimi kavramına örnek olarak verilen durumlar engellilik kavramı açısından aşağıda değerlendirilmiştir. Bacağını kaybettiği için merdiven çıkamayan birey eğer asansör varsa söz konusu yere (işyerine, sinemaya vb.) ulaşabilir ve bu sağlık sorunu yaşam içinde varolmasını engellemez. İşitme kaybı

olan birey işyerinde-okulda işitme sorununa uygun bir iş uyarlaması ile işini kaybetmez, yaşamını idame etmek için para kazanır. Böbrek sorunu olan bireyin çalışma hayatında veya sosyal mekânlarda tuzsuz yemek bulabilmesi bireyi sürekli evde olma durumundan kurtarabilir. Toplum içinde asansör, rampa, engelli tuvaleti, işe uygunluk, yeme-içme düzenlemeleri gibi uyarlamaların olmaması durumunda ancak birey sağlık sorunu nedeniyle yaşama katılımında “engellenmiş” olur. Bu durumda ancak “engelli bireyden” bahsetmek mümkün olabilir.

O halde yeti yitimi-fonksiyon kaybı tıbbi bir olayken, engellilik sosyal bir olaydır. Engellilikle ilgili tüm durumlar tıbbi sorunu yaşayan bireyin değil, bu bireyi içine almak isteyen-istemeyen toplumun sorunudur. Bir toplumda farklılıklarla yaşama kültürü gelişmişse tıbbi sorunları olan bireylerin toplumda diğer bireylerle birlikte olması, çalışması ve üretmesi için uygun ortamlar da o boyutta gelişmiş ve oluşturulmuştur. Bu tip bir toplumsal yapıda önemli olan “birey” olma niteliğidir. Toplumda her türlü gereksinimin dikkate alınması ve karşılanması ile bireylerin tıbbi sorunları değil insan-birey olmaları ön plana alınır ve toplumsal yaşam da buna göre şekillenir. Toplumsal yaşamın şekillenmesi kendini kaldırımlar, yollar, asansör, rampa ve tuvaletler, ulaşım olanakları gibi fiziksel düzenlemelerle görülebilir olduğu gibi diğer bireylerin zihinlerinde ve dillerindeki değişimle de kendini gösterir. Tıbbi sorunu değil birlikte yaşama kültürünü odaklayan bu yaklaşımda toplumda bireylerin isimlendirmesi birey olmayı vurgular. Örneğin; gözleri kısmi-tam görmeyen birisi için kör-ama yerine “görme engelli birey”, yürüyemeyen birisi için topal-sakat-çolak yerine “yürüme engelli birey”, konuşamayan ve duymayan birisi için sağır-dilsiz yerine “konuşma-işitme engelli birey” ifadelerini kullanmayı sağlar. Engelliliğin bireyin değil toplumun sorumluluğunda olması ile ilgili yaklaşım özellikle zekâ geriliği gibi engelliliği oluşturan tıbbi sorunların başkalarına hakaret amacıyla kullanıldığı ve bu bireylerin hiçlendiği durumlarda daha da önemli hale gelmektedir.

Engellilikle ilgili dilimizin söylediğinin zihnimizin bu bireylere bakış açımızı yansıttığı, zihnimizin de toplum içindeki davranışlarımızla görülebilir olduğu açıktır. Dilimiz kör, topal, çalılık, sağır, dilsiz, geri zekalı, özürsüz, sakat veya handikaplı diyorsa zihnimizin tıbbi soruna, eksikliğe, farklılığa, normal dışı duruma odaklandığı görülmektedir. Bu tip bir dil kullanımı ce zihinsel yapı da toplumsal yaşamda engelli bireylere acıma, yatsıma- görmemezlikten gelme, ayırma ve damgalama davranışının sergilenmesine neden olmaktadır.

O nedenle 2001 yılında DSÖ tarafından yapılan değişiklikle; yeti yitimi, yetersizlik, fonksiyon kaybı (impairment) kavramının sağlık çalışanları açısından sağlık sorunundan kaynaklanan fonksiyon kaybının değerlendirildiği durumlarda kullanımı önerilirken, engellilik (disability) kavramının ise bireyin yeti yitimi, yetersizlik, fonksiyon kaybı nedeniyle toplumsal yaşama katılımında dezavantaj yaşadığı durumlarda kullanımı önerilmektedir. Engellilik kavramında sorumlu toplumdur, dil ile zihin de buna göre değişmektedir. Engellilik kavramı ile bireyin tıbbi sorunu değil farklı gereksinimlerle BİRLİKTE YAŞAMA anlayışı ön plandadır.

II. Engellilik Verileri

Türkiye’de 2002 yılında yapılan Türkiye Özürüllük Araştırması’na göre engellilik oranı % 12.29’dur. Bu oran ile ülkemizdeki durum dünya ortalaması ile (% 10-15) benzerlik göstermektedir. Engelli bireylerin % 2.58’i gözle görünür bir engelliliğe sahipken % 9.70’i kronik hastalık kaynaklı ve genellikle görülmeyen bir engel durumuna sahiptir. 2010 yılında TÜİK tarafından yapılan Özürüllülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması’na göre bireylerin % 29,2’u zihinsel, % 25,6’sı kronik hastalık, % 18’i çoklu hastalık, % 8,8’i ortopedik, % 8,4’ü görme, % 5,9’u işitme, % 3,9’u ruhsal ve duygusal ve % 0,2’si dil ve konuşma nedeniyle gereksinimleri farklılaşmakta ve engelli kategorisinde yer almaktadır.

Her iki araştırmadaki oranlar toplam nüfus içinde ciddi sayıda kişiyi ifade etmektedir. Bireylerin tıbbi sorunları ile gereksinimlerinin farklılaşması konusu toplumdaki yaygınlıkları ile bir arada değerlendirildiğinde ortaya ciddi bir insan hakları meselesini getirmektedir. Bu bireyler anayasal haklarından doğan sağlıklı yaşama için sosyal güvenceye, bağımsız ve üretken birey olmaları için uygun eğitim ve istihdam olanaklarına sahip olmalıdır.

Oysa Türkiye Özürüllük Araştırması (2002)’na göre engelli bireylerin % 36,33’ü okuryazar değildir, % 40,97’si ilkokul mezunudur ve ancak % 2,42’si yükseköğrenim mezunudur.

TÜİK Özürüllülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması (2010)’na göre bu oranların bazı alanlarda daha da kötüleştiği görülmektedir. Örneğin; okuryazar olmayanların oranı % 41,6, Okur-yazar olup bir okul bitirmeyenlerin oranı % 18,2, ilköğretim mezunu olanların oranı % 10,3 olarak saptanmıştır. Lise ve üzeri mezunların oranı % 7,7 olarak belirtilmiş, tamamlanmış yükseköğretim ile ilgili bir veri sunulmamıştır. Engellilik bir eşitsizlik alanı iken kadın olma, kırdan yaşama, sosyal güvencesinin olmaması, işsizlik gibi diğer faktörler de eklendiğinde okuryazar olmama oranları daha da fazla yükselmektedir. Bu rakamlar bize engelli bireylerin eğitim haklarından yeterince yararlanmadığını çarpıcı biçimde göstermektedir.

TÜİK tarafından 2010 yılında yapılan araştırmada; ülkemizde engelli bireylerin % 84,8’i her türlü hizmetten yararlanmada sınır oran olan % 40 üzerinde engellilik oranına sahiptir. Okul öncesi dönemde (0-6 yaş) olan engelliler % 4,9, ilkokul çağında olanlar % 16,2, ortaöğretim ve yükseköğretim çağında olanlar ise % 17,2 orana sahiptir. Kısacası ülkemizdeki engelli bireylerin % 38,3’ü aktif eğitim görecektir. 6 yaş üzerindeki engelli nüfusta eğitim düzeyi değerlendirildiğinde % 41,6’sı okuryazar değildir, % 18,2’si okuryazardır ancak bir okul bitirmemiştir, % 22,3’ü ilkokul, % 10,3’ü ilköğretim ve dengi bir okulu, % 7,7’si ise lise ve üzeri eğitim seviyesine sahiptir.

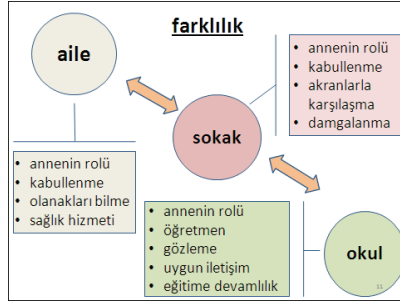
Engelli bireylerin okulöncesi çağdan yükseköğrenimin sonuna kadar eğitim hakkından yararlanmasının önünü açana ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Ülkemizde TC Anayasası, 222 Sayılı Eğitim Kanunu, 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 5378 Sayılı Özürüllüler ve Bazı Kanun ve K.H.K. Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında K.H.K., Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği ve Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği ulusal

düzeydeki, Hakları Evrensel Bildirgesi (1948), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1952), UNESCO Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme (1960), BM Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (1966), BM Zihinsel Engelli Bireylerin Hakları Bildirisi (1971), BM Özürlü Hakları Bildirgesi (1975), UNESCO Malaga Eğitim, Önleme ve Katılım Faaliyetleri Dünya Konferansı ve Sundberg Bildirgesi (1981), BM Engelliler İçin Dünya Eylem Programı (1982), Engelliler İçin Dünya Eylem Sözleşmesi (1982), Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989), Herkes İçin Eğitim Dünya Konferansı (1990), BM Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Standart Kurallar (1993), UNESCO Salamanca Bildirgesi (1994), BM Özürlülük Strateji Belgesi (1996), Engelliler İçin Engelsiz Avrupa Tebliği (2000), Dünya Eğitim Forumu (2000), BM Özürlülük İçin Fırsat Eşitliği (2003), BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (2006), Avrupa Komisyonu Özürlülük Eylem Planı (2004-2010), Avrupa Konseyi Özürlüler Eylem Planı (2006-2015), Avrupa Birliği Özürlülük Stratejisi (2010-2020) ise özel eğitimin düzenlenmesinde dayanak olan uluslararası düzeydeki yasal metinlerdir.

Tamamlanmış yükseköğretimin engelli bir birey için anlamı “bağımsız yaşamada ve toplumda saygın bir yer edinmede istihdam olanaklarının daha nitelikli olmasını” sağlamasıdır. Bu oranların düşük olması, hatta okuyamaz olmama durumunun daha da artması engelli bireylerin en temel hak olan eğitim hakkından yeterince yararlanamadığının bir göstergesidir.

III. Engellilik ve Eğitim Hakkından Yararlanma

Engellilik ve eğitim hakkı konusunu daha iyi anlamak için “farklılık” kavramının incelenmesinde yarar vardır. Engelliliğe neden olan tıbbi bir sorun gerek görsel gerekse gereksinimler bakımından bireyde diğer toplum bireyelerine göre bir farklılık yaratır. Bu farklılığın algılanması, farklılıkla barışma veya kabul süreci farklılıkla yaşamadaki ilk adımdır. Eğer farklılık konusu ile ilgili bu aşamalar uygun biçimde değerlendirilemezse farklılık aile ve gereksinimi farklı olan bireyi için yük, sorun olarak algılanırsa bireyin izolasyonu, saklanması gündeme gelir. Bu durumda da en temel haklardan yararlanma sözkonusu olmaz. O nedenle bireyin gereksinimlerindeki herhangi bir farklılığın “birlikte yaşama kültürüne” dönüşmesinde temel birkaç aşama vardır. İlk aşama ailedir. Farklılığı olan bir çocuğa sahip olmak pek çok aileyi üzer, gelecek kaygısını artırır. Bu durumda aile içinde en önemli rolün annelerde olduğunu görülmektedir. Farklılığı kabulü, çocuğun gereksinimlerinin farklı olacağına bilincinde olması anneyi gereksinimleri karşılama için farklı olanakları araştırmaya yönelmesine neden olmaktadır. Hamileliği sırasında annenin sağlık hizmeti tarafından düzenli izlenmesi de anneyi farklı gereksinimi olan bir bebek sahibi olacağı konusunda bilgilendirir.

Şekil 1: Engelliliği Algılama Süreci

○ halde anne başta olmak üzere ailenin farklılığa bakışı ile çocuğun kendini, bedenini algılaması konusunda önemli bir aşama kaydedilir ve çocuk aileden sonraki ilk sosyalleşme alanı olan sokağa çıkabilir. Sokak ortamı ailelerinden herhangi bir konudaki ilk yaklaşımı öğrenen çocuklardan oluşmaktadır. ○ nedenle farklı gereksinimi olan bir çocuğun akranları tarafından algılanma biçimi o çocuğun yaşamı için belirleyicidir. Eğer çocuk sokaktaki akranları tarafından kabul görüyorsa (örneğin; yürüme engeline rağmen saklambaç oynayabiliyorsa) bu çocuk aileden sonraki ilk kabul alanı olan sokakta da var olma yolunda önemli bir adım atacaktır. Akran çocukların farklı gereksinimi olan bir çocuğa yaklaşımları gerçekte her bir çocuğun ailesinin farklılıklara- engelliliğe yaklaşımının da yansımasıdır. Sokak ortamında farklılığı nedeniyle damgalanan, dışlanan bir çocuk bir süre sonra kendini daha güvende hissettiği ev ortamına çekilecek ve sosyalleşmesi sekteye uğrayacaktır. Daha henüz oyun çocukluğu döneminde sokaktan eve dönen bir engelli çocuk okul yaşamında da sıkıntı yaşayacaktır. ○ nedenle aileden sokağa çıkma nasıl bir emek ve sabır gerektiriyorsa, çocuğun sokakta kalabilmesi de öyle emek ve sabır gerektirmektedir. Sokak ortamında akranları ile kendini var eden bir çocuk artık okul ortamına rahatlıkla geçebilir. Tabii ki okul ortamı aileden ve sokaktan daha da farklı bakışları, davranışları içermektedir. Farklı gereksinimi olan bir çocuğun sınıf ve okul ortamında kabul görmesinde, çocuğun akademik olarak başarılı olmasında anahtar rol öğretmendir. Sınıftaki tüm öğrencilerin kendi ailelerinden ve sokaklarından getirdikleri "farklılıkları algılama" yaklaşımı okul ortamında bir yaşam biçimine dönüşmektedir. Öğretmenin farklı gereksinimi olan çocuğa yaklaşımının, özen(sizliği)nin diğer öğrenciler tarafından gözlemlendiği ve rol model olarak benimsendiği unutulmamalıdır. Sınıf ortamında öğretmenin çocuğu gözleme davranışı gereksinimlerin karşılanmasını hızlandırır ve akademik başarıyı artırır.

Bu üç aşamanın sağlıklı bir biçimde yaşanması veya aşamalar arası geçişlerde sorunların daha az olması, çocuğu aileden başlayarak yaşam içinde farklılıkları ile var olabilmede cesaretlendirecektir. Ters bir durumda ise çocuk hemen güvenli hissettiği ortama geri dönecektir.

Okulda öğretmenin, sınıf arkadaşlarının tutumları ve fiziksel düzenlemeler farklı gereksinimdeki çocuğu okulda tutma veya evine kapanma konusunda belirleyici faktörlerdir.

Yukarıda verilen okullaşma oranındaki düşük sayıların arkasında aile, sokak ve okul üçlüsünde sorunlarla karşılaşma yatmaktadır. O halde engelli bireylerde okullaşma oranını artırmada, eğitim hakkından maksimum yararlanmada bu aşamaların sağlıklı biçimde yaşanması gereklidir. Buradan da görüldüğü üzere eğitim hakkından yararlanmada bile çocuğun yaşadığı tıbbi sorundan daha önemlisi toplumsal dinamiklerdir. Bu nedendir ki engellilik konusu tüm toplumun sorumlu olduğu bir alan olarak algılanmalıdır.

Bir ailede henüz annenin hamileliği aşamasında farklı gereksinimi olacak bir bebeğin olacağı haberinin alınması birkaç türlü tepkiye neden olmaktadır. Örneğin aile bebeğin Down sendromlu olacağını öğrendiğinde haberin ilk etkisi şok'tur. Şok'un ardından gebelik sonlandırılabilir veya doğumuna karar verilebilir. Eğer bebeğin Down sendromlu olacağı doğum öncesi saptanmamışsa, haberin şok etkisi, durumu kabullenme, durumun geçici olacağı inancında direnme veya aile fertlerinin birbirlerini suçlaması gibi tepkiler gündeme gelebilir. Bu aşamada aileye en fazla destek olacak ve bebek için en iyi olanakların yaratılmasında danışmanlık verecek olan "kötü haberi" aileye veren sağlık çalışanıdır. Sağlık çalışanları ile bebeğin farklı gereksinimi olacağına ilişkin yaşanan ilk iletişim aslında "özel eğitim" hizmetinin de başlangıcını oluşturur.

IV. Özel Eğitim Hizmetleri

Çeşitli nedenlerle bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey özel eğitime gereksinimi olan birey olarak tanımlanmaktadır. Eğitim alma hakkının bir yaşam hakkı ve insan hakları meselesi olduğu söz konusu yasal metinlerde özellikle üzerinde durulmaktadır. Hakların neler olduğunun tanımlanması dışında özel gereksinimlere uygun ve insani koşullarda eğitim almanın şartları da tanımlanmakta gerek kamu gerekse özel kuruluşların özel eğitim gereksinimini gidermeleri konusundaki sorumlulukları da metinlerde yer almaktadır. Özel eğitimle ilgili yasal metinlerin olması önemli bir kazanım olmasına rağmen bunların yaşamda uygulanabilir olması, denetlenebilir olması daha da fazla önem taşımaktadır.

2006 yılında 31.05.2006 tarih ve 26184 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren ve günümüze kadar birkaç kez değişikliğe uğrayan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin amacı Türk milli eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda, genel ve mesleki eğitim görme haklarından yararlanabilmelerini sağlamaya yönelik usul ve esasları düzenlemektir.

Yönetmelik özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri, bu bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile akademik disiplin

alanlarındaki yeterliliklerine dayalı olarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitimi düzenlenmektedir.

V. Özel Eğitim Hizmetlerinin Türleri

Özel eğitim hizmetleri engelli bireylerin yaş dönemlerine göre tanımlanmakta ve uygulanmaktadır. Özel eğitim türleri aşağıda özetlenmiştir.

a. Erken çocukluk dönemi özel eğitim hizmetleri; 0-36 ay arası çocukların eğitimi ve bireyin eğitimine katkı sağlamak amacıyla ailenin bilgilendirilmesi ve desteklenmesi yoluyla yapılır. Bu aşamadaki hizmetler yukarıda sözü edilen sağlık çalışanlarından engellilikle ilgili ilk haberi alma ile başlar.

b. Okul öncesi dönemde özel eğitim hizmetleri; 37-66 ay arasındaki özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin okul öncesi eğitimi zorunludur. Okul öncesi eğitim kurumlarında kaynaştırma uygulamaları kapsamında yetersizliği olmayan akranları ile aynı sınıfta veya özel eğitim sınıflarında sürdürmeleri esas olmakla birlikte olmakla birlikte 37-66 ay arasındaki çocuklar için özel eğitim anaokulu, 48-66 ay arasındaki çocuklar için okul ve kurumlar bünyesinde özel eğitim anasınıfları açılabilir.

c. İlköğretimde özel eğitim hizmetleri; özel eğitime ihtiyacı olan bireyler ilkokul ve ortaokul kademesindeki eğitimlerini öncelikle kaynaştırma uygulamaları yoluyla akranları ile bir arada sürdürebilecekleri gibi özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için açılan ilkokul ve ortaokullarda da sürdürebilirler. Genel eğitim programlarının amaçlarını gerçekleştiremeyecek durumda olan bireyler ise eğitimlerini, gelişim alanlarındaki performans düzeylerine göre hazırlanmış eğitim programlarının uygulandığı özel eğitim okul ve kurumlarında sürdürürler. Ortaokulları tamamlayan öğrenciler genel, mesleki ve teknik ortaöğretim okullarına yönlendirilirler.

d. Ortaöğretimde özel eğitim hizmetleri; Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler ortaöğretimlerini, öncelikle kaynaştırma uygulamaları yoluyla akranları ile bir arada genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarında sürdürebilecekleri gibi özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için açılan ortaöğretim kurumlarında da sürdürebilirler.

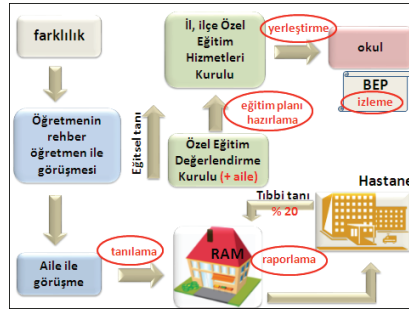
e. Yükseköğretimde özel eğitim hizmetleri; engelli bireyler yükseköğretime geçiş için sınava girmekle yükümlüdür. Meslek liselerinden yükseköğretime sınavsız geçiş uygulaması da yine engelli bireylerin yükseköğretime haklarından yararlanmasının önünü açmaktadır.

f. Yaygın eğitimde özel eğitim hizmetleri; Yaygın eğitim hizmetleri; bireylerin temel yaşam becerilerini geliştirmek, öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak, onları işe ve mesleğe hazırlamak amacıyla yönelik programların hazırlanması ve uygulanması biçiminde yürütülür. Bu hizmetler halen uygulanan yasal düzenleme ile halk eğitim merkezleri bünyesinde verilir. Bu eğitimlere devam eden engelli bireylerin yol ve yemek ücretleri bakanlık tarafından karşılanır.

g. Evde eğitim hizmetleri; Okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise çağındaki özel eğitime ihtiyacı olan bireylerden eğitim ve öğretim kurumlarından doğrudan yararlanamayacak durumda olanlara evde eğitim hizmeti verilir. Bu hizmet özel eğitim hizmetleri kurulu tarafından planlanır. Öğrencilerin kayıtları okullara yapılır

ancak devam şartı aranmaz. Bu hizmetler, gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmen tarafından sürdürülür. Ancak, bireyin eğitim ihtiyaçları doğrultusunda okul öncesi, sınıf ve alan öğretmenleri de görevlendirilir. Engelli birey kayıtlı bulunduğu okulda uygulanan öğretim programlarından sorumludur.

h. Aile eğitimi hizmetleri; aile eğitiminde esas olacak genel ilke ve amaçlar doğrultusunda bireyin yetersizliği, gelişim özellikleri, eğitim ihtiyaçları ve ailenin ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanır ve yürütülür. Aile eğitim programları, RAM'lar, özel eğitim okul ve kurumları, kaynaştırma uygulamaları yapılan okullar tarafından hazırlanır ve yürütülür. Bireyin ve ailenin ihtiyaçları doğrultusunda bireysel, grup ya da uzaktan eğitim şeklinde yürütülür.

Şekil 2: Özel Eğitime Karar Verme Süreci

Engelli bireyin doğum öncesi dönemden başlayarak yaşam boyu özel eğitim hizmetlerinden yararlanması için yasal düzenlemeler mevcuttur. Özel eğitime karar verme sürecinde önemli olan bileşenler aşağıda sıralanmıştır. Akranlarına göre farklılığı saptanan her çocuk bu süreci takip etmektedir (Şekil 2).

a. Eğitsel değerlendirme ve tanılama: Engelli bireyin aile ve sokaktan sonraki sosyalleşme alanı akranları ile birlikte olduğu ilköğretimdir. Eğer aile okul yönetimini ve öğretmeni engel konusunda bilgilendirmemişse, engel görülebilir değilse veya okul öncesi dönemde engelliliğe ilişkin herhangi bir öntanı yoksa sınıf öğretmenine çok önemli bir görev düşmektedir. Öğretmenin gözlemi ile çocuğun akranlarına göre farklı olduğu saptandığında öğretmen gözleminin doğruluğunu veya yapılacakları girişimleri okulda rehber öğretmen ile görüşmektedir. Sınıf öğretmeni ile rehber öğretmenin görüşmesinde çocuktaki akranlarına göre farklılığın teyit edilmesinden sonraki aşama aile ile görüşmedir. Bu aşama akranlarına göre farklılığın aile yaşamı içinde de olup olmadığının, diğer aile fertlerindeki benzer durumların varlığı konusunda bilgi edinilmesini sağlar. Ailenin de görüşleri alındıktan sonraki aşama çocuğun Rehberlik Araştırma Merkezi'ne (RAM) gönderilmesidir. Özel eğitim alma süreci engelli bireyin (çocuk-öğrencinin) Rehberlik Araştırma Merkezleri (RAM) tarafından eğitsel değerlendirme ve tanılamamanın yapılması ile başlar. Bireyin eğitsel değerlendirme ve tanılaması rehberlik ve araştırma merkezinde oluşturulan özel eğitim değerlendirme kurulu

tarafından nesnel, standart testler ve bireyin özelliklerine uygun ölçme araçlarıyla yapılır. RAM'da yapılan ilk görüşmeden sonra çocuk tıbbi tanılama için hastaneye gönderilir. Hastaneden alınan raporda özür oranının % 20 ve üzerinde olması durumunda RAM bünyesindeki özel eğitim değerlendirme kurulu tarafından özel eğitim durumu alma durumu değerlendirilir. Tanılamada; bireyin özürü sağlık kurulu raporu ile zihinsel, fiziksel, ruhsal, sosyal gelişim özellikleri ve akademik disiplin alanlarındaki yeterlilikleri, eğitim performansı, ihtiyacı, eğitim hizmetlerinden yararlanma süresi ve bireysel gelişim raporu dikkate alınır.

b. Raporlama: Eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunda özel eğitime ihtiyacı olduğu belirlenen bireyler için Özel Eğitim Değerlendirme Kurul Raporu hazırlanır. Millî eğitim müdürlükleri, örgün ve yaygın eğitim kurumları, sağlık kuruluşları, üniversiteler, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı birimler ve yerel yönetim birimleri özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitsel değerlendirme ve tanılanması amacıyla RAM'a yönlendirilmesinden sorumludurlar. Özel eğitim değerlendirme kurulu toplantısına aile de katılır ve çocuk için gerekli özel eğitim aile ile birlikte planlanır.

c. Eğitim Planı Hazırlama: Eğitsel değerlendirme ve tanılaması yapılarak özel eğitime ihtiyacı olduğu tespit edilen engelli birey için RAM özel eğitim değerlendirme kurulu tarafından eğitim planı hazırlanır.

d. Yerleştirme: Planlanan özel eğitimin hangi kurumda verileceği kararını ise sonraki aşama olan il, ilçe özel eğitim değerlendirme kurulu verir. Aileye uygun okul seçeneklerini yerleştirme sırasında dikkate alır. Özel eğitime ihtiyacı olan birey uygun resmi okul veya kuruma yerleştirir. Bireylerin uygun eğitim ortamına yerleştirilmesinde engel türüne ve ağırlığına uygun olarak özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin öncelikle yetersizliği olmayan akranlarının devam ettiği sınıf olmak üzere (tam zamanlı kaynaştırma), özel eğitim sınıfı (yarım zamanlı kaynaştırma dahil), gündüzlü özel eğitim okulu/kurumu, yatılı özel eğitim okulu/kurumu gibi en az sınırlandırılmış ortamlarda eğitimlerini sürdürmelerini sağlayacak şekilde yerleştirilmelerine dikkat edilmektedir. Bireylerin yetersizlik türü (engeli) ve derecesi, tüm gelişim ve akademik disiplin alanlarındaki performansı, eğitim ihtiyaçları ile ilgi ve istekleri yerleştirme yapılmasında dikkate alınmaktadır.

e. İzlem: Çocuğun yerleştirildiği okul öğrencinin özür oranına göre Bireyselleştirilmiş Eğitim Programını (BEP) oluşturur, uygular ve izler. Özel eğitim hizmetlerinin planlanması ve eğitimde sürekliliğin sağlanması amacıyla erken çocukluk döneminden itibaren eğitimin her kademesinde özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin gelişimleri izlenmektedir. İzleme; önerilen özel eğitim hizmetlerinin uygunluğunun ve Bireysel Eğitim Planlarında (BEP) yer alan amaçların gerçekleşme düzeyi bakımından değerlendirilerek her yıl eğitim planlarının yenilenmesi yoluyla yapılmaktadır. İzlem; özel eğitim hizmetleri kurulu, rehberlik ve araştırma merkezleri, okullar, kurumlar ve ailenin iş birliğiyle yapılması gerekir.

VI. Özel Eğitim Hizmeti Veren Kurumlar

Özel eğitim hizmetlerinin verildiği kurumlar hakkında bilgi vermek gerekir. İşitme, görme ve ortopedik yetersizliği olan bireyler için açılan okul ve kurumlar, Görme Engelliler Basımevi ve Akşam Sanat Okulu, Zihinsel yetersizliği olan bireyler ile otizmi olan bireyler için açılan okul ve kurumlar resmî ve özel gündüzlü özel eğitim okul ve kurumları biçimde açılmaktadır. Otistik bireyler için açılan okul ve kurumlar (2013 başında değişiklik oldu ve Özel eğitim uygulama merkezleri ismini aldı), sağlık kuruluşlarında yatarak tedavi gören bireyler için açılan okul ve kurumlar, üstün yetenekli bireylerin eğitimi amacıyla açılan kurumlar, Birden fazla yetersizliği olan bireyler için açılan özel eğitim kurumları, Özel eğitim mesleki eğitim merkezi (okulu), Özel eğitim iş uygulama merkezi (okulu). Resmî ve özel; okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumları ile yaygın eğitim kurumları, özel eğitime ihtiyacı olan bireylere özel eğitim hizmetleri sağlamakla yükümlüdürler.

Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini sürdürdükleri okul ve kurumların özelliğine göre; rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri servisi, destek eğitim odası, gözlem odası, bireysel eğitim odası, dinlenme odası, oyun odası, revir, aile eğitimi odası, resim ve müzik odaları, uygulama evi, çok amaçlı salon, hidroterapi havuzu, kütüphane, açık ve kapalı bahçe, beden eğitimi salonu, gösteri ve tiyatro salonları, işitme, konuşma ve dil laboratuvarları, fizik tedavi ve rehabilitasyon salonu, atölye gibi bölümlere yer verilmelidir. Ayrıca okul ve kurumlarda ortak kullanım alanları tekerlekli sandalye ile dolaşmayı sağlayacak şekilde düzenlenir, rampa-tutamak gibi ek tedbirler alınır. İşitme yetersizliği olan öğrencilerin eğitimlerini sürdürdükleri ortamlarda ses yalıtımı yapılmalıdır.

Özel eğitim kurumlarında uygulanan eğitim programları da farklıdır. Bireyselleştirilmiş eğitim programı, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin gelişim özellikleri, eğitim performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda hedeflenen amaçlara yönelik hazırlanan ve bu bireylere verilecek destek eğitim hizmetlerini de içeren özel eğitim programıdır. Yukarıda verilen bilgilerde yükseköğrenime kadar engelli bireyin eğitim hakkından yararlanmasında "birey" olmaya, ve "gereksinimlerine özel planlama"ya yani bire bir ilgiye yer verilirken, tüm çabalar bu yönde gösterilirken, yükseköğrenimde durum değişmektedir. Yükseköğrenimde bireyin engeline uygun kurum için eğitim ve fiziksel mekanlarda düzenleme yapma esas olmasına rağmen BEP uygulaması geçerli değildir.

VII. Özel Eğitim Hizmetlerinden Yararlanmada Karşılaşılan Sorunlar - Bariyerler

Özel eğitim hizmetlerinden yararlanma sürecinin her bir aşamasında sorunlar veya bariyerlerle karşılaşmaktadır.

1. Eğitsel değerlendirme ve tanılama

- Öğretmenin çocuğu gözlememesi, akranlarına göre farklı olduğunu fark etmeme

- Okullarda rehber öğretmenlerin olmaması, sınıf öğretmenlerini yönlendirme sorunu
- Okul yönetimi veya öğretmenin çocuğun durumu ile ilgili olarak aile ile iletişim kuramaması
- Ailenin okul yönetimi veya öğretmenin çocuğun durumu ile ilgili olarak verilen bilgileri ve çocuğun RAM'egönderilme sürecini kabul etmemesi
- RAM'de tanılamada görev alacak personelde eksiklik olması
- Tanılamada kullanılan testlerin eski olması
- RAM personelinin aile ile iletişim kuramaması
- Çocuğun RAM'i tarafından izlenmesinde sorun olması
- Ailenin RAM'in nerede olduğu, nasıl gidileceği, ne kadar süreyle gitmek gerektiği konularını içeren erişim sorunları

2. Raporlama

- Hastane koşullarında tıbbi tanılamada gecikme veya hastanelere göre değişen rapor oranları veya tutarsızlıklar
- Sağlık çalışanlarının çocuğun durumunun doğru saptanmasında önemli olan bilgiler konusunda aile ile iletişim kurmasında sorun yaşaması
- Sağlık çalışanlarının saptanan farklılık veya çocuğun gereksinimleri konusunda aileye yeterli bilgi vermemesi. Bu başlık özellikle erken dönem özel eğitim hizmetlerinin planlanması açısından önemlidir.
- Sağlık çalışanlarının saptanan farklılık veya çocuğun gereksinimleri konusunda aileye verdiği bilgiler ile ailenin karşılaşacağı durumlardan korkması
- Sağlık kurulunun vereceği rapor nedeniyle çocuğun damgalanacağı ile ilgili ailede endişelerin olması
- Tıbbi tanılama ve raporlama sonrası çocuğu izlenmesinde eksikliklerin olması

3. Eğitim Planı Hazırlama

- RAM'da özel eğitim değerlendirme kurulunda personel eksikliği olması
- Çocuğun gereksinimlerinin ayrıntılı biçimde belirlenememesi
- Kurul çalışmalarında ve karar vermede aile ile yeterli iletişimin kurulamaması
- Çocuğun eğitim planı oluşturulduktan sonraki zamanlarda izlenmesinde sorun yaşanması

4. Yerleştirme

- Çocuğun gereksinimine yanıt verecek ve özel eğitim için yerleştirilecek okullarda eksiklik olması
- Ailenin ve çocuğun yerleştirme yapılan okul ile uyumunda sorunların olması
- Çocuğun yerleştirildiği okulun olanaklarının sınırlı olması
- Okulda özel eğitim öğretmenin eksiklik olması

5. İzlem

- Öğretmenlerin BEP hazırlamayı bilmemesi

- Öğretmenlerin öğrenciye özel hazırlanan BEP'e uymaması
- Öğretmenlerin özel eğitim alan öğrenciyi gözlememesi, izlememesi
- Öğrencinin sonraki yıllara, sınıflara hazırlanamaması

Ülkemizde özel eğitim hizmetleri yasal metinlerde tanımlandığı kadar kolaylıkla uygulanamamaktadır. Özel eğitim gereksinimi olan bireylerin tespitinin iyi yapılamaması ülkemizde olduğu gibi dünyada da sorundur. Genel olarak engellilik oranları bu konuda fikir vermekle birlikte yeterli değildir. Dünya çapında engellilik oranı % 10-15 arasında değişmektedir, ülkemizde ise engellilik oranı 2002 yılında yapılan Türkiye Özürlülük Araştırması verilerine göre % 12.28'dir. Ülkelerin gelişmişlik düzeylerine, demografik dağılımına (genç-yaşlı nüfus), iş kazaları, doğumsal sorunlar, ev kazaları gibi farklı nedenler engellilik oranlarının değişimine neden olmaktadır. Ancak bu rakamlar özel eğitim gereksinimini ortaya koymaktan uzaktır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın web sitesinden edinilen veriye göre 2012 yılında Aralık itibarıyla ülkemizde toplam 1728 Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi bulunmakta ve bu merkezlerinde toplam 255848 engelli birey destek eğitim hizmeti almaktadır. Ancak bu verinin illere göre dağılımı, özel eğitim öğretmen ihtiyacı ve karşılanma durumu, özel eğitim sınıfı olan okulların sayısı, tam, yarım zamanlı ve tersine kaynaştırma uygulanan okulların dağılımı, okulların engelli bireyler açısından fiziksel veya donanımsal yeterliliği gibi verilere ulaşmak mümkün değildir.

Özel eğitim sınıflarında görev alacak öğretmenler ve yetiştirilmeleri konusunda sorun vardır. Üniversitelerde özel eğitim bölümleri yeterli sayıda değildir. Var olan bölümlerde ise kadro sorunları nedeniyle lisans düzeyinde eğitimler verilememektedir. Engel türlerine göre öğretmen yetiştirme sorunu yanında yetişen öğretmenlerin atanmaları ile ilgili sorunlar da yaşanmaktadır.

Destek eğitimi saatleri ve ödenen miktar aileler tarafından yeterli görülmemektedir. Engelli bireylere ayda 8 saat bireysel 4 saat grup eğitimi olmak üzere ayda toplam 12 saat destek eğitimi gideri karşılanmaktadır. 7 Şubat 2013 tarihli ve 28552 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2013 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Uygulama Tebliğine göre Katma değer Vergisi hariç olmak üzere bireysel eğitim için aylık 386 TL; grup eğitimi için 109 TL olarak ödenmektedir. Özellikle ağır zihinsel engeli olan bireyler için aylık eğitim saatleri yeterli değildir.

Öğretmenlerin engellilik konusunda yeterli bilgileri yok ve engelli bireylere karşı tutumlarında sorun vardır. Engelli bireylere karşı ayrımcı yaklaşımların sergilendiğini görüyoruz. Özellikle tam zamanlı kaynaştırma sınıfı olan öğretmenler sınıfların kalabalık oluşunu ve engelli bireylerle bire bir eğitimin zorluğunu öne sürerek engelli bireyleri sınıflarında istememektedir.

Yukarıda sıralanan sorun alanlarına ek olarak öğretmenlerin kaynaştırmalı eğitimi benimsememesi, gezici öğretmenin olmaması (evde özel eğitim hizmetlerinin sunulmaması) ile akranlarına göre farklı gereksinimi olan çocuğun okul bırakma oranında artış olmaktadır. Öğrencinin farklılığı akranlarına göre bir eşitsizlik yaratırken yukarıda sayılan sorunlar ile birlikte eşitsizlikler daha da artmaktadır.

Eşitsizlik alanlarını aşarak yükseköğretime kadar ulaşabilen öğrencinin bu aşamada ilk-orta öğretimdekigibi teke tek tanılanması ve ona özgü BEP hazırlanması mümkün değildir. Bireyin eğitimdeki yaşı büyüdükçe öğrenme etkinliklerinde bağımsızlaştığı dikkate alındığında yükseköğrenimde engelli bireyle teke tek / doğrudan ilgilenilmediği görülmektedir. 2006 yılında yürürlüğe giren YÖK'ün yönetmeliği ile üniversitelerde engelli öğrencilerin gereksinimlerinin karşılanmasında köprü vazifesi gören birimlerin kurulması öngörülmüştür. Kurulan birimler ancak engelli bireyin başvurusuna göre hizmet planlanmasına katkı sağlamaktadır. Yani yükseköğrenim aşamasında gereksinimlerinin karşılanması konusunda öğrencinin talepkar davranması gerekmektedir.

VIII. Son Söz

Türkiye Özürlülük Araştırması'nda (2002) engelli bireylerin kurum ve kuruluşlardan engellerinin ortadan kaldırılmasına yönelik beklentileri değerlendirilmiştir. Engelli bireylerin % 61,22'si kurum ve kuruluşlardan parasal katkı isterken, ancak % 3,31'i eğitim olanaklarına ulaşma konusunda beklentisini dile getirmektedir. TÜİK'in 2010 yılında yaptığı Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırmasına göre engelli bireylerin % 85,7'si da sosyal yardım ve desteklerin artırılmasını isterken, 2002 yılına göre oran artmakla birlikte ancak % 25,6'sı eğitim olanaklarının artırılmasına ilişkin beklentilerini dile getirmiştir.

Bu durum engelli bireylerin başta eğitim olmak üzere tüm alanlardaki haklarının farkında olmaması, hakları için yeterince mücadele etmemesi olarak değerlendirilebilir. Bu durumun değerlendirilmesinde asıl önemli konu ise engelli bireylerin "haklar" meselesinin dışında "sosyal yardım" meselesine daha da fazla istekli olmalarıdır. İzlenen hükümet politikaları sayesinde engelli bireyler hak temelli yaklaşımdan uzaklaşmış, yardım temelli yaklaşımı benimsemiştir.

Eğitim hakkından yararlanmanın üst düzeylere çıkması için engelli bireylerin farkında olması, talepkar olması ile birlikte Milli Eğitim Bakanlığı tarafından da özel eğitim hizmetlerinin ilgili yönetmelikte yazdığı biçimde esasları ile uygulanması, uygun nitelikte öğretmen yetiştirme ile hizmetlerin maksimum düzeyde sunulabilmesi gereklidir. Son yıllarda engelli bireylerle ilgili yapılan düzenlemelerden biri de belirli bir yaştan üzerinde olan ve eğitilebilir zihinsel engelliler başta olmak üzere engelli bireyleri hem eğitim hem de istihdam olanakları ile buluşturan iş eğitim okullarının tasfiye edilmesi ve bu görevin yaşam boyu öğrenme tanımlaması altında halk eğitim merkezlerine devredilmesidir. Oysa şimdiye kadar bu konuda özelleşmiş olan ve kısmi istihdam sağlaması ile de engelli bireye maddi katkı sağlayan bu okulların kapanması engelli bireyler için ciddi bir hak kaybı olmuştur. Diğer yanda yasal bir düzenleme ile kucaklarında engelli bireyleri bulan halk eğitim merkezleri engelli bireyleri tespitite, eğitim içine çekmede, eğitimin maddi (yol ve yemek gibi) gerekliliklerini gidermede deneyim sahibi değildir. Halk eğitim merkezlerindeki eğitimlerin modüler olması engelli bireylerin eğitiminin sürekliliği açısından bir diğer sakınca olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; Milli Eğitim Bakanlığı 2010-2011 yılında eğitilebilir zihinsel engelli bireylere özel eğitim kursları açmıştır

(toplam 3 kursta 25 kursiyer), bedensel engelli bireyler destek eğitim programına 51949, dil ve konuşma güçlüğü destek eğitim programına 1367, işitme engelli bireyler destek eğitim programına 13952, görme engelli bireyler destek eğitim programına 1183, özel öğrenme güçlüğü destek eğitim programına 4924, yaygın gelişimsel bozukluklar destek eğitim programına 10685, zihinsel engelli bireyler destek eğitim programına 157 590 kişi katılmıştır. Otistik çocuklar (eğitim merkezi-ilköğretim) 657 kişi devam etmiş 620 kişi herhangi bir okulu bitirmemiş olanlar oluşturmaktadır. Öğretilebilir zihinsel engelliler (iş-eğitim merkezi) 4301 (4010 herhangi bir okulu bitirmemiş olanlar), üstün veya özel yetenekliler 10 807 (5932 herhangi bir okulu bitirmemiş olanlar) kişi Milli Eğitim Bakanlığı'nın açtığı kurslara devam etmiştir. Bu programlar halk eğitim merkezlerine göre değişen programlar olup, engelli bireyler bakımından kapsayıcı özellikleri yoktur.

Sonuç olarak ülkelerin kalkınmışlıkları kendilerini güvende hisseden sağlıklı ve eğitim almış bireylerin varlığı ile mümkündür. Günümüzde ülkemizde izlenen başta istihdam, sağlık ve eğitim politikaları ile herhangi bir engeli olmayan bireyin bile kendini güvende hissetmesi ve üretken birey olarak çalışması, yaşaması imkansız hale gelmiştir. Bireylerin engel(ler)inin olması istihdamda, sağlıkta ve eğitimdeki eşitsizlikleri daha da derinleştirmektedir.

Engelli bireylerin eğitim hakkından yararlanmasında ilk adım ailedir. Özellikle anneler çocuklarının engelini kabul ettikleri ölçüde aile içi ve aile dışı engelleri aşmakta ve engelli bireyin güçlü ruhlu yetişmesini sağlamaktadır. Aileden destek alan çocuk sokağa çıkmakta, sokakta direncini artıran birey okullaşma ile sosyal hayata ilk adımını atmaktadır. Okulun fiziksel koşulları, öğretmenlerin engellilik algısı, engelli bireylere karşı tutumu diğer öğrenciler açısından da rol model niteliği taşımaktadır. Okulda desteklenen ve gereksinimleri karşılanan engelli bireyin tamamlanmış okul düzeyi artmaktadır. Bu koşullarda istenen değişim; ailelerin engelli bireyleri "bir kazanç kapısı" gibi görmeyip, geleceğine sahip çıkan, bağımsız, kendi kendine yeten, nitelikli işgücü olarak istihdam içinde yer alan üretken bir birey olması için eğitim olanaklarından yararlandırması ile başlar. Eğitim hakkından yararlanmada kuşkusuz tek nefer aile değildir. Bir ekip hizmeti içinde sorumlulukların paylaşıldığı ve sorunların çözümlendiği koşulların yaratılması gereklidir. Engelli bireylerin eğitim hakkından yararlanması eğitimle ilgili resmi-gayri resmi tüm kesimlerin sorumluluğundadır.

Kaynaklar

1. Barbotte E, Guillemin F, Chau N & the Lorhandicap Group (2001) Objective Prevalence of impairments, disabilities, handicaps and quality of life in the general population: a review of recent literature. Bulletin of the World Health Organization 79 (11), 1047-1055.
2. Bezmez D, Yardımcı S, Şentürk Ş. (2011). Sakatlık Çalışmaları: Sosyal Bilimlerden Bakmak. Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
3. Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi.(2008) <http://www.eyh.gov.tr/>

upload/Node/8137/files/bm_engellihaklarisozlesmesi.pdf

4. Caldwell-Colbert AT, Fassinger RE, Horvat JJ, Lamas J, Mona L, Mortisugu JN. & Wade CE (1998) Disability as Diversity: a guide for class discussion. Available at: <http://www.apa.org/monitor/feb98/diverse.html>

5. Engelliler Hakkında Kanun. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2005. <http://www.eyh.gov.tr/tr/html/8180/2.2>
http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111226_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeligi_son.pdf

<http://www.eyh.gov.tr/tr/html/8240/Turkiye+Ozurluler+Arastirmasi+2002>

http://www.eyh.gov.tr/upload/Node/8321/files/toplum_ozurlulugu_nasil_anliyor.pdf

6. International Classification of Functioning, DisabilityandHealth (ICF). <http://www.who.int/classifications/icf/en/>

7. Joachim G & Acorn S (2000) Stigma of visible and invisible chronic conditions. *Journal of Advanced Nursing* 32(1), 243-248.

8. Oliver M. Defining Impairment and Disability: Issues At Stake (içinde 'Exploring the Divide', edited by Colin Barnes and Geoff Mercer, Leeds: The Disability Press, 1996, pp.29 -54). <http://disability-studies.leeds.ac.uk/files/library/Oliver-ex-div-ch3.pdf>

9. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111226_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeligi_son.pdf

10. Pearson V, Lo E, Chui E, Wong D. (2003) A Heart to Learn and Care? Teachers' responses towards special needs children in mainstream schools in Hong Kong. *Disability & Society*, 18(4);489-508

11. Shakespeare T. The Social Model of Disability (The disability studies reader / edited by Lennard J. Davis. İçinde) 2. Basım 2006, New York

12. Toplum Özürlülüğü Nasıl Algılıyor Temel Araştırması. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2010, Ankara.

13. Türkiye Engelliler Araştırması 2002. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2002, Ankara.

14. World Report on Disability 2011. World Health Organization. WHO Press Switzerland, 2011 <http://www.who.int>

15. Yüksek Öğretim Kurumları Engelliler Danışma Ve Koordinasyon Yönetmeliği. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2006. <http://www.eyh.gov.tr/tr/html/8347/5.35>

TÜRKİYE'DE ENGELLİLER VE KAYNAŞTIRMA UYGULAMALARI

Doç. Dr. E. Sema Batu

Anadolu Üniversitesi Engelliler Araştırma Enstitüsü

KAYNAŞTIRMA NEDİR?

- Özel gereksinimli öğrencinin gerekli destek hizmetler sağlanarak, tam ya da yarım zamanlı olarak kendisi için en az kısıtlayıcı eğitim ortamı olan normal eğitim sınıflarında eğitim görmesidir" (Kırcaali-İftar, 1992, s. 121).
- Tanımın bu şekilde yapılmış olmasının nedeni ise, kaynaştırmanın öğrencinin yerleştirilme yeri olmasından çok, öğrencinin gereksinimlerinin karşılanacağı ve bu amaca yönelik olarak düzenlenecek ortam olmasıdır.
- Şu anda yürürlükte olan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2009) ise kaynaştırma, "Özel eğitim gerektiren bireylerin, yetersizliği olmayan akranları ile birlikte eğitim ve öğretimlerini resmi ve özel okulöncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan destek eğitim hizmetlerinin sağlandığı özel eğitim uygulamalarıdır." şeklinde tanımlanmıştır (s.2).
- Kaynaştırmanın tanımlarına bakıldığında;
 - uygun ortam sağlanması ve
 - destek hizmetler sağlanmasının olmazsa olmaz unsurlar olduğu görülmektedir.
 - Özel gereksinimli bireylerin diğer akranlarıyla eşit eğitim-öğretim olanaklarından yararlanabilmesi için sağlanması gereken unsurlar sadece ortam ve destek hizmet olarak düşünülmemelidir.
 - Gerekli yeterliklere sahip öğretmenler de olmazsa olmaz unsurlar listesinde yer almalıdır.
 - Üniversitelerde öğrencilerin derslerine giren her bir öğretim elemanı, Eğitim Fakültesi çıkışlı olmasalar da, birer öğretmendir.
 - Öğretim elemanlarının da işi üniversite öğrencilerine öğretim yapmaktır.
 - Dolayısıyla, MEB'nin öğretmenlerin sahip olması gereken yeterlikler listesini incelemek gerekir:

MEB'in Öğretmen Yeterlikleri Listesi Eğitme-Öğretme Yeterlikleri

- Öğrenciyi tanıma (özel gereksinimli öğrenciyi de tanımak)
- Öğretimi planlama (tüm öğrencilere ulaşabilecek şekilde planlamak)
- Materyal geliştirme (özel gereksinimli öğrencinin yetersizliğine uygun)
- Öğretim yapma (tüm öğrencileri öğretime katacak şekilde öğretim)
- Öğretimi yönetme
- Başarıyı ölçme ve değerlendirme (yetersizlik türlerine uygun uyarılama)

- Rehberlik yapma (yetersizliği olan öğrenciyi uygun yerlere yönlendirme)
- Temel beceriler geliştirme
- Yetişkinleri eğitime
- Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilere hizmet etme (öğrencilerin gereksinimlerine uygun çalışmalar yapma)
- Ders dışı etkinliklerde bulunma (yetersizliği olan öğrenciyi de bu etkinliklere katma)
- Kendini geliştirme
- Okulu geliştirme
- Okul-çevre ilişkilerini geliştirme (MEB, 2000).

- Yeterlik maddeleri incelendiğinde, aslında sadece birinin içinde özel gereksinimli öğrenciyle ilgili bir ifade olduğu görülebilir.

- Oysa yukarıda değinilen diğer maddelerde de, öğretmenin, özel gereksinimli öğrencilerin gereksinimlerini karşılamak üzere çalışmalar yapması gerektiği görülmektedir.

- O halde birer öğretmen olarak düşünmemiz gereken öğretim elemanlarının da bu özelliklere sahip olmasını beklememiz doğal görünmektedir.

- Öğretim elemanlarının özel gereksinimli öğrencilerinin gereksinimlerini göz önüne alarak çalışmalar yapmaları ve bu konudaki farkındalıklarının ve becerilerinin artırılması gerekliliğine yönelik Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği'nde yer alan ifadeleri incelemek gerekirse;

Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği (14.08.2010)

• Madde 1: "Bu Yönetmeliğin amacı; yükseköğrenim gören engelli öğrencilerin öğrenim hayatlarını kolaylaştırabilmek için gerekli akademik ortamın hazırlanmasını ve eğitim-öğretim süreçlerine tam katılımlarını sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri almak ve düzenlemeler yapmak üzere, Yükseköğretim Kurulu Engelli Öğrenciler Komisyonu, Engelli Öğrenciler Danışma ve Koordinasyon Birimi, ÖSYM Engelli Öğrenciler Danışma ve Koordinasyon Birimi ile yükseköğretim kurumları bünyesinde oluşturulacak engelli öğrenci birimlerinin çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir." diye başlayan yönetmelikte,

• Madde 2: "Bu Yönetmelik, Yükseköğretim Kurulu Engelli Öğrenciler Komisyonu, Engelli Öğrenciler Danışma ve Koordinasyon Birimi ile ÖSYM Engelli Öğrenciler Danışma ve Koordinasyon Birimi ve yükseköğretim kurumları bünyesinde oluşturulacak engelli öğrenci birimlerinin görev ve faaliyet alanlarına ilişkin hükümleri kapsar." diye devam ederek kapsamındaki birimleri belirtmektedir.

• Yönetmelik, Yükseköğretim Kurumları Engelli Öğrenci Birimleri ile ilgili olarak bu birimlerin kuruluş amacını:

• Madde 11: (1) "Yükseköğretim kurumları tarafından eğitim öğretim işlerinden sorumlu bir rektör yardımcısı başkanlığında ve sorumluluğunda, engelliler alanında

uzmanlaşmış veya özel eğitim alanına yakın alanda uzmanlaşmış koordinatör öğretim elemanları veya yardımcıları ile ilgili daire başkanlıkları, fakülte, yüksekokullar ve enstitülerin görevlendireceği yönetici veya akademik kişilerden seçilmiş temsilcilerden oluşan, engelli öğrencilerin idari, fiziksel, barınma ihtiyaçları ile sosyal ve akademik alanlarla ilgili ihtiyaçlarını tespit etmek ve bu ihtiyaçların karşılanması için yapılması gerekenleri belirleyip, yapılacak çalışmalarını planlamak, uygulamak, geliştirmek ve yapılan çalışmaların sonuçlarını değerlendirmek üzere, doğrudan rektörlüğe bağlı engelli öğrenci birimleri oluşturulur. Yükseköğretim kurumları bu birimlerin amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için gerekli olan kaynağı bütçelerinden tahsis ederler. Birimlerin çalışma usul ve esasları yükseköğretim kurumlarınca belirlenir." şeklinde belirtmiştir.

• **Yönetmelikte ayrıca bu birimin görevlerinden bazıları:**

(a) Yükseköğretim programlarına kaydı yapılan engelli öğrencilerin öğrenimlerini sürdürdükleri sırada eğitim, öğretim, burs, idari, fiziksel, barınma, sosyal ve benzeri alanlarla ilgili ihtiyaçlarını tespit etmek ve bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için alınması gereken önlemleri belirlemek ve ortadan kaldırmak üzere çözüm önerileri sunmak, gerekli düzenlemeleri üniversitede bulunan diğer birimler veya daire başkanlıkları ile eşgüdüm içerisinde yapmak,

(b) Engelli üniversite öğrencilerinin akademik, fiziksel ve sosyal yaşamlarını engellemeyecek biçimde öğretim programlarını düzenlemek için engelli öğrencinin devam ettiği eğitim ortamının uygunlaştırılması, engellerine yönelik araç gereç temini, özel ders materyallerinin hazırlanması, engellilere uygun eğitim, araştırma ve barındırma ortamlarının düzenlenmesi konularında çalışmalar yapmak,

(c) Yükseköğretim düzeyindeki öğrenci ve öğretim elemanlarına yönelik yayın faaliyetlerinde bulunmak, öğretim elemanlarına engellilik ile bunun getirdiği sınırlılıkları ve yapılması gereken düzenlemeleri anlatan ve bilgi veren doküman hazırlamak, bilinç düzeyini arttırmak, ilgililere danışmanlık hizmeti vermek, gerektiği durumlarda hizmet içi eğitim sağlamak,

...

(h) Üniversite yerleşkesinin ve yerleşkede bulunan yapılar ile açık alanların engelli öğrenciler için ulaşılabilir olmasını sağlamak." olarak sıralanmıştır.

- O halde, üniversitelerde ders veren öğretim elemanlarının öğretmenlik yeterliklerinden özellikle özel gereksinimli öğrencilerle çalışmayla ilgili farkındalık ve becerilerin artırılması ile ilgili çalışmaların yapılması üniversitelerdeki Engelli Öğrenciler Birimlerinin sorumluluğundadır.

- Pek çok üniversitenin web sayfaları incelendiğinde, Engelli Öğrenciler Birimi sayfalarında söz konusu olan yönetmeliğin yer aldığı görülmektedir.

- Yine pek çok üniversitenin Engelli Öğrenciler Birimi sayfasında "Yapılacak Çalışmalar" başlığı altında;

- Öğretim elemanları ve öğrencilere yönelik bilgilendirme ve farkındalık konulu seminerler düzenleme, bu konularda program ve proje geliştirme, bilgilendirici yayınlar hazırlama gibi çalışmaların yer aldığı görülmektedir.

- Bu tür çalışmaların kolay olmadığını farkındayım. Özel Eğitim Bölümü olan üniversitelerde bu tür seminerler ve bilgilendirici yayınların hazırlanması diğer üniversitelere kıyasla biraz daha kolay olabilir.
- Ancak Özel Eğitim Bölümü olmayan üniversitelerde ise, seminerler verilmesi, bilgilendirici toplantılar yapılması gibi çalışmalar konuk öğretim elemanları aracılığıyla gerçekleştirilebilir.
- Şimdi sizlerle öğretim elemanlarına ve öğrencilere yapılabilecek bilgilendirme ve farkındalık çalışmasına bir örnek uygulama yapmak istiyorum.

BİLGİLENDİRME VE FARKINDALIK ÇALIŞMASI

AMAÇ

- Bu çalışmalarda amaç; toplumdaki bireylerin kendilerini yetersizliği olan bireylerin yerine koyarak bu bireylerin gereksinimlerini fark etmeleri, ne zamanlar, nasıl yardımlara ihtiyaç duyabileceklerini fark ederek bu ihtiyaçlarını gidermeye yönelik önlemlerin neler olabileceğine ilişkin fikir üretmelerini sağlamaktır.

AMAÇ DEĞİL!!!

- Bu çalışmanın amacı, bireylerin kendilerini yetersizliği olan bireylerin yerine koyarak onlara açılımları ve toplumsal ortamlarda karşılaştıkları yerlerde onlara yardımcı olarak onların yerine onların işlerini yapmalarına yönelik farkındalık geliştirmek değildir.

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLER KİMLERDİR?

“Sizce özür/engel/yetersizlik nedir?”

Yetersizlik; zihinsel, fiziksel, davranışsal ya da duyu organlarının tüm ya da kısmen işlevlerini yerine getirememesi durumudur.

Engel başka birşeydir.

- Eğer bir yetersizliğe/özüre sahip bir kişi, bu yetersizliğinde dolayı toplum içindeki görevlerini yerine getiremiyorsa o zaman engelli olur.
- Yani, o kişinin engelli olmasına toplum neden olur.

Hangi özür/yetersizlik türlerini biliyorsunuz?

- Fiziksel/ortopedik yetersizliği olanlar
- Zihinsel yetersizliği olanlar
- Görme yetersizliği olanlar
- İşitme yetersizliği olanlar
- Otizmliler
- Süreçten hastalığı olanlar (örn., astım, diyabet, epilepsi vb.)
- Peki bu gruplardan hangileri üniversitelerde daha çok öğrencimiz olarak karşılaştığımız gruplar?
- Bugün sizinle kendimizi bu öğrencilerimizin yerine koyma çalışmalarını yapacağız.

Fiziksel/ortopedik Yetersizlik

- Eğer bulunabilirse tekerlekli sandalyeye sırayla birkaç katılımcı oturtularak koridora çıkmaları, toplantı salonu içinde manevra yapmaları, tuvalette lavaboda ellerini yıkamaları istenir.
- Dizlerden birinin arkasına tahta bir cetvel koli bantları aracılığıyla sabitlenerek katılımcının dizini kıvrması engellenir. Katılımcıdan cetveli kırmadan alt kata gidip geri gelmesi istenir.
- Dirseklerden birinin iç kısmına tahta bir cetvel koli bantları aracılığıyla sabitlenerek katılımcının dirseğini kıvrması engellenir. Katılımcıdan cetveli kırmadan yemek yemesi, saçını taraması, yazı yazması istenir.
- Katılımcılardan gönüllü olan üç kişi alınır.
- Birer kollarını arkada tutmaları ya da varsa kazaklarının içine sokmaları istenir.
- Katılımcıların verdiği süveteri tek kolla giymeleri istenir.
- Katılımcılar görevlerini tamamladıklarında, kendilerini nasıl hissettikleri sorulur.
- Anlatıktan sonra, "Peki ne yapılsaydı kendinizi daha rahat hissederdiniz?"
- "Sizce bu öğrencilerimiz için nasıl düzenlemeler yapılmalı? Mesela kaldırımlar nasıl olmalı? Merdivenli yerler nasıl değiştirilmeli ya da nasıl eklemeler yapılmalı? Dersler sırasında derslere rahatlıkla katılabilmesi için neler yapılabilir?"
- "Siz dersinizde bu yetersizliğe sahip öğrenciniz için neler yapabilirsiniz?" gibi sorular sorularak katılımcıların bu konularda fikirler üretmeleri istenmelidir.

Görme Yetersizliği

- Gönüllü katılımcılardan üçü seçilir. Sahneye gelirken yanlarına salonda en güvendikleri arkadaşlarını da alıp gelmeleri söylenir. Katılımcılara birinin görme yetersizliği olan diğerinin de onun rehberi olacağı söylenir. Kendi aralarında hangisinin hangisi olacağına karar vermeleri istenir.
- Göz bantları yardımıyla gözleri kapatılan katılımcılardan rehberlerinin yardımıyla;
 - koridora çıkıp söylediğiniz yere kadar gidip gelmeleri,
 - toplantı salonunda koltukların/sıraların aralarında bir tur dolaşmaları,
 - bahçeye çıkıp geri gelmeleri istenir.
- Katılımcılar geri döndüklerinde hem görme yetersizliği olan rolünü oynayana hem de rehberlik yapana neler hissettiği sorulur.
- Duyularını, endişelerini dile getiren katılımcılara, "Oysa ki en çok güvendiğiniz arkadaşınızla yaptınız bu etkinliği. Düşünün tanımadığınız birisinin size yolda karşıdan karşıya geçmeniz için yardım teklifinde bulunduğunu..."
- "Şimdi önceki etkinlikte rehber olanlar görme yetersizliği olan diğeriniz de rehber olsun lütfen. Siz biraz önce görme yetersizliği olan kişi olduğunuz için size nasıl rehberlik edilmesini isterdiniz biliyorsunuz. Ona göre arkadaşınıza rehberlik yapın." denilerek katılımcı çiftlerine yeni görevler verilir.
- Katılımcılar görevlerini yaparak geri geldiklerinde tekrar düşünceler alınır.
- Sonra bütün katılımcılara "Sizce görme yetersizliği olan bireyler için gezdiğimiz yerlerde, gittiğimiz yerlerde, sınıflarımızda nasıl düzenlemeler yapılmalı?"
- "Siz kendi dersinizde görme yetersizliği olan öğrencinizin derslerinize daha

iyi katılabilmesi için neler yapabilirsiniz?" gibi sorular sorularak katılımcılardan sorularla ilgili fikirlerini söylemeleri istenir.

İşitme Yetersizliği

- Katılımcılara üç tane ikili grup oluşturacak gönüllüler istediğini söyleyin. İkilerden birine işitme yetersizliği olan bireyi canlandırabilmesi için kulağına kulaklık takarak yüksek sesli müzik dinletirilir.
- İşiten katılımcıdan ise, arkadaşına çok yüksek olmayan sesle ve mimiksiz bir ifade ile dün gece televizyonda izlediği programı anlatması istenir.
- Daha sonra, kulaklıklar diğer katılımcının kulaklarından çıkarılarak arkadaşının söylediklerini tekrar etmesi istenir.
- Katılımcılara bir filmin bir bölümünü sessiz olarak izlettirilir. Daha önce çoğunluğunun izlememiş olduğu bir film olmasına özen gösterilir.
- Filmin parçasını izledikten sonra, katılımcılara "Sizce filmin konusu neydi?" diye sorulur.
- Katılımcılardan bir kaçından cevap aldıktan sonra, "Peki adamla çocuk ne konuşuyor olabilirler? Nereden anladın bunları konuştuklarını?" gibi izledikleriyle ilgili sorular sorulur.
- Katılımcılar görevlerini tamamladıklarında;
"Arkadaşınız sizinle nasıl konuşsaydı daha iyi anlayabilirdiniz söylediklerini?" diye sorulur.

Dudaklarını belirgin bir şekilde oynatarak ve yüzü arkadaşına dönük olarak konuşması gerektiğini hatırlatın.

İşitme cihazlarının bütün sesleri yükselterek işitme yetersizliği olan bireye ilettiği, dolayısıyla çok yüksek sesle konuşmaya gerek olmadığı vurgulanır.

Süreğen Hastalığı Olanlar

- Astım, şeker hastalığı, epilepsi, AIDS, kanser gibi hastalıklar da öğrencilerimizin sosyal hayatlarını olduğu kadar eğitim hayatlarını da etkilemektedir.
- Bu tür süreğen hastalığı olan öğrencilerimiz varsa, öğretim elemanlarına bu hastalıkların özellikleri ve sınıf içinde acil bir durum yaşandığı takdirde yapılması gerekenlerle ilgili bilgi vermek gerekir.
- Bu tür etkinlikler genellikle katılımcıların çok ilgisini çeker.
- Ancak günlük yaşantıların yoğunluğundan dolayı etkisini çabuk kaybeder.
- Bu nedenle, belli aralıklarla çeşitli etkinlikler düzenleyerek yetersizliği olan öğrencilere olan ilgi ve farkındalığı sıcak tutmak önerilebilir.
- Düzenlenebilecek etkinlik türlerinden biri de farklı konularda seminerler düzenlemek olabilir:
- Yetersizliklerin özellikleri,
- Farklı yetersizliklere sahip olan bireylerin günlük yaşantıları sırasındaki gereksinimleri ve bunları karşılama yolları,
- Yetersizliğe sahip bireylerle yaşam vb.

- Üniversitelerde derse giren öğretim elemanlarına, en azından dersine özel gereksinimli öğrenci kayıt olan ve özel gereksinimli öğrencilerin danışmanı olan öğretim elemanlarına, kendini yetersizliği olan bireyin yerine koyma çalışmaları, bilgilendirme seminerleri, paneller gibi çalışmalarla bilgi verilecek olursa, özel gereksinimli bireylerin üniversitelerde derse daha fazla KATILABİLCEĞİ inancındayım.

KAYNAKÇA

Batu, E.S. ve Kırcaali-İftar, G. (2000). Kaynaştırma. Ankara: Kök Yayıncılık.

Batu, E.S., Çolak, A. ve Odluyurt, S. (2013). Özel gereksinimli çocukların kaynaştırılması. Ankara: Vize Yayıncılık.

MEB, (2000). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği.

Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği (20.06.2010)

ENGEL VE ŞÜREĞEN HASTALIKLARLA ALMAN YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA EĞİTİM*

Ursula Jonas

Üniversite Eğitimi ve Engellilik Bilgi ve Danışma Merkezi (IBS) Müdürü (sürekli) Temsilcisi
Monbijouplatz 11, 10178 Berlin
Tel.: 030/29772761 ursula.jonas@studentenwerke.de

Alman Öğrenci Destek Kurumu Üniversite Eğitimi ve Engellilik Bilgi ve Danışma Merkezi

Alman Öğrenci Destek Kurumu Üniversite Eğitimi ve Engellilik Bilgi ve Danışma Merkezi (IBS); engeli ve süreğen hastalığı¹ olan öğrencilerin üniversite eğitimi hakkındaki bütün soruları için başvuracakları, Almanya çapında yetkili bir merkezdir. Engelli öğrencilerin bütünleyici eğitim şeklinde eğitim almalarına katkıda bulunmak bizim hedefimizdir. Üniversite Eğitimi ve Engellilik Bilgi ve Danışma Merkezi siyaset, yönetim ve yükseköğretim kurumları karşısında üniversite öğrencilerinin çıkarlarını temsil eder. Üniversite eğitimine ilgi duyan kişilere, engelli öğrencilere, yükseköğretim kurumlarındaki ve derneklerdeki engelli öğrenci danışmanlarına ve diğer görevlilere danışmanlık hizmeti sunar.

Üniversite Eğitimi ve Engellilik Bilgi ve Danışma Merkezi, 1982 yılında Eyalet Eğitim Bakanları Konferansı tarafından kurulmuş ve proje olarak Alman Öğrenci Destek Kurumu (Deutscher Studentenwerk) çatısı altında yerleşmiştir. Merkezin finansmanı Eğitim ve Araştırma Bakanlığı tarafından sağlanmaktadır.

Çalışma takımımız hakkında bir fikir edinilmesi için: Beş çalışan farklı görevleri yerine getirmektedir. Bu görevler:

Dokümantasyon ve Bilgilendirme

- Danışmanlık
- Vasıflandırma
- Kamusal çalışmalar ve lobi çalışmaları

Üniversite Eğitimi ve Engellilik Bilgi ve Danışma Merkezi, Alman Öğrenci Destek Kurumu içerisinde bulunmaktadır. Alman Öğrenci Destek Kurumu, Almanya'da bulunan 58 Öğrenci Destek Kurumunun merkezi olarak çalışmaktadır. Alman

Öğrenci Destek Kurumu'nun sağladığı en önemli imkânlar:

- Öğrenci yurtları
- Yemekhaneler ve Kafeteryalar
- Federal Eğitim Destek Yasası çerçevesinde öğrenci finansmanının sağlanması (burslar vs. şeklinde)

* Almanca orijinal metinden çeviri yapılmıştır (Çev: Yrd.Doç.Dr. Fatih BOYNIKOĞLU)

Danışmanlık

Engelliliğin Tanımlanması

Engellilik kavramının yasal ifadesi birçok farklı devlette farklı şekillerde belirtildiği için, ilk olarak bu konudaki genel kavramın Alman hukukundaki anlamını ifade etmek istiyorum.

Alman Hukukunda Genel Engellilik Kavramı

“Bedensel işlevleri, zihinsel yetenekleri, ruh sağlıkları ve yaşları gereği sahip olmaları gereken özelliklerden altı aydan daha uzun süreli bir geriliğe, yüksek ihtimalle sahip olan ve bu yüzden toplumsal hayata katılımları kısıtlanmış kişilere engelli üniversite öğrencisi denilir. Eğer bu kısıtlama bekleniyorsa, o öğrenci engelli risk grubu içindedir.”

“Engellilik derecesi en az yüzde 50 olan ve ikametgâhı ya da işyeri Sosyal Kanununun 73. maddesinde belirtilen kaidelere uygun olması durumundaki kişilere ağır engelli denilir.”

Engellilik, bireyin sosyal hayata katılımını kısıtlaması durumunda, uzun süre devam eden veya geçici olarak kendini gösteren süreğen hastalıkları da kapsar.

Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesinde Engelli Kavramı

Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi engelli insanlar hakkında içerdiği tanımlamayla özellikle tutum ve çevreye dayalı bariyerlerin insanları engellediğini vurgulamıştır. Böylece şu sözün haklılığı gösterilmiştir: “Kimse engelli değildir, engelli olur.”...topluma tam, etkili ve eşit derecede katılımı uzun süreli bedensel, ruhi, zihinsel veya algısal problemleri ile çeşitli bariyerlerin etkileşimi neticesinde kısıtlanan kişiler engellidir.”(Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi Madde 1)

Engelli Öğrenci Grupları

Hukuki tanımlama ile Engellilik kavramından bahsedilmekte ve bu kavram kastedilmektedir. Ancak takip eden kısımda daha çok engelli üniversite öğrencileri konu edilecektir. Daha sonra gösterilecek olan istatistiklerde bilinçli olarak hukuki ifade bir tarafa bırakılmıştır, bunun sebebi, birçok öğrencinin kendisini engelli olarak isimlendirmemesidir. Bu bakımdan bu insanlara daha çok kısıtlama sözcüğüyle ulaşılabilmektedir. Bu durum, araştırmalara katılım oranının yüksek olmasından da anlaşılmaktadır.

Alman Öğrenci Destek Kurumu'nun

20. Sosyal İstatistiklerinin Seçilmiş Sonuçları

Alman Öğrenci Destek Kurumu'nun 2012 yılında elde ettiği 20. Sosyal İstatistikleri'ne göre, öğrencilerin %7'si eğitimlerini kısıtlayacak derecede sağlık problemleri yaşadıklarını beyan etmişlerdir. Bu Almanya'da eğitim alan 2,04 milyon üniversite öğrencisi içerisinde 137.000 kişiye denk gelmektedir. Bütün içerisinde %1,8'lük bir kısım eğitim içerisinde yaşadıkları kısıtlamanın orta veya ağır derecede olduğunu belirtmektedirler. Bu grubun büyüklüğü sayısal olarak 37.000 kişidir. Engelleri nedeniyle eğitim alanında kısıtlamalar yaşayan öğrencilerin %22'si eğitim alanlarını değiştirmektedirler. Bu oran genel grupta %16 düzeyindedir. Engelli öğrenciler içerisinde eğitime bırakanların oranı %27'dir. Genel grup içerisinde bu oran %8 şeklindedir.

Resim 1: Sosyal İstatistiklerin Kapak Sayfası

“Kısıtlanmış Eğitim”. Alman Öğrenci Destek Kurumu’nun Engelli ve Süreğen Hastalığı Olan Öğrencilerin Durumu Hakkındaki İstatistikleri- Seçilmiş Sonuçlar

2011 yılının bahar döneminde 160 yükseköğretim kurumundan 15.000’den fazla kısıtlanmış (engelli) öğrenci “kısıtlanmış eğitim” başlıklı online-istatistik çalışmasına katılmıştır. Sonuçlara göre %8’lik bir kitle eğitimi zorlaştıracak seviyede sağlık sorunlarına sahip olduklarını belirtmiştir.

Ortaya çıkan başlıca sonuçlar şunlardır:

Bu öğrenciler heterojen bir grup oluşturmaktadırlar.

Kısıtlama yaşadıklarını belirtenlerin %57’si bunun ilkokula başladıktan sonra, %27’sinin ise üniversite eğitimine başladıktan sonra ortaya çıktığını belirtmişlerdir.

Engelli öğrencilerin sadece %6’sı bunun hemen fark edildiğini, ancak bu öğrenci grubunun çoğunluğu (%63) sahip olduğu engelin uzun sürede de algılanamadığını bildirmiştir.

Eğitimde kısıtlamalar yaşayan öğrencilerin sadece %12’si ortopedik bir sorun, görme veya işitme problemi nedeniyle bu kısıtlamaları yaşamaktadırlar. Büyük bir çoğunluk psikolojik, süreğen ve somatik hastalıklarla eğitim almak durumunda kalmaktadır. Disleksi ve benzeri sorunlarla eğitim alan öğrencilerin miktarı %6 ile oldukça fark edilir seviyededir.

İstatistiğe göre bu öğrencilerin dâhil olduğu gruplar şunlardır:

Eğitime en fazla kısıtlayıcı etkiyi yapan yetersizliğin çeşidi	Oranı (%)
Psikolojik Sorunlar	45
Süreğen-Somatik Hastalıklar	20
Diğer Çoklu Yetersizlikler	10
Özel Öğrenme Güçlükleri (Disleksi vs.)	6
Diğer Yetersizlikler/Hastalıklar	5
Görme Yetersizliği	5
Hareket Kısıtlaması	4
İşitime/Konuşma Yetersizliği	3
Psikolojik Sorunlar ve Süreğen-Somatik Hastalıklar	3
Toplam	100

Tablo 1. Eğitime en fazla kısıtlayıcı etkiyi yapan yetersizliğin çeşidi, Kaynak: Anket "kısıtlanmış eğitim" (2012) S.21,(Sayıların yuvarlanması mümkündür.)

Bütünleyici Eğitimi Uygulayan Bir Üniversite için Seçilmiş Eylem Stratejileri

Hukuki Çerçeve

Federal Yükseköğretim Yasası'na (HRG)ve eyaletlerin sahip oldukları yükseköğretim yasalarına göre yükseköğretim kurumları engelli öğrencilerin bir takım özel ihtiyaçlarını gözetmek durumundadırlar.

"Yükseköğretim kurumları öğrencilerin sosyal gelişimlerine katkıda bulunurlar. Engelli öğrencilerin eğitimleri esnasında ihmal edilmemeleri ve yükseköğretim kurumunun imkânlarından mümkün olduğunca yardım almaksızın faydalanabilmeleri için gerekli önlemleri alırlar." (HRG Madde 2, Paragraf 4)

Diğer bir çekirdek kural ise:"Sınav yönetmelikleri, engelli öğrenciler için önemli olan durumları, onlara imkân ve fırsat eşitliği sağlama açısından dikkate almalıdır." (HRG Madde 16 Bent 4)

Eyaletlerin yükseköğretim yasaları bu ifadeleri neredeyse bütün olarak almışlardır. Bütün eyaletler, yükseköğretim kurumlarını, engelli öğrenciler için önemli olan unsurları yerine getirmek, eğitim ve sınav yönetmeliklerini engelli öğrencilerin dezavantajlarını ortadan kaldıracak şekilde düzenlemek adına hükümlü kılmışlardır.

KMK, WRK/HRK'nin Tavsiyeleri

1982 yılında yayınlanan tavsiyelerde² ve 1995'te yayınlanan bu tavsiyelerin uygulanmasına dair bir raporda Eyalet Eğitim Bakanları Sürekli Konferansı (Ständige Konferenz der Kultusminister der Länder (KMK)) yükseköğretim kurumlarının görevlerini somutlaştırmış ve her bir yükseköğretim kurumunda engelli sorunlarıyla ilgilenecek bir görevlinin tayin edilmesi gibi kapsamlı önlemlerin alınması talep edilmiştir. Bu görevliler hem öğrenciler için hem de üniversite

2. Eyalet Eğitim Bakanları Sürekli Konferansı (KMK) "Engellilerin Yükseköğretim Seviyesindeki Eğitimlerinin İyileştirilmesi" 1982, http://www.studentenwerke.de/pdf/KMK_Empfehlung.pdf

çalışanları için bir muhatap ve de eğitim koşullarının düzenlenmesi açısından bir aktör durumundadırlar.

Batı Alman Rektörler Konferansı bugünkü adıyla Üniversite Rektörleri Konferansı(HRK), 1986 yılında yayınladıkları "Yükseköğretim Kurumu ve Engelliler – Yükseköğretime İlgili Duyan Engellilerin ve Eğitim Alan Öğrencilerin Durumlarının İyileştirilmesi Hakkında" başlıklı tavsiyelerinde yükseköğretim kurumlarının görevlerini aktüelleştirmiş ve geliştirmiştir.³

Ancak bugünkü gelişim için önemli olan, 2009 yılında Üniversite Rektörleri Konferansı (HRK) üyesi olan üniversitelerce oybirliği ile verilen tavsiye; "Herkesin Üniversitesi"⁴ kararıdır. Bu açıklamada üye üniversiteler eğitimde fırsat ve imkân eşitliği için verdikleri çabayı artıracaklarını ve üniversite yönetiminin bu alandaki sorumluluğunu açıklamaktadırlar. Bu açıklama, Birleşmiş Milletlerin Engellilerin Hakları Sözleşmesi ile birlikte engelli öğrencilerden sorumlu görevlilerle, onları temsil eden kişilerle ve diğer işbirlikçileriyle birlikte Herkesin Üniversitesi'ni hayata geçirmek için gerekli tartışmanın ve önlemlerin oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

Yönetim Aracı: Eğitim Programlarının Akreditasyonu için Kullanılan Yöntemler

Engelli öğrencilerin imkân eşitliğini garanti altına almak adına 2007 yılından bu yana akreditasyon ve/veya sistem akreditasyonu yöntemleri kullanılmaktadır. Akreditasyon ve sistem akreditasyonu (son değişiklik 2011'de) özellikle engelli öğrencilerin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmaktadır.⁵

Sistem akreditasyonunun kriterleri öğrenci çeşitliliğinin teşvik edilmesi için, üniversite eğitimi içindeki yönetim sistemi; cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına, sağlık açısından kısıtlaması olan, çocuklu, yabancı, göçmen kökenli ve eğitime uzak sosyal sınıflardan gelen öğrencilerin özel ihtiyaçlarının dikkate alınmasına özen göstermelidir.

Buradaki olumlu bakış açısı; dezavantajın giderilmesi için gerekli kuralların, öğrencilere uygulanan bilgilendirmenin ve vasıflı danışmanlığın garanti altına alınmasıdır. Bu sayede özel gereksinimi olan öğrencilerin ihtiyaçları daha iyi giderilmektedir. Uygulanan çalışmalarda kısıtlaması olan öğrenciler kendi meselelerine uzman olarak katılmaktadırlar.

Bariyerler Üniversitede Nerelerde Bulunur?

Eğitimin, üniversite öncesi hazırlık, üniversiteye giriş ve üniversitede eğitim aşamasına bakılacak olursa, bu sürecin her bir aşamasında bariyerlerin olduğu görülebilecektir. Ancak takip eden kısımda sadece eğitim esnasında yaşanan

3 Batı Alman Rektörler Konferansı (WRK) "Yükseköğretim Kurumu ve Engelliler – Yükseköğretime İlgili Duyan Engellilerin ve Eğitim Alan Öğrencilerin Durumlarının İyileştirilmesi Hakkında (1986)" <http://www.studentenwerke.de/main/default.asp?id=06603>

4 Üniversite Rektörleri Konferansı, (HRK) "Herkesin Üniversitesi" 2009, http://www.hrk.de/uploads/tx_szconvention/Entschliessung_HS_Alle.pdf

5 Eğitim programlarının akreditasyonu ve sistem akreditasyonu için kurallar, Akreditasyon Kurulu Kararı 2009 son olarak değiştirilmiş 2013 http://www.akkreditierungsrat.de/fileadmin/Seiteninhalte/AR/Beschluesse/AR_Regeln_Studiengaenge_aktuell.pdf

süreçler açıklanacaktır:

- Öğretme ve Öğrenme Koşulları
- Sınav Şartları
- Dezavantajın Telifisi
- Bilgilendirme ve Danışmanlık

Üniversitelerdeki ve Öğrenci Destek Kurumlarındaki Bariyerler

Ankete katılan öğrencilerin %13'ü üniversitedeki birimlerin ve öğrenci destek kurumlarının bariyersiz olarak ulaşılabilir ve faydalanılabilir olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin %38'i için salonların iyi bir akustiğe sahip olması, ışıklandırmasının veya havalandırmasının iyi olması önemli. Farklı kısıtlamalara sahip öğrenciler özel dinlenme odalarına olan ihtiyaçlarını belirtmişlerdir. Aşağıdaki tabloda öğrencilerin ihtiyaçları ve bunun ne kadarının sağlandığı gösterilmektedir:

Eğitime en fazla kısıtlayıcı etkiyi yapan yetersizliğin çeşidi	Oranı (%)
Psikolojik Sorunlar	45
Süreçen-Somatik Hastalıklar	20
Diğer Çoklu Yetersizlikler	10
Özel Öğrenme Güçlükleri (Disleksi vs.)	6
Diğer Yetersizlikler/Hastalıklar	5
Görme Yetersizliği	5
Hareket Kısıtlaması	4
İşitime/Konuşma Yetersizliği	3
Psikolojik Sorunlar ve Süreçen-Somatik Hastalıklar	3
Toplam	100

Tablo 2. Kaynak: "kısıtlanmış eğitim" Anketi (2012) S.135 ve 136, çoklu cevap mümkündür

Eğitim Finansmanı

Üniversite eğitimi dâhilindeki engellere, eksik veya yetersiz eğitim finansmanı katkıda bulunmaktadır. Engelli öğrencilerin %71'i yapılan ankette engellerinden dolayı fazladan masraf yaptıklarını belirtmişlerdir. Finansman eksikliği psikoterapi, ilaçlar ve doktor muayenesi gibi eğitimle ilgisi olmayan alanlarda görülmektedir. Eğitimle ilgili ekstra masraflar öğrencilerin %9'u tarafından dile getirilmektedir ve bunlar için eğitim ve iletişim asistanı, hareket yardımı ve teknik yardım gerekli görülmektedir.

Belirtmek gerekir ki; engeli olan ve olmayan öğrenciler aynı finansman kaynaklarına sahipler. Ya ailelerinden destek almaktalar ya da Federal Eğitim Destekleme Yasası'nın imkânlarından faydalanmaktadırlar.

Ankete katılan öğrencilerin %15'ine göre eğitimle ilgisi olmayan, engellilik kökenli ekstra masraflarla beraber geçim ya hiç sağlanamamakta ya da sadece yetersiz olarak sağlanabilmektedir.

Sınav Koşulları

Lisans ve yüksek lisans eğitiminin yapısı eğitim süresince çok sayıda sınavı ve devam mecburiyetini gerekli görmektedir. Yapılan ankete katılan öğrencilerin %70'i eğitim ile sınav ve eğitim yönetmeliğinin öngördüğü zamana dayalı direktiflerle ilgili zorlukları dile getirmişlerdir. Bunun yanında ankete katılanların %61'i eğitim programının organizasyonu, %63'ü eğitim ve sınav durumlarının düzenlenmesiyle ve %17'si staj ve gezi-gözlemlerin gerçekleştirilmesiyle ilgili sorunlarını dile getirmişlerdir.

Bunların dışındaki bariyerler eğitimin içinde ve hâlâ birçok üniversite çalışanının kafasında bulunmaktadır.

Üniversite ve Öğrenci Destek Kurumlarının Aldığı Bazı Önlemler ve İmkânlar ile Bunlardan Faydalanma

Bir eğitim süreci içerisinde sürekli olarak, yapılardan kaynaklanan, iletişimle ilgili veya eğitimin organizasyonu dahilinde engeller oluşmaktadır. BM'nin Engellilerin Hakları Sözleşmesi'nin 24. maddesinin 5. paragrafına göre yükseköğretim seviyesindeki kurumlar da, bariyerleri ortadan kaldırmakla ve iletişim alanı gibi bariyersiz ortamlar için belirlenmiş standartlara uymakla hükümlüdürler.⁶ Üniversiteler tek bir öğrencinin yaşadığı engelleri ortadan kaldırmak için gerekli önlemleri almakla da mükelleftirler.⁷

2012/13 güz yarıyılında Almanya'da 428 yüksek öğretim kurumu mevcuttu. Bunun 267'si Üniversite Rektörleri Konferansına üyedirler. Çok çeşitli önlemler ve imkânlar bu kısımda yakından gösterilemeyeceği için dezavantajın ortadan kaldırılması ve seçilen birkaç önlemin üzerinde durulacaktır.

Üniversiteye Girişte, Eğitim ve Sınav Yönetmeliklerinde Dezavantajın Ortadan Kaldırılmasına Dair Düzenlemeler

Dezavantajın ortadan kaldırılması için yapılan düzenlemelerin, mevcut eğitim alanı ve özel eğitim durumları içinde çeşitli kısıtlamalardan dolayı oluşan mağduriyeti mümkün olduğunca ortadan kaldırması gerekir.

Yükseköğretim yasalarında ve sınav yönetmeliklerindeki düzenlemeler dezavantajın ortadan kaldırılması adına bilinçli olarak formüle edilmiştir ki, bu düzenlemeler bireysel ve farklı ama kurallara uygun bir şekilde gerçekleştirilebilsin. Bu düzenlemelerin uygulanmasında⁸ dikkat edilecek husus; birçok farklı eğitim programının ve onların sınav koşullarının dikkate alınmasının ve bazı hallerde pozitif anlamda yaratıcı çözümlerinde aranmasının gerekliliğidir.

⁶ Theresia Degener, UN-Behindertenrechtskonvention und Hochschulbildung Herausforderungen und Chan-cen http://www.studentenwerke.de/pdf/UN_Behindertenrechtskonvention_Degener1.pdf

⁷ Aichele, Valentin, http://www.reha-recht.de/fileadmin/download/foren/d/2012/D6-2012_Angemessene_Vorkehrungen_gesetzlich_verankern.pdf

⁸ Bkz. Gattermann-Kasper, M. Brauchen wir mehr oder weniger Nachteilsausgleiche? Grundlagen, Erfahrungen, Perspektive http://www.studentenwerke.de/pdf/IBS_SE_Nachteilsausgleich_Gattermann-Kasper_2012.pdf

“Üç Adım”

Bir engel/kısıtlama mevcuttur.

Bireyin sahip olduğu engel ile ona uygulanan sınavın formu veya verilen süreye dayalı direktifler arasında bir ilişki mevcuttur.

Yapılan değişiklikler bireysel engel durumundan dolayı öğrencinin eğitim programı dâhilinde oluşacak mağduriyeti uygun bir şekilde gidermelidir.

Öğrenciler Dezavantajın Ortadan Kaldırılmasına Dair Düzenlemeleri Nasıl Algılıyorlar?

“Kısıtlı Eğitim” anketi, öğrencilerin büyük kısmının (%88) bir taraftan eğitime devam etmekte büyük problemler yaşadığını, diğer taraftan dezavantajın ortadan kaldırılması ve danışmanlık hizmetlerinden faydalanamadıklarını ortaya koymuştur.

Eğitimi Sürdüremekteki Zorluklar	Toplam (%)
Herhangi Bir Zorluk	88
Zorluk Yok	12
Eğitim Programının Süreye Dayalı Direktifleri	70
Eğitim Programının Organizasyona Dayalı Direktifleri	61
Eğitim ve Sınav durumları	63
Stajlar ve Gezi-Gözlemler	17

Tablo 3 Kaynak: “Kısıtlı Eğitim” Anketi (2012) s. 147, çoklu cevaplama mümkündür. Engellilik neticesi zorluk yaşayan öğrencilerin %30’u en az bir dezavantajın ortadan kaldırılması için dilekçe vermiştir.

Dilekçe veren öğrencilerin %53’ünün dezavantajın ortadan kaldırılmasına dair ettikleri taleplerin tamamı, %23’ünün taleplerinin bir kısmı onaylanmıştır. Geri kalan %23’ün taleplerinin hiçbiri onaylanmamıştır.

Bu konudaki talepleri kabul edilen öğrencilerin %36’sı verilen imkânların tamamen, %56’sı kısmen etkili olduğunu beyan etmiştir. %8’i dezavantajın ortadan kalkmadığını beyan etmiştir.

Engelli öğrenciler dezavantajın ortadan kaldırılmasına dair imkânları neden kullanamıyorlar?

Bu imkânlardan faydalanamama konusunda aşağıdaki sebepler (% olarak) belirtilmiştir:

Öğrenci imkânı bilmiyor.	57
Öğrenci özel bir muamele istemiyor.	44
Böyle bir şeye hakkı olduğuna inanmıyor.	43
Eğitimcilere (37) veya sınav dairesine (32) başvurma konusundaki engeller	69
Engelli olarak tanınmak istemiyor.	33
Destek almak/danışmak için kimseyi tanımıyor.	26

Tablo 4 Kaynak: “Kısıtlı Eğitim” Anketi (2012) s. 191, çoklu cevaplama mümkündür.

Danışma İmkânları ve Bunlardan Faydalanma

Üniversitelerin ve öğrenci destek kurumlarının spesifik danışma imkanları konusunda da durum benzer görünmektedir.

Engelli öğrencilerin %80'i danışma imkânlarından haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Buna rağmen, bu imkânlardan faydalanan öğrencilerin oranı sadece %24'tür. Bu imkânlardan faydalananların %70'inden fazlası durumdan memnun olduklarını belirtmişlerdir. %36'lık bir kesim bu imkânların kendilerine uymadığını belirtmişlerdir. Öğrenciler bu danışma imkânlarından faydalanarak, dezavantajın ortadan kaldırılması hakkında bilgi alma gibi önemli bir fırsattan da yararlanmaktadırlar.

Bu anket çalışmasının bu kısmında da öğrenciler kısıtlamalarını beyan etmek istemediklerini belirtmektedirler. Ancak birçok öğrenci böyle ihtiyaçlarının olmadığını ya da bu imkânlardan faydalanması gereken gruba dâhil olmadıklarını düşündüklerini beyan etmişlerdir.

Öğrencilerin Kendilerini Algılamaları Cevaplar göstermiştir ki; kısıtlamaya sahip öğrenciler yasal tanımlamalara göre engelli sınıfına girmelerine rağmen kendilerini engelli olarak görmemektedirler. Bu kitlenin ortak noktası ise etiketlenmeye karşı gösterdikleri korku ve kendilerini engelli olarak açığa vurmamak istememeleridir.

Bundan çıkan sonuç şudur ki; önceden internet sayfaları üzerinden engelli öğrencilere (engelliliğin yasal tanımıyla) imkânlarını sunan üniversiteler ve öğrenci destek kurumları, kısıtlamalara sahip öğrencilere mümkün olduğunca çok ulaşmak için ifadelerini daha fazla açmalıdırlar. Bu veriler elde edildiğinden bu yana birçok üniversite ve öğrenci destek kurumu internet sayfalarındaki ifadeleri kısıtlaması olan heterojen yapıdaki öğrenci grubuna mümkün olduğunca yüksek oranda hitap etmek adına değiştirmişlerdir.

Çünkü amaç, öğrencilerin haklarını zamanında kullanabilmeleri için onları hakları ve imkânları hakkında bilgilendirmektir. Ancak bu imkân ve haklardan öğrencilerin de faydalanmaları gerekmektedir.

Bu halde, destek imkânları ve danışmanlık hizmetleri bir yandan üniversitelerce daha görünür bir hale getirilmeli diğer taraftan öğrencilerce de kullanılmalıdır.

Model Projeler

İlk Dönem Öğrenci Rehberlerinin Vasıflandırılması İçin Potsdam Üniversitesinin Model Projesi

Potsdam Üniversitesi üniversite çalışanlarını yetersizliğe sahip öğrencilerin sorunları için daha duyarlı hale getirmeyi amaçlayan bir projeyi uygulamaya koymuştur. Özellikle öğretim elemanlarının gelecekte için bütüncü eğitim açısından vasıflandırılması gerekmektedir. Öğrencilerin duyarlı hale getirilmesinin ilk basamakları ilk dönem öğrenci rehberi programı sayesinde gerçekleştirilmektedir: <http://www.studentenwerke.de/pdf/Tutorenprogramm.pdf>

HeLB-Hessen Eyaleti Mittelhessen Teknik Üniversitesi Süreğen Hastalığı ve Engeli Olanlar İçin Elektronik Öğrenme Portalı

HeLB uygun önlemler için bir örnek olarak gösterilebilir. HeLB; süreğen hastalığı ve engeli olan öğrencilerin yükseköğretim hayatına daha iyi uyum sağlamaları adına düşük bariyerli bir E-Learning-Portalı yaratma yolunda ilerlemektedir.

<http://www.fh-giessen-friedberg.de/helb/>

Ulm Üniversitesinin “Bireysel Hıza Göre Eğitim Modelleri” Projesi

Bachelor (lisans) eğitim programlarının uygulamaya konulması (Bologna süreci öncesi Almanya farklı bir yükseköğretim yapısına sahipti.) daha yoğun ve zaman açısından kısıtlı bir eğitim yapısı nedeniyle eğitim programının tercihinde güvensizliğe neden olmaktadır. Amaçlı bir rehberlik olmaması durumunda, eğitimin bırakılması veya program değişikliği tehlikesi ortaya çıkmaktadır.

Bireysel Hıza Göre Eğitim Modelleri, her öğrenciye, eğitimini kendi istek ve ihtiyaçlarına uygun bir şekilde yapılandırması için imkân sağlamaktadır.

Hedeflenen Gruplar:

1. Normal Eğitim Alanlar
Bu grup öğrencilerin içinde çoğunluğu teşkil etmektedirler. Bu öğrenciler eğitimlerini normal eğitim süresi içinde başarıyla tamamlamaktadırlar.
2. Elit Öğrenciler
Ortalamanın üstünde performans gösteren öğrencilerdir. Bu öğrenciler dikkat çekmezler ve bu bakımdan eğitimcinin özel ilgisine ihtiyaç duyarlar.
3. Başka Kültürlerden Gelen Öğrenciler
Eğitime uzak sosyal sınıflardan gelen öğrenciler, göçmen kökenli ve yabancı öğrenciler bu sınıfta bulunur. Bu grup bütün öğrenciler içinde %20'lik bir dilimi oluşturur.
4. Özel Talepleri Olan Öğrenciler
Çocuklu öğrenciler, süreğen hastalığı olan öğrenciler, engelli öğrenciler, yurtdışı eğitim gibi amaçları olan öğrenciler.

<http://www.uni-ulm.de/studium/individuelle-studienmodelle.html>

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ENGELLİ HAKLARI SÖZLEŞMESİ VE EĞİTİM HAKKI

Tayyar KUZ

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Araştırma Geliştirme ve Proje Dairesi Başkanı

ÜLKEMİZDE ENGELLİLİĞE İLİŞKİN VERİLER

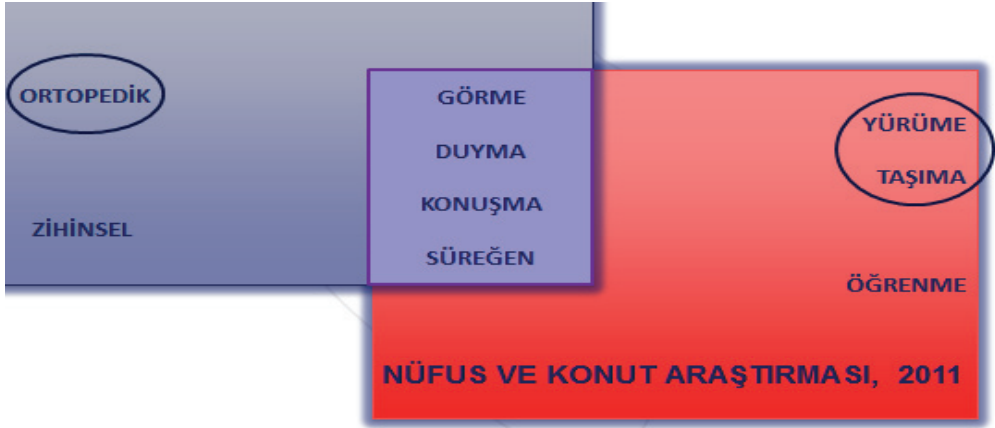
Türkiye Özürlüler Araştırması (2002)

Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü olanların oranı 2,58 (1.950.000) iken süreğen hastalığa sahip olanların oranı 9,70 dir.(7.300.000) 2012

Toplam özürlü nüfus			Ortopedik, görme ,işitme, dil ve konuşma ve zihinsel özürlü nüfus			Süreğen hastalığa sahip olan nüfus		
Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
12.29	11.10	13.45	2.58	3.05	2.12	9.70	8.50	11.33

Nüfus Konut Araştırması (2011)

En az bir fonksiyonda zorluk yaşadığını beyan eden kişi sayısı	Görmede Zorluk Yaşayan	Duymada Zorluk Yaşayan	Konuşmada Zorluk Yaşayanlar	Taşımada Tutmada Zorluk Yaşayan	Yürümede, Merdiven Çıkma/İnmede Zorluk Yaşayan	Yaşlılarına göre Öğrenmede/Basit Dört İşlem Yapmada/Hatırlamada Dikkatini Toplamada Zorluk Yaşayan
%7	%1,4	%1,1	%0,7	%4,1	%3,3	%2
4 882 841	980 000	770 000	490 000	2 870 000	2 310 000	1 400 000

2011 yılında yapılan Nüfus ve Konut Araştırması ile; ADNKS ile elde edilen idari kayıtların ve hanehalkı araştırmalarından elde edilemeyen; nüfusun demografik, sosyal ve ekonomik nitelikleri ile bina ve konutlara ilişkin bilgilerin elde edilmesi amaçlanmaktadır.

ÇALIŞMA TAKVİMİ

- Referans tarihi 2 Ekim 2011
- Alan uygulaması 3 Ekim 2011
- Bitiş tarihi Aralık 2011

ENGELLİLİK

Engellilik soruları, bu alan ile ilgili olarak Birleşmiş Milletler bünyesinde çalışan ve sayımlar ile araştırmalar için engellilik soruları geliştiren "Washington Group" önerileri baz alınarak hazırlanmıştır.

Bu sorular aynı zamanda Dünya Sağlık Örgütü tarafından üretilen Uluslararası Sağlık, Özürlülük ve Fonksiyon Sınıflaması (ICF) ile de uyumlu bir şekilde geliştirilmiştir.

SORULAR

1. Hipertansiyon, diyabet, kalp hastalığı, hidrosefali, epilepsi, kromozom bozukluğu, kanser, böbrek yetmezliği, inme felç, hepatit astım vb. kronik (süreğen) hastalığınız var mı?
2. Görmede zorluk çekiyor musunuz? (Gözlük kullanıyor olsanız dahi)
3. Duymada zorluk çekiyor musunuz? (İşitme cihazı kullanıyor olsanız dahi)
4. Konuşmada (konuşma bozukluğu, tutukluk, kekemelik gibi nedenlerden dolayı) zorluk çekiyor musunuz?
5. Yürümede merdiven çıkmada veya inmede zorluk çekiyor musunuz?
6. Bir şeyler taşımada veya tutmada zorluk çekiyor musunuz?
7. Yaşıtlarınıza göre öğrenmede, basit dört işlem yapmada hatırlama veya dikkatinizi toplamada zorluk çekiyor musunuz?

- Zorluk çekmiyorum
- Biraz zorlanıyorum
- Çok zorlanıyor
- Hiç yapamıyor

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri
Genel Müdürlüğü

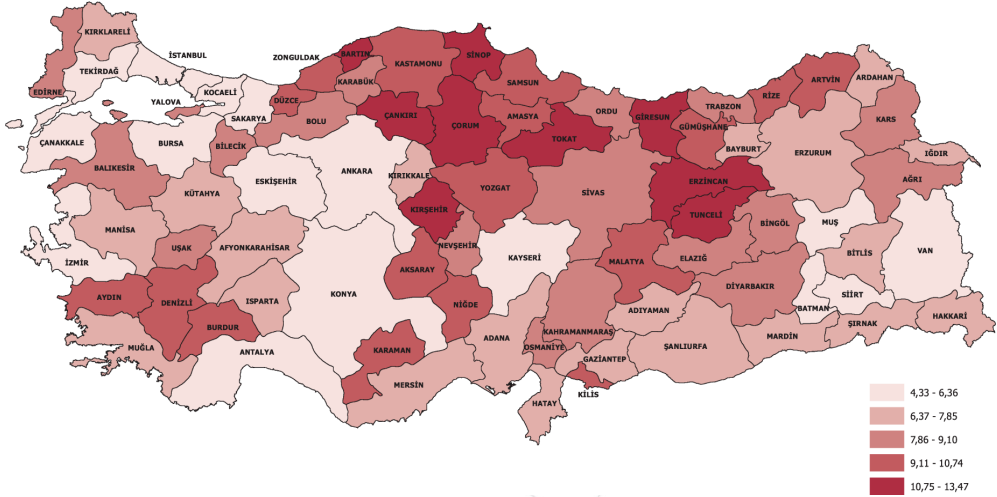
SONUÇLAR

En az bir fonksiyonda zorluk yaşadığını beyan eden kişi sayısı	Görmede Zorluk Yaşayan	Duyumada Zorluk Yaşayan	Konuşmada Zorluk Yaşayanlar	Taşımada Tutmada Zorluk Yaşayan	Yürümede, Merdiven Çıkımda/ İnmede Zorluk Yaşayan	Yaşıtlarına göre Öğrenmede/Basit Dört İşlem Yapmada/ Hatırlamada Dikkatini Toplamada Zorluk Yaşayan
%7	%1,4	%1,1	%0,7	%4,1	%3,3	%2
4 882 841	980 000	770 000	490 000	2 870 000	2 310 000	1 400 000

*Bir kişinin birden fazla engeli olabilir.
*3 ve üzeri yaştakileri kapsamaktadır

3.1 En az bir engeli olanların oranı (3 ve daha yukarı yaştaki nüfus) (%)

Proportion of persons with at least one disability (Population 3 years of age and over) (%)

Dünyada ve Türkiye’de Engelliler Politikasındaki Temel Değişimler Nelerdir?
 Son yıllardaki en büyük kazanım 07.07.2005 tarihinde yasalaşan 5378 sayılı
 Özürlüler Kanunudur.
 Son yıllardaki uluslararası alandaki en büyük değişim ise Engellilerin Haklarına
 İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesidir.

- Özürlüler İdaresi Başkanlığı

www.ozida.gov.tr

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

www.eyh.gov.tr

İmza - 30 Mart 2007

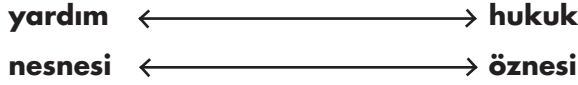
Onay -

- TBMM tarafından 5825 sayılı Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun 03.12.2008 tarihinde kabul edilip 18.12.2008 tarihli ve 27084 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanması
- Sözleşmenin onaylanması ile ilgili 27.05.2009 tarih ve 2009/15137 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 27288 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanması
- Sözleşmenin onay belgelerinin Birleşmiş Milletler Yazmanlığı’na 28.09.2009 tarihinde tevdi edilmesi

Yürürlük -

- 28.09.2009 tarihini takip eden 30. günün sonunda 28.10.2009 tarihinde Türkiye açısından yürürlüğe girmiştir.
- Sözleşme Türkiye bakımından 28 Eylül 2009 tarihinde bağlayıcı hale geldi.
- Sözleşme’ye Ek Protokol, 28 Eylül 2009’da Türkiye tarafından imzalandı; ancak henüz onaylanmadı (Türkiye bakımından bağlayıcı değil!)
- Sözleşme’nin Türkiye bakımından bağlayıcı halde gelmesinin:
 Uluslararası hukuk ve
 Ulusal hukuk bakımından etkileri var.

13 Aralık 2006’da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilen ve 30 Mart 2007’de imzaya açılan Sözleşme engellilik konusunda insan hakları bakış açısının işlerlik kazandığı ve bağlayıcı nitelikte ilk temel uluslararası belgedir.

Bir Paradigma Değişimi:

Sözleşme, Taraf Devletlere, engelliliğe/özürlülüğe dayalı herhangi bir ayrımcılık yapılmaksızın engelli kişilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinin tam olarak hayata geçirilmesini sağlama ve güçlendirme sorumluluğu vermektedir.

• Bu, dünya çapında özürlülüğe ve engelliliğe yönelik anlayışta ve verilen tepkilerde büyük bir değişimi ifade etmektedir.

21. yüzyılın ilk insan hakları sözleşmesi...

- görünürlük
- özerklik
- bağlayıcılık
- pozitif edim
- yol haritası
- Ayrımcılık yapılmaması ve eşitlik
- Ulaşılabilirlik / Erişebilirlik
- Yaşama hakkı
- Risk durumları ve insani bakımdan acil durumlar
- Yasa önünde eşit tanınma
- Adalete erişim
- Kişi özgürlüğü ve güvenliği
- İşkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz kalmama
- Sömürü, şiddet veya istismara maruz kalmama
- Kişisel bütünlüğün korunması
- Seyahat özgürlüğü ve uyrukluk
- Bağımsız yaşayabilme ve topluma dahil olma
- Kişisel hareketlilik
- Düşünce ve ifade özgürlüğü ile bilgiye erişim
- Özel hayata saygı
- Hane ve aile hayatına saygı
- Eğitim
- Sağlık
- Habilitasyon ve rehabilitasyon
- Çalışma ve istihdam
- Yeterli yaşam standardı ve sosyal koruma
- Siyasal ve toplumsal yaşama katılım
- Kültürel yaşama, dinlenme, boş zaman aktiviteleri ve spor faaliyetlerine katılım

Giriş, Önsöz

Sözleşmenin tüm hükümlerini kapsayan ilke ve yükümlülükler:

Tanıtıcı Hükümler (1 & 2. maddeler)

Genel Uygulama Hükümleri (3-9 arası maddeler)

Sözleşme’de güvence altına alınan hak ve özgürlüklerin tümü bakımından uygulanması gereken tanım ve ilkeleri ortaya koymuş.

- Özel Hükümler (10-30 arası maddeler)
 - Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar
 - Kişisel ve siyasal haklar
 - Sözleşmeye özgü haklar güvence altına alınan hak ve özgürlükleri ayrıntılı olarak düzenlemiştir.
- Uygulama ve İzleme Önlemleri (31-40 arası maddeler)
- Sonuç Hükümleri (41-50 arası maddeler)
- İhtiyari Protokol

• Amaç (Madde 1)

Engellilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik etmek, korumak ve sağlamak ve onurlarına saygıyı güçlendirmektir. Sözleşme’de engellilik doğrudan tanımlanmamakla birlikte Amaç maddesinde kapsamı belirlenmiştir. Engelli kavramı diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri kapsamaktadır.

• Tanımlar (Madde 2)

İletişim

Dil

Engelliliğe dayalı ayrımcılık

Makul düzenleme

Evensel tasarım

- “İletişim” erişilebilir bilgi ve iletişim teknolojisi dahil dilleri, metin gösterimini, Braille alfabesi kullanarak ve dokunarak iletişimi, büyük harflerle baskıyı, yazılı, işitsel ve erişilebilir çoklu medyayı, sade dili, işitsel okumayı, beden dilini, diğer tür, biçim ve araçlarla gerçekleşen iletişimi içermektedir;
- “Dil”; sözlü dili, işaret dilini ve sözlü olmayan diğer dilleri kapsamaktadır.
- “Engelliliğe dayalı ayrımcılık” siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alanda insan hak ve temel özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılması veya bunlardan yararlanılması önünde engelliliğe dayalı olarak gerçekleştirilen her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlamayı kapsamaktadır. Engelliliğe dayalı ayrımcılık makul düzenlemelerin gerçekleştirilmemesi dahil her türlü ayrımcılığı kapsar.
- “Makul düzenleme”, engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve

diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve düzenlemeleri ifade eder.

• “Evrensel tasarım” ürünlerin, çevrenin, programların ve hizmetlerin özel bir ek tasarıma veya düzenlemeye gerek duyulmaksızın, mümkün olduğunca herkes tarafından kullanılabilir şekilde tasarlanmasıdır. “Evrensel tasarım” gerek duyulduğu takdirde bazı engelli grupları için ihtiyaç duyulan yardımcı cihazların tasarımı zorunluluğunu da dışlamayacaktır.

Genel İlkeler (Madde 3)

- insanlık onuru ve bireysel özerkliklerine saygı
- ayrımcılık yapılmaması,
- topluma tam ve etkin katılım,
- farklılıklara saygı,
- fırsat eşitliği,
- erişilebilirlik,
- kadın ve erkek eşitliği,
- engelli çocukların gelişim kapasitelerine ve kendi kimliklerini koruyabilme hakkına saygı duyulması.

Taraf Devletlere Getirilen Yükümlülükler (Madde 4)

- Ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına ilişkin yasal ve diğer tedbirlerin alınması,
- Tüm politika ve programlarda engellilerin haklarının korunması ve geliştirilmesi,
- Engelliler için yardımcı teknoloji ve erişilebilir bilginin sağlanması,
- Engellilik konusunda çalışan uzmanların ve personelin Sözleşmenin getirdiği haklar konusunda eğitilmesi,
- Yasaların ve politikaların oluşturulması ve uygulanması süreçlerine engellilerin katılımının sağlanması.

MADDE 24- EĞİTİM

1. Taraf Devletler, engellilerin eğitim hakkını tanırlar. Taraf Devletler, bu hakkın fırsat eşitliği temelinde ve ayrımcılık yapılmaksızın sağlanması için, eğitim sisteminin her seviyede engellileri de içine almasını ve ömür boyu öğrenim imkanı sağlamalıdır. Bunun için aşağıdaki hedefler gözetilmelidir:

2. Bu hakkın hayata geçirilmesi için taraf devletler aşağıda belirtilenleri sağlamalıdır:

- (a) Engelliler, engelleri nedeniyle genel eğitim sisteminin dışında tutulmamalıdır...
- (c) Bireylerin ihtiyaçlarına göre makul uyumlaştırmanın yapılması;
- (d) Engellilerin genel eğitimden etkili şekilde yararlanabilmeleri için, genel eğitim sistemi içinde ihtiyaç duydukları desteği almaları;
- (e) Engellilerin eğitime dahil olması hedefine uygun olarak, bireye özgülenmiş etkili destekleyici tedbirlerin akademik ve sosyal gelişimi azamileştiren ortamlarda sağlanması.

3. Taraf Devletler, engellilerin toplumun üyeleri olarak eğitime tam ve eşit katılmalarını kolaylaştırmak için yaşam ve sosyal gelişim becerilerini edinmelerini sağlamalıdır. Bu amaçla, taraf Devletler aşağıda belirtilen uygun tedbirleri almalıdır:

(a) Braille ve diğer biçemlerdeki yazıların okunmasının öğrenilmesine, beden dilinin, iletişimin alternatif araçlarının ve biçimlerinin, yeni çevreye alışma ve bu çevrede hareket etme becerilerinin öğrenilmesine ve akran desteği ve rehberlik hizmeti verilmesine yardımcı olunması;

(b) İşaret dilinin öğrenilmesine ve sağır insanların dilsel kimliğinin gelişimine yardımcı olunması;

(c) Kör, sağır veya hem kör hem sağır olanların, özellikle çocukların eğitiminin en uygun dille, iletişim araç ve biçimleriyle, onların akademik ve sosyal gelişimini azamileştiren ortamlarda sunulmasını sağlamak.

4. Taraf Devletler, bu hakkın hayata geçmesini sağlamak için, engelli olanlar dahil olmak üzere, işaret dilini ve Braille alfabesini bilen öğretmenlerin işe alınması ve eğitimin her düzeyinde çalışan uzmanların ve personelin eğitilmesi için uygun tedbirler almalıdır. Söz konusu eğitim, engelliliğe ilişkin bilincin yükseltilmesini, uygun alternatif iletişim araç ve biçimlerinin, destekleyici eğitim tekniklerinin ve materyallerinin kullanılmasını içermelidir.

5. Taraf Devletler, engellilerin genel yüksek okul eğitimine, mesleki eğitime, erişkin eğitime ve ömürboyu süren eğitime ayrımcılığa uğramaksızın diğerleriyle eşit bir şekilde erişimini sağlamalıdır. Bu nedenle, taraf Devletler engellilerin ihtiyaçlarına uygun makul uyumlaştırmanın yapılmasını sağlamalıdır.

Ayrımcılık Yapılmaması ve Eşitlik (Madde 5)

1. Taraf Devletler herkesin hukuk önünde ve karşısında eşit olduğunu ve ayrımcılığa uğramaksızın hukuk tarafından eşit korunma ve hukuktan eşit yararlanma hakkına sahip olduğunu kabul eder.

2. Taraf Devletler engelliliğe dayalı her türlü ayrımcılığı yasaklar ve engellilerin herhangi bir nedene dayalı ayrımcılığa karşı eşit ve etkin bir şekilde korunmasını güvence altına alır.

3. Taraf Devletler eşitliği sağlamak ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere engellilere yönelik makul düzenlemelerin yapılması için gerekli tüm adımları atar.

4. Engellilerin fiili eşitliğini hızlandırmak veya sağlamak için gerekli özel tedbirler işbu Sözleşme amaçları doğrultusunda ayrımcılık olarak nitelendirilmez.

Erişilebilirlik/ Ulaşılabilirlik (Madde 9)

- Asgari standart ve kılavuz ilkelerin oluşturulması,
- Tesislerin ulaşılabilirliğinin sağlanması,
- İlgili personelin eğitilmesi,
- Bilgiye erişim

Kısaca...

Sözleşme'nin getirdikleri...

Engellilerin haklarının engelli olmayanlarla aynı şekilde korunamadığını ortaya koyar.

Yeni haklar öngörmemekle birlikte mevcut hakların engelliler açısından nasıl korunması ve teşvik edilmesi gerektiğini açıklar,

Devletlere engelli vatandaşların haklarını nasıl teşvik etmeleri ve desteklemeleri gerektiğini anlatır.

Devletlerin sözleşmeyi imzaladıkları ve/veya onayladıkları zaman Sözleşme ile garanti altına alınan hakları kendi iç hukuklarına aktarmalarını gerektirir.

İki prosedür öngörmektedir.

- Bireysel/kollektif Başvuru Prosedürü

Engellilere Haklarının ihlal edildiği iddiası ile bireysel ya da kollektif olarak komiteye başvuru yapma imkanı Yarı-yargısal usul Bireysel başvuru sonucunda Komite'nin görüş ve tavsiyelerinin yerine getirilmesi, Taraf Devletin siyasi iradesine bağlıdır.

- Araştırma Prosedürü

Komite, Sözleşme'ye taraf olan bir devletin Sözleşme'nin hükümlerini ağır veya sistematik bir şekilde ihlal ettiğini gösteren güvenilir bilgiler alması halinde, söz konusu Taraf Devletin bu bilgilerin incelenmesi için gözlemlerini sunmak suretiyle işbirliği yapmasını isteyebilir.

ODAK KURUM

ENGELLİ VE YAŞLI HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

- Yasal ve idari tedbirlerin alınması
- Engelliliğe dayalı ayrımcılıkla mücadele için gerekli tedbirlerin alınması
- Politika, mevzuat ve uygulamaların gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi
- Karar alma süreçlerine engelli bireylerin katılımının sağlanması

ENGELSİZ ÖĞRENCİ BİRİMİ

Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu

Atatürk Üniversitesi Kampüsü 25240 Erzurum / TÜRKİYE

Tlf : 0442 231 58 57 Fax : 0442 2231 58 91 e-mail: engelsiz@atauni.edu.tr